HANDBOEK MEDIATION IN STRAFZAKEN

Handleiding voor de strafmediationpraktijk

HOGESCHOOL UTRECHT

HANDBOEK MEDIATION IN STRAFZAKEN

Handleiding voor de strafmediationpraktijk

mr. Tanja van Mazijk
mr. Marion Uitslag
mr. dr. Jacques Claessen
mr. Dineke Wijngaards
mr. Eva Wisseborn
mr. Janny Dierx

Colofon

Redactieadres
Hogeschool Utrecht
Postbus 85397
3508 AJ Utrecht

Rechten
Aan deze publicatie kunnen geen rechten worden ontleend. De weergegeven teksten met interpretaties, conclusies en aanbevelingen en dergelijke zijn op geen enkele wijze bindend.

Toezending
Deze publicatie wordt gratis beschikbaar gesteld en kan in gedrukte vorm worden toegezonden.

Auteursrechten
Waar dit mogelijk was is aan auteursrechtelijke verplichtingen voldaan. Wij verzoeken eenieder die meent aanspraken te kunnen ontlenen aan in dit boek opgenomen teksten, zich in verbinding te stellen met de redactie.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar worden gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs en de Hogeschool Utrecht. Voor het gebruik van gedeelte(n) van deze uitgave in bloemlezingen, syllabi en andere compilatiewerken dient men zich tot de redactie te wenden.

Hoewel aan deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteurs/redacteuren geen aansprakelijkheid voor de aanwezigheid van eventuele (druk)fouten en onvolkomenheden.

Redactie
mr. Tanja van Mazijk

Auteurs
mr. Tanja van Mazijk
mr. Marion Uitslag
mr. dr. Jacques Claessen
mr. Dineke Wijngaards
mr. Eva Wisseborn
mr. Janny Dierx

Vormgeving en illustraties
Jowan de Haan – www.jowandehaan.nl

Eindredactie
Sjoerd van der Linden – www.sjoerdvanderlinden.nl

ISBN
978-90-8928-150-0

Jaar van uitgave
2019

VOORWOORD

In een tijd van grote maatschappelijke veranderingen in het sociale en juridische domein, waarbij zelfredzaamheid en oplossingsgerichtheid centraal staan, worden professionals uitgedaagd om hun bijdrage te leveren aan effectieve en rechtvaardige oplossingen. Bij afhandeling van strafzaken wordt in toenemende mate gezocht naar oplossingen die niet alleen recht doen aan het aangedane leed, maar waarin ook naar de toekomst wordt gekeken. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat slachtoffers zich gehoord en erkend voelen en dat herstel kan plaatsvinden? Hoe kunnen we voorkomen dat delictgedrag zich herhaalt? Het herstelrecht, en ook de ontwikkelingen binnen het herstelrecht, zoals mediation in strafzaken, sluiten hierop aan.

In een groeiend aantal strafzaken wordt mediation tussen verdachten/daders en slachtoffers ingezet. De professional die de mediation begeleidt, de mediator in strafzaken, moet van vele markten thuis zijn.

Tijdens het twee jaar durend onderzoek 'Strafrechtmediation: geborgd in kwaliteit' uitgevoerd door de lectoraten Toegang tot het Recht en Werken in Justitieel kader van Hogeschool Utrecht is onderzoek gedaan naar de kwaliteitseisen waaraan een mediator in strafzaken moet voldoen. Het onderzoek is mogelijk gemaakt door een subsidie van RAAK-Publiek van het Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek SIA en gerealiseerd in samenwerking met mediationfunctionarissen van vijf rechtbanken, de Raad voor de Rechtspraak, het Openbaar Ministerie, de Mediatorsfederatie Nederland (MfN), de Stichting Kwaliteit Mediators (SKM), de Vereniging Mediators in Strafzaken (VMSZ), European Forum Restorative Justice, Perspectief Herstelbemiddeling, de Universiteiten van Utrecht, Maastricht en Leuven, strafrechtadvocaten, slachtoffers en verdachten.

Dankzij de bijzondere samenwerking tussen kennis- en werkveldpartners heeft dit onderzoek onder andere geleid tot onderhavig handboek voor de (beginnende) mediator in strafzaken. Dit boek beoogt een bijdrage te leveren aan de kennisvergroting en kennisverbreding van de mediator in strafzaken.

Quirine Eijkman, Anneke Menger en Jacqueline Bosker

INLEIDING

Dit handboek is geschreven voor zowel de praktiserende mediator in strafzaken als de mediator die dat nog wil worden.

Wij hopen dat dit handboek bijdraagt aan het zich eigen maken en/of verdiepen van de kennis en kunde die de praktijk van de mediator in strafzaken vraagt. Omdat niet alle (beginnende) mediators in strafzaken ook jurist zijn, is geprobeerd om de juridische informatie in dit boek zo te verwoorden dat ook de niet-jurist deze informatie kan begrijpen. De MfN (Mediationfederatie Nederland) vraagt van haar mediators een hbo-denkniveau; dit boek sluit hierbij aan en is geschreven op hbo-denkniveau.

Mediation in strafzaken is een beroep in ontwikkeling. Dit handboek is daarom ook een boek in ontwikkeling. Mocht u aanbevelingen hebben voor de verdere ontwikkeling van dit handboek dan nodigen wij u van harte uit om die met ons te delen.

Uit het SIA-RAAK onderzoek 'Strafrechtmediation: geborgd in kwaliteit', uitgevoerd door de lectoraten Toegang tot het Recht en Werken in Justitieel kader van Hogeschool Utrecht, is gebleken dat de mediator in strafzaken niet alleen de juiste beroepshouding en vaardigheden moet beheersen, maar dat ook basiskennis van het strafproces, schade, schadevergoeding en het kunnen schrijven van een goede slotovereenkomst erg belangrijk zijn. Dit is complexe materie in een complex proces. Wij hopen dat dit handboek de mediator in strafzaken bewust maakt van het feit dat hij opereert op het snijvlak tussen burgerlijk (=civiel) recht en strafrecht en dat zijn handelingen (juridische) gevolgen kan hebben voor partijen. Wij wensen de lezer veel plezier bij het lezen van dit handboek en hopen dat dit handboek zowel beginnende als meer ervaren mediators in strafzaken tot steun zal zijn.

mr. Tanja van Mazijk en mr. Marion Uitslag

DANKWOORD

Wij willen graag de volgende personen hartelijk danken voor hun adviezen bij het schrijven van dit boek: mr. Lydia Heuveling van Beek (senior rechter, kantonrechter en plaatsvervangend- raadsheer), mr. Erik Koster (rechter en mediator in stafzaken), mr. Ron Gravendeel (hoofdofficier van justitie), mr. Juliette Blanco (officier van justitie), mr. Monique de Groot (directeur Schadefonds Geweldsmisdrijven), Yolanda Overduin (commissiesecretaris Schadefonds Geweldsmisdrijven), dr. Majda Lamkaddem (projectleider en onderzoeker lectoraat Toegang tot het Recht HU), drs. Meriem Kalter (onderzoeker lectoraat Toegang tot het Recht HU) en dr. Marie-José Geenen (onderzoeker lectoraat Toegang tot het Recht HU).

INHOUDSOPGAVE

1	**EEN KORTE GESCHIEDENIS**	**15**
1.1	Inleiding	15
1.2	Misdaadrecht in de premoderne tijd (tot ca. 1500)	17
1.3	Misdaadrecht in de vroegmoderne tijd (ca. 1500-1800)	21
1.4	Misdaadrecht in de huidige tijd	23
1.5	Uitleiding	25
2	**COMPETENTIES**	**29**
2.1	Inleiding	29
2.2	Totstandkoming competenties	30
2.3	De competenties	31
2.4	Persoonlijke kenmerken en capaciteiten van de mediator	52
3	**HET OM**	**55**
3.1	Inleiding	55
3.2	Bewijs	55
3.3	Wanneer kan worden verwezen naar mediation?	60
3.4	Afdoeningsmogelijkheden van het Openbaar Ministerie	64
3.5	Minderjarigen	67
3.6	Justitiële documentatie en Verklaring Omtrent Gedrag	68
3.7	Schade	70
4	**DE RECHTER**	**77**
4.1	Inleiding	77
4.2	Ter zitting	77
4.3	Mogelijke beslissingen van de rechter	78
4.4	Strafuitvoering	85
4.5	De reclassering	85
5	**SCHADE EN SCHADEVERGOEDING**	**89**
5.1	Inleiding	89
5.2	Vorderen van schade in het strafproces: voeging benadeelde partij	89
5.3	Inhoudelijke beoordeling van de vordering tot schadevergoeding	94
5.4	De schadevergoedingsmaatregel	96
5.5	Schadefonds Geweldsmisdrijven	98
6	**SOORTEN SCHADE**	**109**
6.1	Inleiding	109
6.2	Vermogensschade	109
6.3	Ander nadeel	111
6.4	Begroting van schade	113
6.5	Vermindering van het bedrag aan schadevergoeding	117

7 JURIDISCHE ASPECTEN AAN TAFEL BIJ DE MEDIATOR 121
7.1 Inleiding 121
7.2 Het strafproces 122
7.3 Schadevergoeding 123

8 DE SLOTOVEREENKOMST 129
8.1 Inleiding 129
8.2 De startovereenkomst 129
8.3 De slotovereenkomst 130
8.4 De mediation eindigt zonder slotovereenkomst 132
8.5 Inhoud van de slotovereenkomst 132

VERANTWOORDING EN GERAADPLEEGDE LITERATUUR 161

BIJLAGE A - COMPETENTIEPROFIEL 164

BIJLAGE B - STARTOVEREENKOMST 167

1 EEN KORTE GESCHIEDENIS VAN HERSTELRECHT EN MEDIATION IN STRAFZAKEN[1]

mr. dr. Jacques Claessen

1.1 INLEIDING

De Amerikaanse herstelrechtsdenker Howard Zehr omschrijft herstelrecht oftewel *restorative justice* – vrij vertaald – als volgt: herstelrecht is een manier om gerechtigheid te bewerkstelligen, nadat er een misdaad is gepleegd. Daarbij worden, voor zover mogelijk, alle partijen betrokken die een belang hebben bij die specifieke misdaad teneinde gezamenlijk schade, behoeften en verplichtingen te identificeren en aan te pakken. Het uiteindelijke doel is om fouten zo goed mogelijk recht te zetten, anders gezegd: om de uit misdaad

1 Dit hoofdstuk is gebaseerd op Claessen 2010 en Claessen 2013. Meerdere passages zijn in licht bewerkte vorm hieruit overgenomen.

ontstane schade zo goed mogelijk te herstellen.[2] Deze omschrijving gaat over zowel het proces als het doel van herstelrecht. Ter verduidelijking dient nog te worden opgemerkt dat het binnen herstelrecht niet alleen gaat om de schade toegebracht aan en de behoeften van het slachtoffer, maar ook om de schade aan en de behoeften van de gemeenschap respectievelijk de dader.[3] Voorts gaat het niet alleen om de verplichting van de dader om de door hem toegebrachte schade te herstellen, maar ook om de verplichting van de gemeenschap om goed voor haar slachtoffers en daders te zorgen alsook – in ieder geval in mijn optiek – om de verplichting van het slachtoffer om redelijkheid en billijkheid te betrachten jegens de dader. Dat is wat herstelrecht in de kern inhoudt. Herstelrecht kent verscheidene verschijningsvormen, waarbij onder meer kan worden gedacht aan: groepsconferenties waarbij naast slachtoffers en daders ook de gemeenschap vertegenwoordigd is, contact tussen slachtoffers en daders in de vorm van bemiddeling of mediation,[4] alsook aan sancties die op herstel gericht zijn of in ieder geval herstelgericht vormgegeven kunnen worden, zoals de schadevergoedingsmaatregel respectievelijk de taakstraf en de gevangenisstraf.

Het hiervoor beschreven herstelrecht neemt sinds enige tijd een hoge vlucht in Europa. Dat gebeurt mede onder invloed van regelgeving en aanbevelingen vanuit de Europese Unie en de Raad van Europa.[5] Inmiddels heeft herstelrecht ook in Nederland vaste voet aan de grond gekregen. Sinds 2007 bestaat in ons land de mogelijkheid dat slachtoffers en daders met elkaar in gesprek gaan over de gepleegde misdaad en de gevolgen daarvan – los van de strafzaak. Deze dialoog is vooral gericht op emotioneel en relationeel herstel. In eerste instantie sprak men van slachtoffer-dadergesprekken, tegenwoordig van bemiddeling *voor*, *naast* of *na* de strafzaak. Na de invoering van art. 51h inzake herstelrecht(voorzieningen) in het Wetboek van Strafvordering in 2011, een succesvolle pilot met mediation in Amsterdam in 2013 en een aantal eveneens succesvolle mediationpilots verspreid over het land in 2015-2016, is mediation *in* strafzaken in 2017 in heel Nederland ingevoerd. In 2018 heeft de minister van Justitie en Veiligheid besloten om structureel financiering in te ruimen voor mediation *in* strafzaken; voor bemiddeling *voor*, *naast* of *na* de strafzaak was dat reeds gebeurd. Kortom: naast bemiddeling *voor*, *naast* of *na* de strafzaak is ook mediation *in* strafzaken inmiddels uitgegroeid tot een belangrijke herstelrechtvoorziening in Nederland.

---

2 Zehr 2015: "Restorative justice is an approach to achieving justice that involves, to the extent possible, those who have a stake in a specific offense or harm to collectively identify and address harms, needs, and obligations in order to heal and put things as right as possible" – lees: "to put right the wrongs, i.e., to repair the harms caused by wrongdoing".

3 Ik spreek in dit hoofdstuk gemakshalve van daders, ook al betreft het juridisch gezien (vaak) verdachten.

4 In de volgende paragraaf wordt het onderscheid dat in Nederland wordt gemaakt tussen bemiddeling en mediation, toegelicht.

5 Kaderbesluit 2001/220/JBZ; Richtlijn 2012/29/EU; Recommendation 1999 (19); Recommendation 2018 (8).

Waarom zit herstelrecht in de lift? Onder meer omdat herstelrechtvoorzieningen, zoals mediation in strafzaken, ook in het belang van slachtoffers zijn; omdat zij effectiever blijken in termen van duurzame conflictoplossing en recidivereductie; en omdat zij vaak goedkoper zijn dan een regulier strafproces. Met de succesvolle inzet van een herstelrechtvoorziening kan een regulier strafproces vaak worden voorkomen of in ieder geval verkort. Voorts wordt door de inzet van mediation in strafzaken op het niveau van het Openbaar Ministerie de druk op de rechter verkleind, zodat deze kan focussen op meer complexe zaken (met zwijgende of ontkennende verdachten), zij het dat mediation in iedere procesfase meerwaarde kan hebben – dus ook wanneer de zaak op zitting is. Mediation in strafzaken is ook mogelijk in ernstigere zaken. Belangrijke voorwaarden zijn dat de verdachte bekent of in ieder geval verantwoordelijkheid neemt voor de gepleegde misdaad en dat zowel slachtoffer als dader vrijwillig deelnemen in die zin dat sprake is van *informed consent*. *Informed consent* houdt in dat beide partijen goed geïnformeerd zijn over de inhoud van mediation in strafzaken en over de consequenties van al dan niet deelnemen daaraan, zodat zij weloverwogen instemmen met deelname. En wat blijkt? Heel wat goed geïnformeerde slachtoffers en daders van misdaad blijken behoefte te hebben aan mediation in strafzaken – iets wat het klassieke publieke strafrecht niet biedt.

Wie evenwel denkt dat herstelrecht een recente uitvinding is, vergist zich. In dit hoofdstuk dat een historisch overzicht in vogelvlucht biedt van hoe het misdaadrecht zich in de Westerse wereld heeft ontwikkeld vanaf de oudheid tot heden, zal blijken dat de fundamenten van herstelrechtvoorzieningen, zoals mediation in strafzaken, in feite zo oud zijn als de mens zelf en dat wat tegenwoordig wordt beschouwd als *alternative dispute resolution* oftewel alternatieve geschillenbeslechting, tot relatief voor kort de *mainstream* oftewel reguliere reactie op misdaad vormde. Een puur publiek strafrechtelijke reactie gold lange tijd als uitzondering op de regel. Maar hoe werd er toen dan op misdaad gereageerd? Waarom en wanneer is er een publiek strafrecht ontstaan dat de afhandeling van misdaad exclusief naar zich toe heeft getrokken? En waarom wordt dat publieke strafrecht sinds enige tijd aangevuld en verrijkt met herstelrechtvoorzieningen, zoals mediation in strafzaken? Op deze vragen tracht dit hoofdstuk antwoorden te geven.

1.2 MISDAADRECHT IN DE PREMODERNE TIJD (TOT CA. 1500): OVERWEGEND PRIVAAT STRAFRECHT

Wanneer de standaardhandboeken over strafrecht erop worden nageslagen, zien we doorgaans de volgende verklaring voor het bestaan van het publieke strafrecht. Het straffen van mensen die verwijtbaar een misdaad hebben begaan, wordt om vergeldingsredenen (straf is verdiend omdat er een misdaad

is gepleegd) en/of preventieredenen (straf is noodzakelijk ter voorkoming van nieuwe misdaad) gerechtvaardigd geacht. Maar omdat mensen die direct of indirect slachtoffer zijn geworden van een misdaad, daarbij geen maat weten te houden, dient het straffen van daders te worden overgelaten aan de staat. Voor eigenrichting is in een beschaafde samenleving geen plaats. Hoewel ook de staat onrechtvaardig kan reageren op misdaad, is die kans kleiner dan bij de slachtoffers van vlees en bloed of de gemeenschap/samenleving. Het publieke strafrecht biedt een bescherming van daders, alsook van slachtoffers en de gemeenschap/samenleving die daarbuiten niet te vinden is. Dat is de gangbare visie. De geschiedenis levert echter ook bewijs van het tegendeel van deze zienswijze. Denk hierbij aan de staatsterreur die mede door middel van het publieke strafrecht in Europa heeft plaatsgevonden tijdens de Franse Revolutie en in de twintigste eeuw onder fascistische en communistische regimes. Bovendien is het publieke strafrecht zoals we dat tegenwoordig kennen, als systeem in handen van de overheid ter *exclusieve* afhandeling van *alle* misdaden, pas ongeveer twee eeuwen oud, terwijl niets erop wijst dat in de periode vóór 1800 een voortdurende 'oorlog van allen tegen allen' heeft plaatsgevonden. Sterker nog: mensen bleken in deze tijd vaak goed in staat om zelf – met hulp en steun van bloedverwanten en van geestelijke en wereldlijke autoriteiten – hun uit misdaad ontstane conflicten op fatsoenlijke, soms zelfs geheel geweldloze wijze op te lossen. De term 'eigenrichting' had nog niet de negatieve lading die zij thans heeft. Hoe zag het oorspronkelijke misdaadrecht er dan uit?

Vooropgesteld kan worden dat in de zeer lange periode vóór ca. 1200-1500, vaak de premoderne tijd of premoderniteit genoemd, ons misdaadrecht er *geheel anders* uitzag dan nu. Bij de premoderne tijd kan worden gedacht aan inmiddels verdwenen culturen zoals die van de Semitische volkeren uit de tijd van het Oude Testament, de oude Grieken en Romeinen en de Franken, Germanen en Angelsaksen. Voor culturen waaraan de moderne tijd of moderniteit is voorbijgegaan, geldt tot op heden hetzelfde. Denk hierbij aan de nog bestaande cultuur van de Maori's in Nieuw-Zeeland, de Aboriginals in Australië, de Papoea's in Nieuw-Guinea, de Inuit of Eskimo's in Canada en Groenland en de Indianen op het Amerikaanse continent. Zelf spreek ik overigens liever van 'traditioneel' in plaats van 'premodern' of 'primitief', nu laatstgenoemde termen in feite een diskwalificatie inhouden die ik wil vermijden. In mijn visie is namelijk niet alles wat de moderne tijd of moderniteit heeft voortgebracht, beter dan wat uit de periode daarvoor stamt – ook niet wat het misdaadrecht betreft. Hoewel aan de oppervlakte zeker verschillen zullen (hebben) bestaan in de wijze waarop in genoemde culturen op misdaad werd en wordt gereageerd, is hierbinnen een belangrijke overeenkomst aan te wijzen, namelijk dat wat wij tegenwoordig met strafrecht aanduiden en wat naar ons idee exclusief tot het publiekrecht behoort, in genoemde culturen met privaatrechtelijke ogen werd en wordt bekeken.

De Bijbels-Semitische en oude Grieks-Romeinse cultuur kende geen onderscheid tussen privaatrecht en strafrecht. Het overgrote deel van de misdaden die tegenwoordig als strafbare feiten worden bestempeld en die daardoor een exclusieve zaak tussen overheid en dader zijn, werd gedurende de premoderne tijd opgevat als een zaak tussen de betrokken partijen onderling, waarmee de overheid zich in beginsel niet had te bemoeien. Deze misdaden, variërend van diefstal en mishandeling tot verkrachting en doodslag, werden beschouwd als intermenselijke conflicten die de vrede verstoren die gewoonlijk onder mensen bestaat. Het was aan de daders, de vredeverstoorders, zelf om de oorspronkelijke vrede tussen hen en de slachtoffers/nabestaanden en de gemeenschap te herstellen. Wanneer een misdaad was gepleegd, ontstond er geen recht van de overheid tot bestraffing van de dader, maar wel een verbintenis tot schadevergoeding (zoengeld) en (rituele) wedergoedmaking door de dader jegens de slachtoffers/nabestaanden. Proportionele wraakneming door laatstgenoemden was toegestaan, maar alleen wanneer de dader en zijn familie niet bereid waren om met de slachtoffers/nabestaanden over de te betalen schadevergoeding te onderhandelen, wanneer onderhandelingen wel werden aangegaan maar op niets uitliepen of wanneer de dader weigerde de gemaakte afspraken na te komen. Schadevergoeding, wedergoedmaking en verzoening van conflictpartijen hadden in de premoderne tijd de voorkeur boven het gebruik van fysiek geweld; zij vormden het kernstuk binnen het traditionele misdaadrecht.

Maar hoe zit het dan met de wet van de vergelding (de zogeheten *lex talionis*) die onder meer in de Wet van Mozes (ca. 1200 v. Chr.) en de Romeinse Wet van de Twaalf Tafelen (ca. 450 v. Chr.) is terug te vinden? Roept deze wet niet op tot proportionele wraakneming, wanneer een misdaad is gepleegd? Nee: de vergeldingsregel van 'oog om oog, tand om tand' dient namelijk niet letterlijk maar symbolisch te worden geïnterpreteerd. Het gaat om 'een gestileerde rechtsformule' die primair inhoudt dat de pleger van een misdaad verplicht is tot schadevergoeding: 'een oog om *de schadevergoeding van* een oog en een tand om *de schadevergoeding van* een tand'. Zoals gezegd, vergelding in de betekenis van proportionele wraakneming was eerst dan toegestaan, wanneer de dader en zijn familie niet bereid waren om met de slachtoffers/nabestaanden te onderhandelen, wanneer onderhandelingen op niets uitliepen of wanneer gemaakte afspraken niet werden nagekomen. De wet van de vergelding staat derhalve niet alleen in het teken van proportionaliteit oftewel evenredigheid maar ook van subsidiariteit: alleen wanneer schadevergoeding en wedergoedmaking geen optie waren gebleken, was de toepassing van fysiek geweld toegestaan.

Wraakneming kwam in de premoderniteit waarschijnlijk minder frequent voor dan vaak wordt gedacht, nu het allesbehalve ondenkbaar is dat wraak weerwraak uitlokt en weerwraak van de ene partij weerwraak van de andere partij

enzovoort, zodat een spiraal van wraak en weerwraak (vete oftewel *Kleinkrieg* geheten) ontstaat die de orde ernstig kan verstoren. De dreiging met geweld lijkt dan ook vooral als stok achter de deur te hebben gefungeerd om conflictpartijen rond de onderhandelingstafel te krijgen. Om aan wraakneming te ontkomen bestond bovendien het zogeheten asielrecht: er waren plekken waar daders naartoe konden vluchten en die hun bescherming boden tegen al te wraakzuchtige slachtoffers/nabestaanden. De Israëlieten kenden hiertoe vrijsteden, de oude Grieken en Romeinen tempels en de Middeleeuwers kerken en kloosters – naast vrijsteden als Culemborg en Vianen. Daders konden hier verblijven op voorwaarde dat zij bereid waren 'te onderhandelen over een oplossing van het conflict dat door hun misdaad was ontstaan'.
In plaats van een dwingende uitspraak van een boven de partijen staande autoriteit stond gedurende de premoderniteit de door middel van besprekingen en onderhandelingen bereikte consensus over schadevergoeding en wedergoedmaking tussen de bij het conflict betrokken partijen centraal. Wel waren vaak wereldlijke en geestelijke gezagsdragers bij deze besprekingen en onderhandelingen betrokken, maar zij vervulden dan hoofdzakelijk een bemiddelende, toezichthoudende en faciliterende rol.

Bestond er dan helemaal geen publiek strafrecht in de premoderne tijd? Jawel, maar dit doorgaans wrede strafrecht met zijn openbare kruisigingen, verbrandingen, levende begravingen, verwurgingen, ophangingen, onthoofdingen en geselingen gold in beginsel enkel voor misdaden, waardoor de vorst/leenheer in gevaar werd gebracht. Het gold derhalve voor politieke misdaden en vormde daarmee een uitzondering op de privaat-strafrechtelijke regel. Onderkend dient echter te worden dat in die zeer langdurige premoderne tijd er af en toe perioden zijn geweest waarin het publieke strafrecht zich tevens uitstrekte tot andere dan politieke misdaden. Daarbij dient te worden gedacht aan de tijd van de grote Romeinse keizers uit de 2e eeuw n. Chr., onder wie Hadrianus en Marcus Aurelius, en van machtige Middeleeuwse vorsten als Clovis en Karel de Grote. Het betreft perioden waarin sprake was van een sterk overheidsgezag en van machthebbers die er nogal imperialistische ambities op nahielden.
Voorts gingen overheden tegen het einde van de premoderniteit, tijdens de late Middeleeuwen (ca. 1200-1500), steeds meer de touwtjes in eigen handen nemen wat betreft de reactie op misdaad. Zo gingen zij conflictpartijen *verplichten* om na misdaad met elkaar rond de onderhandelingstafel te gaan zitten – verplichte mediation zouden we tegenwoordig zeggen. Niet-nakoming van deze plicht, in praktijk neerkomend op gewelddadige eigenrichting, werd streng gestraft. En wanneer de besprekingen en onderhandelingen tussen de conflictpartijen op niets uitliepen, was het voortaan de overheid die de dader een straf oplegde (de zogeheten landzoen). Toepassing van geweld door slachtoffers/nabestaanden was verboden; de overheid had het geweldsmonopolie. In het kader van de strafoplegging van overheidswege werd in deze tijd overigens

nog veel aandacht besteed aan de behoeften van het slachtoffer. Zo had de betaling van schadevergoeding aan het slachtoffer voorrang op de betaling van een geldboete aan de overheid. Niettemin begon het private strafrecht in deze fase geleidelijk aan publiek-strafrechtelijke trekjes te vertonen. Immers, wanneer de door de overheid verplicht gestelde 'mediation' op niets uitliep, was het vanaf nu de overheid die de dader mocht straffen voor zijn misdaad.

1.3 MISDAADRECHT IN DE VROEGMODERNE TIJD (CA. 1500-1800): OPRUKKEND PUBLIEK STRAFRECHT

Terwijl dus ook in de premoderne tijd altijd wel iets van publiek strafrecht heeft bestaan, als uitzondering op de privaat-strafrechtelijke regel, kan worden gesteld dat het publieke strafrecht welbeschouwd een 13e-eeuwse uitvinding van de christelijke kerk is; het is 'een product van de inquisitie'. Door middel van deze kerkelijke rechtbank trachtte de paus ketters, dat wil zeggen: mensen die er religieuze opvattingen op nahielden die afweken van de door de kerk afgekondigde leer, op te sporen, te vervolgen, te berechten en zo nodig tot de doodstraf te veroordelen, wanneer zij bleven ontkennen afvallig te zijn of bleven weigeren zich tot het ware geloof te bekeren. De wereldlijke autoriteiten keken vol belangstelling toe hoe de kerk met behulp van dit nieuwe strafrecht haar macht vergrootte. Terwijl de kerk met haar zogeheten inquisitoire procedure uitsluitend de misdaad van ketterij bestreed, vatte bij de wereldlijke machthebbers langzaam maar zeker de idee post dat misdaad *in het algemeen* niet zozeer dient te worden beschouwd als een intermenselijk conflict waarbij slachtoffers/nabestaanden schadevergoeding kunnen vorderen van de dader als wel als een zaak die primair de vorst/staat aangaat en waarvoor laatstgenoemde aan de dader straf kan opleggen ter vergelding en/of preventie.

Toen de Europese vorsten rond 1500 structureel voldoende middelen wisten te verkrijgen om de ordehandhaving in eigen hand te nemen, luidde dit de neergang in van het private strafrecht en tevens het begin van de *stelselmatige* opsporing, vervolging, berechting en bestraffing van staatswege. De toenemende greep van de overheden op het misdaadrecht ging bovendien gepaard met de invoering van wrede strafpraktijken bestaande uit openbare lijf- en doodstraffen, terwijl de pijnbank als belangrijk bewijsinstrument ging dienen. De Europese vorsten maakten van het misdaadrecht een publiek strafrecht dat dienst deed als instrument van heerschappij. Wanneer de macht van de vorst eenmaal grondig was gevestigd, leidde dit overigens vaak tot enige verzachting van de wrede strafpraktijken. Dit gebeurde echter lang niet altijd om morele of humane redenen als wel om opportunistische redenen: te wrede straffen bleken in praktijk namelijk ineffectief. Ze konden ertoe leiden dat het volk zich solidair betoonde met de daders en in opstand kwam tegen de vorst. De Franse Revolutie ving in 1789 niet voor niets aan met de bestorming van de Bastille.

Deze Parijse gevangenis was uitgegroeid tot hét symbool van de wrede machtsuitoefening van de *Ancien Régime*-vorst.

Slimme vorsten, die niet zoals de Franse koning Lodewijk XVI onder de guillotine wilden eindigen, hadden inmiddels hun oor te luisteren gelegd bij de door verscheidene Verlichtingsdenkers uit de 17e en 18e eeuw voorgestelde strafrechtshervorming. Verlichtingsdenkers als de Fransman Charles de Montesquieu en de Italiaan Cesare de Beccaria beseften dat het publieke strafrecht met meer beschermende waarborgen voor de burger diende te worden omgeven (denk bijvoorbeeld aan duidelijk geschreven en vooraf afgekondigde strafwetten, de inzet van strafrecht als laatste redmiddel en straf met mate indien een strafrechtelijke reactie onvermijdelijk bleek te zijn) en dat het strafrecht tegelijkertijd efficiënter en effectiever moest worden gemaakt wat betreft de repressie en preventie van misdaad (denk bijvoorbeeld aan meer nadruk op de zekerheid en de snelheid waarmee wordt gestraft dan op de strengheid van de straf). Opmerkelijk is overigens dat geen enkele Verlichtingsdenker het publieke strafrecht zelf ter discussie heeft gesteld. Ook tijdens de Romantiek in de 19e eeuw – toch een periode gekenmerkt door een vlucht naar het verleden – waren er geen (rechts)geleerden die pleitten voor een terugkeer naar het private strafrecht van weleer. Blijkbaar had eigenrichting inmiddels een slechte naam gekregen en werd die voortaan exclusief geassocieerd met disproportionele wraakneming. Wel besefte men dat straf omstreden is, aangezien zij in wezen opzettelijke leedtoevoeging is. Een mens bewust pijn doen ligt moreel gezien gevoelig vanwege de universele morele basisnorm 'Gij zult een ander niet schaden'. Daarom zijn er vanaf de Verlichting, ter legitimering van het publieke strafrecht, theorieën uitgedacht die tot op de dag van vandaag hun geldigheid hebben behouden, namelijk vergeldingstheorieën (straf is verdiend omdat er een misdaad is gepleegd) en preventietheorieën (straf is noodzakelijk ter voorkoming van nieuwe misdaad).

Hoewel het publieke strafrecht sinds ca. 1500 in opmars was, bleef het tot ca. 1800 concurrentie ondervinden van allerlei schikkingspraktijken tussen burgers onderling - van het private strafrecht dus. Verwonderlijk is dat overigens niet. Immers, iets wat sinds mensenheugenis heeft bestaan, laat zich nu eenmaal niet van de ene op de andere dag uitbannen – zeker niet wanneer het doorgaans naar behoren functioneert. Het stelsel van schadevergoeding en wedergoedmaking wist zich dan ook, zij het in steeds mindere mate, tot de Franse Revolutie te handhaven. Zo liet een collega mij een tijdje terug een notariële akte uit 1651 lezen, waarin was neergelegd dat na een doodslag in een Antwerpse taverne de conflictpartijen met elkaar waren overeengekomen dat de uitbater van de taverne die de doodslag had gepleegd, 250 gouden Carolusguldens zou betalen aan de nabestaanden van het slachtoffer. Daarenboven zou hij twaalf gouden Carolusguldens betalen: zes voor het armenbestuur in de stad

en zes voor een maaltijd waaraan zowel de dader en zijn familie als de nabestaanden van het slachtoffer zouden deelnemen – ter bezegeling en viering van de verzoening. Wanneer de uitbater aan deze verplichtingen voldeed, zouden de nabestaanden hem niet langer voor de rechter kunnen dagen voor de doodslag. Met de komst van Napoleon Bonaparte ongeveer anderhalve eeuw later werd alles evenwel anders: deze "achtte het recht betreffende misdaad in zijn rijk achterhaald en ongeordend en gaf [...] opdracht een wetboek van strafrecht te maken dat, in al of niet gewijzigde vorm, in de meeste Europese staten moest worden overgenomen" – zo ook in de Nederlanden. Hier werd onder leiding van Napoleons broer, koning Lodewijk Napoleon, het eerste nationale Wetboek van Strafrecht ingevoerd (1809-1811) en later, na de inlijving bij het Franse keizerrijk, de Franse *Code Pénal* (1811-1813). Sindsdien konden misdaden enkel nog via het publieke strafrecht worden afgehandeld. Een misdaad werd niet langer gezien als een intermenselijk conflict waarbij gestreefd wordt naar herstel van vrede, waartoe de dader het slachtoffer/de nabestaanden genoegdoening dient te verschaffen, maar als een conflict tussen de overheid en de verdachte waarbij gefocust wordt op het bewijzen van het verwijtbaar overtreden van de rechtsregel, waarvoor de dader ter vergelding en/of ter preventie dient te worden gestraft. Het slachtoffer van vlees en bloed diende in dit publieke strafrecht – in ieder geval in Nederland – genoegen te nemen met de rol van aangever en getuige. Voor genoegdoening in de vorm van schadevergoeding moest hij voortaan naar de civiele rechter. Hoewel Napoleon zogeheten vredegerechten met vrederechters in het leven riep die gericht waren op verzoening en minnelijke schikkingen tussen partijen, betrof het hier vrijwel uitsluitend civiele kwesties.

1.4 MISDAADRECHT IN DE HUIDIGE TIJD: PRIVATISERING VAN HET PUBLIEKE STRAFRECHT

Sinds ca. 1800 heeft het publieke strafrecht in Europa – zo ook in Nederland – vele veranderingen ondergaan. Zo leidden de opkomst van de menswetenschappen in de 19e eeuw en de groei van het economische verkeer in de 20e eeuw ertoe dat het strafrecht complexer (denk aan het ontstaan van tbs voor ontoerekeningsvatbare daders) en omvangrijker (denk aan het ontstaan van het economische strafrecht) werd. Het ontstaan van de zogeheten risicomaatschappij en de bijbehorende veiligheidsstaat – als opvolger van de verzorgingsstaat – halverwege de jaren tachtig van de vorige eeuw heeft het strafrecht bovendien doen veranderen van een laatste redmiddel in een eerste redmiddel in handen van de overheid om maatschappelijke problemen aan te pakken. Anders dan in de verzorgingsstaat, waarin de verdeling van welvaart centraal staat, gaat het in de risicomaatschappij om het 'managen' van risico's die door de technologische vooruitgang sterk zijn toegenomen. Door die toename van risico's heeft welbehagen plaatsgemaakt voor angstgevoelens en

is er in de samenleving een vrijwel onverzadigbaar verlangen naar veiligheid ontstaan, waarvoor primair de staat zorg dient te dragen – die daartoe vooral het strafrecht inzet. Criminaliteit wordt in de risicomaatschappij gezien als risico, waarvan de verwezenlijking in een zo vroeg mogelijk stadium dient te worden voorkomen. Dit heeft ertoe geleid dat het strafrecht een beweging naar voren heeft gemaakt (denk aan de strafbaarstelling van voorbereidingshandelingen en aan opsporing in de fase voordat er sprake is van een klassieke verdenking). Wanneer criminaliteit toch plaatsvindt, staat bestraffing steeds meer in het teken van afschrikking en maatschappijbeveiliging middels opsluiting. De terroristische aanslagen sinds het begin van de 21e eeuw hebben deze ontwikkelingen alleen maar versterkt. Ondanks al deze veranderingen is ons strafrecht *in de kern* hetzelfde gebleven: het is nog steeds publiek, verticaal en bestraffend van aard. Zij het dat er sinds enige tijd belangrijke ontwikkelingen gaande zijn die raken aan de fundamenten van dat strafrecht, namelijk de terugkeer van het slachtoffer én de opgang van herstelrecht.

Vanaf ongeveer de jaren tachtig van de vorige eeuw eist het slachtoffer van vlees en bloed steeds meer een eigen positie op binnen het publieke strafrecht. Het slachtoffer is als het ware in opstand gekomen tegen zijn verdrijving uit het strafrecht toen dit publiek, verticaal en bestraffend van aard werd. Hoewel hij nog steeds geen volwaardige procespartij is gelijk aan de verdachte, heeft hij inmiddels wel – mede onder invloed van Europese regelgeving – een aantal rechten verworven in het strafproces, waardoor hij in relatief korte tijd is uitgegroeid tot een belangrijke procesdeelnemer met wiens belangen steeds vaker rekening dient te worden gehouden bij het nemen van strafvorderlijke beslissingen. In Nederland zijn deze slachtofferrechten in 2011 grotendeels neergelegd in Titel III.A (Het slachtoffer) van het Eerste Boek (Algemene bepalingen) van het Wetboek van Strafvordering.[6] Daarin zijn onder meer geregeld het recht op een correcte bejegening en informatie, op inzage en voeging van processtukken, op een raadsman, op een tolk, het (inmiddels onbeperkte) spreekrecht, het recht om zich te voegen als benadeelde partij en tot slot in art. 51h Sv het 'recht' op herstelrechtvoorzieningen.

Deze herstelrechtvoorzieningen brengen mij bij die andere ontwikkeling: de opgang van herstelrecht, die deels samenhangt met de terugkeer van het slachtoffer. Hoewel er al vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw rechtsgeleerden waren die pleitten voor wat tegenwoordig herstelrecht heet, namelijk Herman Bianchi en Louk Hulsman, bleef herstelrecht in die tijd vooral een academische aangelegenheid. Veel herstelrechtelijke pioniers deden in die tijd inspiratie op bij natuurvolkeren als de Maori's, de Aboriginals, de Papoea's, de

6 In het nieuwe Wetboek van Strafvordering zullen deze rechten worden ondergebracht in Hoofdstuk 5 (Het slachtoffer) van Boek 1 (Strafvordering in het algemeen).

Inuit en de Indianen. In feite is herstelrecht gebaseerd op de fundamenten van het traditionele misdaadrecht dat deze volkeren kennen – en dat ook wij, Europeanen, vóór de moderne tijd oftewel moderniteit hebben gekend. Herstelrecht kwam als eerste tot bloei in de Angelsaksische wereld – onder de naam *restorative justice*. Sinds de millenniumwisseling bevindt de invoering van herstelrechtvoorzieningen in en rond het strafrecht zich ook in Europa in een stroomversnelling, zo ook in Nederland. Door het aanbieden van herstelrechtvoorzieningen, zoals mediation in strafzaken, wordt welbeschouwd iets van het private strafrecht van weleer ingevoegd in het publieke strafrecht. Geleidelijk aan vindt er een zekere privatisering van het publieke strafrecht plaats. De huidige situatie met mediation in strafzaken doet *in zekere zin* denken aan het misdaadrecht uit de periode 1200-1500, waarin overheden conflictpartijen verplichtten met elkaar rond de onderhandelingstafel te gaan zitten en zij pas een straf oplegden, wanneer partijen er zelf niet uitkwamen met elkaar. Ik schrijf niet voor niets 'in zekere zin', want mediation in strafzaken vindt momenteel enkel op vrijwillige basis plaats, terwijl een geslaagde mediation niet hoeft te betekenen dat de overheid geen straf oplegt – wel dat zij het positieve mediationresultaat verdisconteert in haar afdoening.

In de inleiding vertelde ik al waarom herstelrecht in de lift zit. Daaraan kan nog worden toegevoegd dat herstelrecht goed aansluit bij een aantal actuele maatschappelijke ontwikkelingen, waaronder de centraalstelling van het slachtoffer, niet alleen in de ethiek maar ook in het strafrecht; de tendens dat burgers meer zeggenschap en actieve participatie eisen (democratisering, actief burgerschap en het stimuleren van eigen verantwoordelijkheid oftewel responsabilisering zijn hierbij horende begrippen); de roep om meer lokale, kleinschalige, laagdrempelige voorzieningen en maatwerk; en het verkleinen en terugtreden van de overheid in de participatiemaatschappij (vaak wegens bezuinigingen). Zo bezien ligt het voor de hand dat herstelrecht de komende jaren alleen maar verder zal groeien en bloeien.

1.5 UITLEIDING

Het zal de lezer niet verbazen dat ik als herstelrechtsdenker groot voorstander ben van de (verdere) implementatie van herstelrechtvoorzieningen, zoals mediation in strafzaken, in het Nederlandse strafrecht. Toch dient mijn verhaal niet te worden opgevat als een romantisch pleidooi voor een complete terugkeer naar het traditionele misdaadrecht. Laat duidelijk zijn: dat misdaadrecht kende/kent ook allerlei 'magische proceselementen' (die op 'godsoordelen' lijken) en toepassingen van fysiek geweld tussen mensen die we sinds de moderniteit terecht als achterhaald en inhumaan beschouwen. Hopelijk nodigt dit verhaal wel uit tot bezinning. Ons moderne publieke strafrecht blijkt namelijk niet het enig mogelijke antwoord op misdaad te zijn – en ook niet altijd het

beste antwoord, noch qua procesvorm noch qua sanctionering. Sterker nog: eeuwenlang is gekozen voor een volstrekt ander antwoord op misdaad. Alternatieven voor, wijzigingen van en aanvullingen op ons moderne publieke strafrecht die *in de kern* gebaseerd zijn op het eeuwenoude traditionele misdaadrecht verdienen mijns inziens onze serieuze aandacht. Wat ik voorsta is een (verdere) synthese van het beste uit het traditionele én het moderne misdaadrecht. Het gaat daarbij veelal om het implementeren van de werkzame, in zekere zin tijdloze of in ieder geval naar onze tijd vertaalbare bestanddelen uit het traditionele misdaadrecht, waarbij het onder meer gaat om de participatie van alle partijen en het nemen van actieve verantwoordelijkheid, de daadwerkelijke kanalisatie van emoties door onderlinge communicatie, het streven naar consensus over schadevergoeding en wedergoedmaking, het terugdringen van de toepassing van strafgeweld en het realiseren van een duurzame neutralisatie van het uit misdaad ontstane conflict. Incorporatie van deze 'krenten uit de premoderne pap' in het moderne misdaadrecht kan er onder meer toe bijdragen dat het subsidiariteitsbeginsel (het 'moderne' principe dat strafrecht laatste redmiddel dient te zijn) nieuw leven wordt ingeblazen, terwijl tegelijkertijd 'moderne' idealen als autonomie, emancipatie en actief burgerschap ook binnen het misdaadrecht worden gerealiseerd. Het zou zonde zijn – want het zou de mens tekortdoen – om zonder meer voorbij te gaan aan het eeuwenoude traditionele misdaadrecht, waarin herstelrecht alsook mediation in strafzaken hun wortels blijken te hebben.

2 COMPETENTIES

mr. Marion Uitslag

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de competenties besproken waaraan een mediator in strafzaken moet voldoen. Die competenties vloeien voort uit het SIA RAAK-onderzoek 'Strafrechtmediation: geborgd in kwaliteit' dat is uitgevoerd door de lectoraten Toegang tot het Recht en Werken in Justitieel kader van Hogeschool Utrecht.

Mediation in strafzaken is een bijzondere vorm van mediation en brengt een bijzondere verantwoordelijkheid voor de mediator met zich mee. Bij elke vorm van mediation zijn de deelnemers partij in het conflict; meestal zijn zij beiden van mening dat de ander hun persoonlijke grens heeft overschreden. Maar bij mediation in strafzaken heeft de mediator te maken met een verdachte die (veelal) niet alleen de persoonlijke norm van het slachtoffer, maar ook een maatschappelijke norm heeft overschreden. Bovendien is een mediation in strafzaken onderdeel van een lopende strafzaak en kunnen de resultaten van de mediation invloed uitoefenen op de verdere afdoening van de strafzaak.

De mediator in strafzaken moet het mediationproces tussen verdachte en slachtoffer regisseren en begeleiden. Hij bepaalt aan de hand van de afzonderlijke intakegesprekken met slachtoffer en verdachte of een gezamenlijk gesprek zinvol zou kunnen zijn. Uiteindelijk moet de mediator de resultaten van het gesprek vastleggen in de slotovereenkomst die onderdeel wordt van het strafdossier. In het onderzoek van de Hogeschool Utrecht is onderzocht wat van de mediator die dit proces begeleidt, mag worden verwacht. Op basis van dit onderzoek is een aantal competenties geformuleerd die in dit hoofdstuk wordt besproken.

2.2 TOTSTANDKOMING COMPETENTIES

De centrale onderzoeksvraag van het SIA RAAK-onderzoek 'Strafrecht-mediation: geborgd in kwaliteit' luidde: aan welke kwaliteitscriteria moeten mediators in strafzaken voldoen? Deze vraag is gesteld aan 47 respondenten (vertegenwoordigers van de mediatorsverenigingen, mediationfunctionarissen, rechters, officieren van justitie, strafrechtadvocaten, mediators in strafzaken, slachtoffers en verdachten).
Er is met opzet gekozen voor respondenten die vanuit een verschillende positie kijken naar de rol van de mediator in strafzaken. De respondenten hebben (tijdens uitvoerige interviews) aangegeven wat een mediator in strafzaken moet weten, kunnen en welke houding dit volgens hen vereist.

Deze informatie hebben de onderzoekers vertaald naar een set van negen competenties. Hierbij is gebruik gemaakt van het competentiemodel van Roe (2002), zie figuur 1. Vervolgens zijn de competenties in een Delphistudie[1] ter prioritering voorgelegd aan 22 ervaren mediators. Het doel van de Delphistudie was om de totale set aan kwaliteitscriteria uit de interviews 1) te reduceren en 2) te toetsen aan de praktijk. De deelnemende mediators hebben de competenties en deelcompententies die hieronder verder worden uitgewerkt aangemerkt als 'heel belangrijk' of 'belangrijk'.[2]

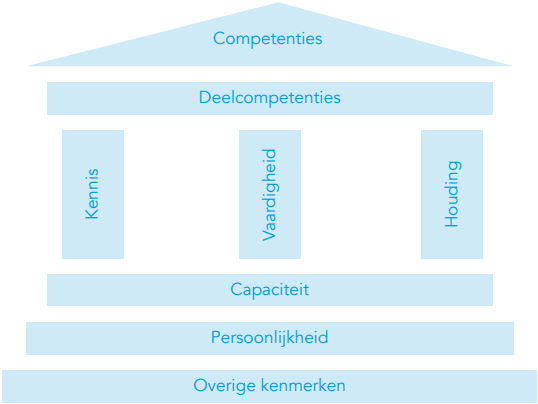

Figuur 1 Competentiemodel van Roe (2002, p. 209)

1 Een Delphi-studie is een onderzoeksmethode waarbij de meningen van een groot aantal experts wordt gevraagd ten aanzien van een onderwerp waar geen consensus over bestaat. Door de antwoorden van de andere experts terug te koppelen wordt in een aantal rondes geprobeerd tot consensus te komen.

2 De weergave van dit Delphi-proces is terug te vinden in het onderzoeksrapport *Strafrechtmediation: geborgd in kwaliteit*. Hier zijn ook de reacties te vinden aangaande de deelcompetenties, die als minder belangrijk worden aangemerkt dan wel waarover geen overeenstemming is bereikt.

Een competentie is volgens Roe's definitie 'een verworven vermogen om een taak, rol of missie adequaat uit te voeren'. Een competentie is vanuit die gedachte altijd verbonden aan een *taak* of rol (in dit verband het uitvoeren van mediation in strafrecht), wordt *geleerd* door te doen en betreft altijd een integratie van *kennis*, *houding* en *vaardigheden*. In zijn architectuurmodel van competenties (zie figuur 1) schetst Roe hoe competenties en deelcompetenties steunen op de pijlers kennis, houding en vaardigheden. Kennis, houding en vaardigheden worden op hun beurt weer (deels) bepaald door capaciteiten, persoonlijkheid en overige kenmerken van personen zoals waarden, interesses, motieven, gedragsstijlen.

De competenties en deelcompetenties waarover een mediator in strafzaken dient te beschikken, vertonen uiteraard overlap met de competenties en deelcompetenties van mediators in het algemeen, dat wil zeggen mediators die op andere terreinen dan strafrecht werken. Hieronder worden alle competenties en deelcompetenties besproken waaraan een mediator in strafzaken zou moeten voldoen. Bij elke competentie zal worden aangegeven welke kennis, houding en vaardigheden van de mediator worden gevraagd.[3]

2.3 DE COMPETENTIES

De volgende competenties zijn uit het onderzoek naar voren gekomen. Zij zijn als volgt geprioriteerd:

1. De mediator is in staat om een correcte en volledige slotovereenkomst te schrijven.
2. De mediator is in staat om dader-slachtoffer-dynamiek te hanteren.
3. De mediator is in staat om de communicatie tussen partijen te reguleren.
4. De mediator is in staat op zijn eigen professionele handelen te reflecteren.
5. De mediator is in staat om houdbare afspraken te garanderen.
6. De mediator is in staat om een goede administratie te voeren.
7. De mediator is in staat om partijen te informeren.
8. De mediator is in staat om samen te werken met een co-mediator.
9. De mediator is in staat om te communiceren met de advocaat van de partijen.

2.3.1 De mediator is in staat om een slotovereenkomst te schrijven

De slotovereenkomst is het sluitstuk van de mediation. Als de slotovereenkomst door beide partijen is ondertekend en is doorgestuurd naar de verwijzer, is de

3 Een overzicht van alle competenties en deelcompetenties staat in bijlage A.

slotovereenkomst onderdeel van het strafdossier en dus een formeel processtuk. Op grond van artikel 51h lid 2 SV moet de rechter (in de praktijk ook de officier van justitie) rekening houden met de uitkomsten die zijn neergelegd in de slotovereenkomst.

Hieronder staan de deelcompetenties genoemd die mediator moet beheersen om een goede slotovereenkomst op te kunnen stellen.

DE MEDIATOR IS IN STAAT EEN SLOTOVEREENKOMST TE SCHRIJVEN:

- die administratief juist is (denk aan parket- en mediationnummer)
- waarvan de lay-out duidelijk en verzorgd is
- die geschreven is in duidelijke, begrijpelijke taal
- die aangeeft hoe gewerkt is aan herstel
- waarin de afspraken S-M-A-R-T zijn beschreven
- die inzicht biedt in de voorgeschiedenis van het incident en de onderlinge relatie tussen partijen
- waarin de totstandkoming van afspraken is beschreven
- waarin bedenktijd is vermeld vóór ondertekening door partijen
- die inzicht geeft in het verloop van de mediation
- waarin staat vermeld dat partijen in staat zijn gesteld een advocaat/adviseur te raadplegen
- waarin staat vermeld dat beide partijen geïnformeerd zijn over de rol van de rechter/officier van justitie inzake het verdere verloop van het proces

Voor de kennis en vaardigheden die vereist zijn inzake de slotovereenkomst wordt verwezen naar de hoofdstukken 8: De slotovereenkomst en 5: Schade en schadevergoeding. Hieronder wordt slechts kort op de benodigde kennis, houding en vaardigheden ingegaan.

2.3.1.1 Kennis

Een mediator in strafzaken moet een goede slotovereenkomst kunnen opstellen. Volgens de meerderheid van de geïnterviewde mediationfunctionarissen is dat het belangrijkste wat een mediator in strafzaken moet weten en kunnen. De slotovereenkomst is een privaatrechtelijke overeenkomst die onderdeel gaat uitmaken van het strafdossier. Mede op basis van de in dit document vastgelegde afspraken tussen twee private personen (in dit geval de verdachte en het slachtoffer) bepaalt/beslist het OM of de rechter over de verdere afdoening van de zaak. De mediator moet goed beseffen dat afspraken die zijn vastgelegd in de slotovereenkomst in beginsel alleen gelden tussen partijen omdat

de gemaakte afspraken niet strafrechtelijk kunnen worden afgedwongen. Het is immers uiteindelijk de officier van justitie of de rechter die bepaalt in welke mate en op welke manier hij rekening houdt met de uitkomsten van de mediation. Als er bijvoorbeeld is afgesproken dat de schade in termijnen wordt betaald door de verdachte en het slachtoffer heeft hiermee ingestemd, dan kan het slachtoffer niet meer bij justitie aankloppen wanneer de verdachte zich niet aan deze afspraken houdt.

2.3.1.2 Houding

Bij het opstellen van de slotovereenkomst toont de mediator bij uitstek dat hij in staat is vanuit meerdere perspectieven te kijken en ieders belangen mee te wegen. De slotovereenkomst is van en voor partijen maar ook voor justitie. De overeenkomst moet qua taal en beleving aansluiten bij partijen en moet tegelijkertijd heldere informatie geven aan justitie waardoor de OvJ of de rechter tot een weloverwogen besluit kan komen.

A. Dienstbaar

Een mediator dient zich bewust te zijn van zijn positie: hij zit er niet voor zichzelf maar voor beide partijen. Dat vraagt om een dienstbare, flexibele, niet dwingende houding. De mediator zorgt wel dat hij de regie houdt en stuurt, opties aanreikt en doorvraagt, maar zal de verdachte niet onder druk zetten of pushen tot erkennen van zijn verantwoordelijkheid. Een afgedwongen excuus of erkenning van eigen aandeel heeft geen enkele zin. Dit betekent ook dat een mediator moet accepteren als afspraken tussen partijen niet lukken.

B. Zelfstandig

Mediation in strafzaken is altijd maatwerk. De mediator zal keuzes moeten maken, binnen het gegeven kader en steeds een inschatting moeten maken van de situatie en wat daarin wel en niet past. “Er mag niks en er mag alles” schetst een geïnterviewde mediationfunctionaris, “maar de mediator is uiteindelijk verantwoordelijk voor de mediation en het is de taak van de mediator om te zien hoe hij de mediation begeleidt.” De geïnterviewde mediationfunctionarissen geven aan dat ze het fijn vinden als een mediator af en toe met hen overlegt over een bepaalde zaak, als dit maar niet continu het geval is. Zij waarderen een grote mate van zelfstandigheid van de mediator.

2.3.1.3 Vaardigheden

Bij het opstellen van een slotovereenkomst komen vele vaardigheden samen: schrijfvaardigheden, mediationvaardigheden en juridische kennis.

2.3.2 De mediator is in staat dader-slachtoffer-dynamiek te hanteren

Elke mediator moet in staat zijn om de dynamiek tussen de partijen te hanteren. Elk mediationterrein kent zijn eigen specifieke krachtenspel. In een arbeids-

mediation vraagt de verhouding tussen werkgever en werknemer extra aandacht en in een echtscheidingsmediation is de interactie tussen bijvoorbeeld degene die wil scheiden en degene die dat (eigenlijk) niet wil een punt van zorg. Zo is ook de dynamiek tussen verdachte en slachtoffer van een eigen aard.

In het strafrecht worden betrokkenen vanaf het moment van aangifte in de rol van slachtoffer dan wel in die van verdachte geplaatst. Degene die aangifte doet, is automatisch slachtoffer en degene tegen wie aangifte wordt gedaan is verdachte. Dat is niet altijd terecht. In de praktijk ligt dit veelal genuanceerder. Bijvoorbeeld als er al een jarenlange relatie bestaat tussen partijen en er onderling al het nodige is gebeurd. Of wanneer er een vechtpartij ontstaat waarin alle betrokkenen een rol spelen, maar degene die het eerste bij de politie is en aangifte doet als slachtoffer wordt genoteerd.

De rolverdeling tussen slachtoffer en verdachte associeert met 'gekwetste' en 'kwetser', 'goed' en 'fout' en 'zwak' en 'sterk'. Hiermee zijn de kaarten geschud. Maar noch de rol van slachtoffer noch die van verdachte helpt partijen verder. Het is de bedoeling dat de mediator in strafzaken de betrokkenen uit hun slachtoffer- of daderrol haalt en partijen als twee *mensen* met elkaar in gesprek brengt. Hierna staan de deelcompetenties die noodzakelijk om de mediator in staat te stellen deze dynamiek te hanteren.

DE MEDIATOR IS IN STAAT:

- een veilige sfeer te creëren
- volwaardige deelname voor beide partijen te garanderen
- zowel slachtoffers als verdachten te empoweren
- psychische problematiek te hanteren
- secundaire victimisatie te voorkomen
- in te spelen op ongelijkheid
- partijen te confronteren

Hieronder worden de kennis-, houding- en vaardigheidsaspecten beschreven die vereist zijn bij bovengenoemde competenties.

2.3.2.1 Kennis

Psychologische kennis is in te delen in drie categorieën: kennis over (interactie tussen) mensen, kennis over psychische problematiek en kennis over het fenomeen secundaire victimisatie als ook over 'secundair daderschap'.

A. Psychologie van de menselijke interactie
Het is belangrijk dat mediators inzicht hebben in de psychologie van de mens, in sociale psychologie (interactieprocessen) en meer specifiek in de interactie tussen verdachten en slachtoffers en vooral ook in emoties die daarin een rol spelen.

B. Psychische problematiek
Psychische problematiek komt al dan niet in combinatie met verslaving bij delinquenten relatief veel voor. Ook is de kans aanwezig dat slachtoffers een trauma hebben opgelopen naar aanleiding van het delict of aan een post-traumatische stressstoornis (PTSS) lijden. Kennis hierover is essentieel en dan met name over de mogelijke invloed daarvan op het delict, de mediation en de mogelijkheid om houdbare afspraken te maken.

C. Voorkomen van secundaire victimisatie
Een mediator in strafzaken dient goed geïnformeerd te zijn over slachtofferschap, trauma, traumatisering en in het bijzonder over secundaire victimisatie en het risico dat mediation daaraan kan bijdragen. Secundaire victimisatie houdt in dat een slachtoffer zich een tweede maal slachtoffer voelt van hetzelfde delict, bijvoorbeeld doordat hij niet gehoord en erkend wordt in zijn slachtofferschap, doordat de verdachte geen verantwoording wil nemen voor het gebeuren of doordat hij een gebrek aan respect ervaart.

D. Voorkomen van 'secundair daderschap'
Ook kennis over daderschap en de gecompliceerde verhouding tussen verdachten en slachtoffers is van belang. In het strafrecht bestaan er geen slachtoffers zonder daders en omgekeerd. Zoals belangrijk is om secundaire victimisatie te voorkomen, zo is het ook belangrijk om uit te dragen dat een verdachte niet terechtstaat tijdens het mediationtraject. Terechtstaan hoort thuis in het justitiële traject en vindt alleen plaats als dit noodzakelijk wordt geacht, onder leiding van een rechter.

2.3.2.2 Houding

Van een mediator wordt een veelzijdige houding verwacht: hard en zacht, sturend en begrijpend, verbindend en voortvarend. Een mediator verwoordt dat als volgt:

> *"Ik moet regie nemen en confronterend zijn maar tegelijkertijd ook zachtaardig zijn en een veilige setting creëren, zodat ze open en eerlijk met elkaar in gesprek gaan."*

A. Neutraal / meervoudig partijdig
Neutraliteit staat centraal in de theorie en praktijk van mediation en wordt

gezien als één van de basisprincipes van mediation. Een neutrale houding betekent allereerst een meerzijdig partijdige houding. Dat wil zeggen dat de mediator steeds vanuit het perspectief van beide partijen blijft kijken en uitgaat van gelijkwaardigheid van beide partijen. Dit betekent dat de mediator niet uitgaat van dader/slachtofferschap, maar van twee partijen die zo worden gestimuleerd dat ze 'toegroeien naar een gesprek waar ze van mens tot mens met elkaar spreken'. Een mediator zegt hierover het volgende:

> *"Het gesprek kan eigenlijk pas plaatsvinden als mensen zich ook een beetje safe voelen en daar hoort geen afkeuring of voorkeur bij. Daar hoort bij dat mensen kunnen zijn wie ze zijn."*

Verdachten en slachtoffers zijn gevoelig voor een neutrale opstelling van de mediator tijdens het gezamenlijk gesprek. Zij vinden het vooral belangrijk dat beide partijen evenredig aan het woord gelaten worden. Dit wordt zeker onderstreept door een advocaat die zegt:

> *"Ik vind echt de volledige onpartijdigheid heel belangrijk. Hoe ernstig het feit ook is, als men kiest voor mediation, dan moet je als mediator wegblijven van beschuldiging en veroordeling."*

B. Onbevooroordeeld zijn

"De mediator moet zijn oordelen, vooroordelen, aannames bij de deur achter kunnen laten", stelt een van de respondenten. "Hij moet niet mee gaan procederen, niet gaan veroordelen". Dat vraagt dat je onder ogen kunt zien dat mensen af en toe dingen doen die niet door de beugel kunnen, maar dat het ook mogelijk is dat weer recht te zetten. Juist die open en onbevooroordeelde houding zal beide partijen vertrouwen geven om zelf open te zijn over hun eigen aandeel in de zaak, zo is de opvatting. Een rechter verwoordt het als volgt:

> *"Het is bijna een pastorale grondhouding. Net zoals je in de biecht het gevoel hebt dat je alles mag vertellen waar je je voor schaamt en waar je je schuldig over voelt. Dat een mediator dat uitstraalt, is in mijn ogen het belangrijkste basis-ingrediënt."*

2.3.2.3 Vaardigheden

A. Hanteren van (heftige) emoties

Een mediator:

> *"Emoties zijn een essentieel onderdeel van een mediation in strafzaken. Als mediator moet je de emoties kunnen verdragen, aangaan en benoemen bij zowel slachtoffer als verdachte. Zonder aandacht voor de emoties kan een*

mediation in strafzaken niet slagen."

Hoewel 'gewone' mediators ook emoties moeten kunnen hanteren, zit het verschil voor de mediator in strafzaken vooral in de heftigheid van de emoties en de noodzaak om deze zo te hanteren dat het een veilig proces blijft. Mediators en mediationfunctionarissen benoemen een aantal specifieke handelingen om emoties te hanteren:

- *Aanmoedigen*: partijen het gevoel geven dat ze lef hebben om bepaalde onderwerpen aan de orde te stellen. Zowel slachtoffer als verdachte willen hun eigen verhaal vertellen. Voor het slachtoffer is het doorgaans van belang dat hij de kans krijgt om vragen te stellen aan de verdachte: waarom is mij dit aangedaan? Waarom ik? Weet hij wel welke gevolgen dit allemaal heeft? Heeft hij spijt? Vaak willen slachtoffers aan een verdachte duidelijk maken dat hij dit nooit meer moet doen. Voor de verdachte is het van belang dat hij de kans krijgt zijn excuses te maken. Verdachten willen duidelijk maken dat zij meer zijn dan alleen 'dader' en willen zij herstellen wat zij verkeerd hebben gedaan.
- *Ruimte geven aan emoties en emoties verduren:* een slachtoffer is vaak zeer geëmotioneerd. Verdriet, machteloosheid, boosheid en angst zijn veel voorkomende emoties. Voor een verdachte gaat het vaak om spijt, schaamte en verdriet. Het is van belang om deze emoties niet te parkeren of weg te praten met begrip, 'het komt wel goed' of 'maar nu is het voorbij'. Wel moet de mediator in staat zijn de emoties te begrenzen als de veiligheid in het geding komt of als de emotionele uitingen partijen alleen maar verder uit elkaar drijven (bijvoorbeeld schelden uit boosheid of beschuldigen).
- *Doorvragen op emoties:* 'Wat maakt u zo ontzettend boos?' of 'Wat was het meest verdrietig?', 'Voelde u nog meer behalve boosheid?'
- *Het benoemen en spiegelen van emoties:* 'Ik hoor/zie niet alleen boosheid, maar ook onmacht, klopt dat?'
- *Emoties vertalen en verduidelijken zodat er een soort verzachting ontstaat:* 'Je zegt: ben je wel goed bij je hoofd? Je ging tekeer als een idioot … begrijp ik jou goed als ik dit vertaal met "je begrijpt op geen enkele manier hoe en waarom hij dit deed?"'

Omgaan met emoties vraagt van de mediator dat hij niet bang is voor emoties. Omgaan met emoties betekent ook kunnen omgaan met je eigen emoties. Emoties zijn namelijk 'besmettelijk'. Dat is een van de redenen waarom men emoties doorgaans liever vermijdt. Als één van de partijen verdrietig is, kan ook het eigen verdriet worden 'aangeraakt'. Als je zelf als mediator wordt overvallen door een emotie, moet je hier op een professionele manier kunnen omgaan, bijvoorbeeld door dit te benoemen. De geïnterviewde slachtoffers als

verdachten vinden het omgaan met emoties belangrijk als ze terugkijken op de interactie met de mediator(s). Een slachtoffer over de mediators:

> *"Ja, ze waren rustig, deskundig. Ze wisten wat ze moesten doen. Ja, ik voelde me veilig maar ik ben ook niet zo bang aangelegd. Maar de mediators wisten ook de rust te bewaren waardoor er geen vervelende sfeer ontstond."*

B. Hanteren van ongelijkwaardigheid

Een uitgangspunt van mediation is dat partijen een zekere mate van gelijkwaardigheid aan de mediationtafel hebben. Een strafbaar feit impliceert doorgaans ongelijkwaardigheid; niet voor niets wordt de ene partij als slachtoffer en de ander als verdachte aangemerkt. Toch komt het tijdens het mediationgesprek regelmatig voor dat de verdachte zich de 'zwakkere' partij voelt; degene die zich moet excuseren voor zijn gedrag tijdens het delict. Hierdoor kan de machtsbalans tijdens het mediationgesprek doorslaan in het voordeel van het slachtoffer.

Zowel verdachte als slachtoffer moeten volwaardig aan het mediationproces kunnen deelnemen. Daarbij is het belangrijk dat de mediators goed inschatten hoe scheef de verhouding tussen partijen is. Dit laatste houdt ook verband met de vraag of een gezamenlijk gesprek tussen partijen mogelijk is. Op de eerste plaats is het belangrijk hoe partijen zelf kijken naar de mogelijkheid om met elkaar in gesprek te gaan, maar de verantwoordelijk voor de beslissing of een gezamenlijk gesprek plaatsvindt, ligt uiteindelijk bij de mediator. Als de mediator van mening is dat één van de partijen niet in staat is om een gezamenlijk gesprek te voeren omdat een deelnemer bijvoorbeeld gericht is op het berokkenen van schade bij de ander, dan moet de mediator besluiten dat er geen gezamenlijk gesprek plaatsvindt.

Als er wel een gemeenschappelijk gesprek plaatsvindt, dan is het belangrijk dat de mediator een veilige sfeer creëert waarin zowel verdachte als slachtoffer met elkaar in gesprek durven te gaan. Het is de bedoeling dat het gezamenlijk gesprek partijen 'verder helpt' en het gesprek in ieder geval geen secundaire victimisatie zal opleveren dan wel de verdachte onnodige schade zal toebrengen.

VOORBEELD UIT DE MEDIATIONPRAKTIJK

Na de intakegesprekken hebben de mediators de indruk dat de verdachte de zaak een beetje afschuift. Hij vindt 'dat het slachtoffer het wel erg hoog

opneemt'. De mediators kiezen ervoor om nogmaals met de verdachte – apart - te spreken en zij leggen hem voor dat zij twijfelen of een gezamenlijk gesprek kan plaatsvinden. Deze twijfel, zo leggen zij de verdachte uit, komt vooral voort uit jouw houding. Het lijkt alsof jij vindt dat je amper verantwoordelijkheid draagt voor het gebeurde. Verschrikt kijkt de verdachte hen aan en antwoordt: "Helemaal niet, maar ik weet niet hoe ik het zeggen moet en ik ben bang dat ik ga huilen. En dat wil ik niet, daar zit het slachtoffer ook niet op te wachten."

Specifieke manieren die genoemd worden door mediators en mediationfunctionarissen om met ongelijkwaardigheid tijdens het gezamenlijke gesprek om te gaan zijn:

- Het gebruik van neutrale terminologie, bijvoorbeeld 'betrokkenen bij gebeurtenissen' of 'incidenten' en bijvoorbeeld niet spreken over 'verdachten' of 'misdrijven'.
- Het laten meenemen van een steunfiguur. Dit kan bijvoorbeeld een ouder, een vriend of een partner zijn.
- Het verschil in positie van slachtoffer en verdachte laten erkennen en benoemen.
- Partijen uit hun 'comfortabele' rol halen als ze hier te lang in blijven hangen. Bijvoorbeeld een slachtoffer uit zijn slachtofferrol halen. Hierbij is het mediationtraject op zichzelf al helpend. Het feit dat het slachtoffer meedoet aan het mediationtraject, waarbij het besluit voor deelname geheel en al bij hem ligt, geeft invloed en zeggenschap. Ook is de rolverdeling aan de mediationtafel vaak een heel andere tijdens het strafbare feit. Ten tijde van het strafbare feit was het slachtoffer de kwetsbare en afhankelijke partij; tijdens de mediation kantelt dit regelmatig. Vaak is de verdachte degene die zijn excuses maakt en spijt en berouw uit en bevindt het slachtoffer zich in de meer comfortabele positie om dit al dan niet te accepteren.
- Empoweren van de minder sterke partij door: a) deze het gevoel te geven dat er naar hem wordt geluisterd b) te laten zien dat hij zelf beslissingen kan nemen.
- Afbreken van de mediation als het niet meer loopt. Dit is een besluit dat de mediator moet nemen als hij van mening is dat het mediationtraject de rollen van 'verdachte' en 'slachtoffer' versterkt in plaats van vermindert.
- Bespreekbaar maken van de ongelijkwaardigheid.

C. Voorkomen van secundaire victimisatie

De rol van slachtoffer is geen begerenswaardige rol en het voorkomen van

secundaire victimisatie, ook wel hernieuwd slachtofferschap genoemd, is van het grootste belang. Secundaire victimisatie hangt nauw samen met het hierboven besproken 'hanteren van ongelijkwaardigheid' en wordt vaak in één adem genoemd. Slachtoffers hebben over het algemeen een kwetsbaardere positie en hier moeten mediators op bedacht zijn (zonder dat ze hierbij hun neutraliteit verliezen).

De intakegesprekken die de mediator separaat met verdachte en slachtoffer heeft, geven de mediator veel informatie ook over de wijze waarop de onderlinge verhouding tussen slachtoffer en verdachte wordt ervaren. Meestal spreekt de mediator eerst met de verdachte om zo een beeld te krijgen van wat deze wil en kan bijdragen aan het gezamenlijke gesprek. Het kan echter ook zijn dat de mediator ervoor kiest om eerst met het slachtoffer te spreken, afhankelijk van de zaak en de vragen die de mediator aan slachtoffer en verdachte wil stellen in het intakegesprek. Al tijdens de intakegesprekken moet de mediator alert zijn op het risico van secundaire victimisatie. De mediator verkent hoe betrokkenen 'erin zitten' en wat ze willen herstellen. De mediator checkt ook in hoeverre partijen zich daadwerkelijk willen inzetten voor de mediation (commitment aan de mediation) en of de motieven om aan de mediation deel te nemen zuiver zijn. Daarbij checkt de mediator of de verdachte verantwoordelijkheid wil nemen. Hierbij gaat het er niet om of de verdachte schuld bekent, maar wel of hij zijn eigen aandeel ziet in hetgeen gebeurd is en iets goed wil maken met het slachtoffer.

VOORBEELD UIT DE MEDIATIONPRAKTIJK

Verdachte gaf in het intakegesprek eerlijk aan dat 'mediation zijn (straf) zaak goed kon doen' en dat hij om die reden aan de mediation meedeed. Verder had hij zich niet in het slachtoffer verdiept en evenmin nagedacht over de vraag wat het slachtoffer mogelijk van hem wilde of wat hij het slachtoffer zou kunnen bieden. "Stel je eens voor", zegt de mediator, "dat het slachtoffer jou straks de vraag stelt waarom jij mee wilt doen aan de mediation en jij geeft het antwoord dat je ook zojuist aan mij hebt gegeven, denk jij dan dat hij zegt: 'Nou, dan wil ik ook graag meedoen aan de mediation want het is kennelijk goed voor degene die mij heeft mishandeld'? Of denk je dat hij zegt: 'Nou als dat de enige motivatie is … laat dan maar zitten'?" "Dat laatste natuurlijk", antwoordt de verdachte. "Misschien moet je dan nog even nadenken over wat jij voor het slachtoffer zou kunnen betekenen of over wat jij graag zou willen als je in zijn schoenen stond en in gesprek zou gaan met degene die een hoofdrol heeft gespeeld in jouw mishandeling."

Daarnaast is het belangrijk dat onderzocht wordt wat een slachtoffer zelf wil. Hiertoe leent zich het intakegesprek met het slachtoffer bij uitstek. Het slachtoffer wordt bevraagd op zijn wensen en grenzen aangaande de mediation. De mediator draagt er mede zorg voor dat deze grenzen worden bewaakt en de wensen van het slachtoffer aan bod kunnen komen tijdens het gezamenlijke gesprek. Thema's die hier veelal aan de orde komen, zijn: hoe ziet herstel eruit voor jou? Welke schade is er en hoe zou je dat opgelost willen zien? Ben je bang? Wat moet er gebeuren of wat kan de verdachte doen om die angst bij je weg te nemen?

> *"Stel, je krijgt niet de excuses waarop je zo vurig hoopt, zou een gesprek tussen jullie beiden dan toch zinvol voor je kunnen zijn … en hoe dan?"*

D. Voorkomen van hernieuwde blaming (and shaming)
Ook de rol van de verdachte is geenszins aantrekkelijk. Het is dan ook niet de bedoeling dat de verdachte keer op keer in de rol van verdachte wordt 'teruggeduwd'. Een verdachte die zijn excuses aanbiedt en zijn best doet om de geleden schade te herstellen, verdient ook steun om uit de 'daderrol' te komen. De inzet van een mediationtraject is dan ook dat de rollen van verdachte en slachtoffer 'vervagen' en dat er twee mensen aan de tafel zitten die naar elkaar willen luisteren, willen herstellen en tot afspraken komen met elkaar.

E. Sensitief/empathisch
Een mediator dient zich te kunnen inleven in beide partijen en in de situatie. Dat vraagt oprechte interesse voor zowel verdachte als slachtoffer. Daarbij stelt een geïnterviewde mediator dat 'je vooral aanvoelt wat iemand nodig heeft om emotioneel verder te komen'. Bij het 'je kunnen inleven' hoort ook een gevoel voor verhoudingen hebben, weten hoe iemand aan te spreken en weten welke toon op welk moment past.

F. Rustig
Vooral slachtoffers en verdachten noemen het belang van een rustige uitstraling van de mediator. Dat heeft een positieve uitwerking op het verloop van het gesprek en op het hanteren van de emoties van de partijen. Hierdoor worden slachtoffer en verdachte zelf ook rustig, waardoor het gesprek makkelijker loopt. Een geïnterviewd slachtoffer vertelt:

> *"Ja, zij waren zelf zo rustig en ik was zenuwachtig en daardoor werd ik rustiger."*

2.3.3 De mediator is in staat de communicatie tussen partijen te reguleren

De derde competentie, de mediator moet in staat zijn om de communicatie tussen partijen te reguleren, geldt voor alle vormen van mediation. De bijbe-

horende deelcompetenties, hieronder weergegeven, zijn ook van toepassing op andere vormen van mediation. Alleen het specifieke karakter van mediation in strafzaken maakt dat sommige deelcompetenties zwaarder wegen dan bij andere vormen van mediation, zoals het hanteren van socioculturele verschillen (als verdachte en slachtoffers heel verschillende achtergronden hebben) of het creëren van een veilige sfeer (als er bijvoorbeeld sprake is van geweldsdelict).

DE MEDIATOR IS IN STAAT:

- de mediation te structureren
- om socioculturele verschillen te hanteren

2.3.3.1 Kennis

A. Kennis over cultuur/culturele verschillen

Een mediator moet weten hoe over strafbare feiten in verschillende culturen wordt gedacht en hoe dit van invloed is op de beleving van het delict of de mogelijkheden voor herstel. Bezien vanuit een cultureel perspectief is het bijvoorbeeld de vraag of een verdachte verantwoordelijkheid kan of wil nemen, excuses kan maken of dat een slachtoffer excuses kan aanvaarden.

2.3.3.2 Houding

A. Sensitief/empathisch

Een mediator zich moet kunnen inleven in beide partijen en in de situatie. Dat vraagt oprechte interesse voor zowel verdachte als slachtoffer. Daarbij stelt een geïnterviewde mediator: "Dat je vooral aanvoelt wat iemand nodig heeft om emotioneel verder te komen". Gevoel voor verhoudingen, weten hoe iemand aan te spreken en welke toon op welk moment past is belangrijk.

B. Pro-actief / met lef

In verschillende interviews komt terug dat mediation in strafzaken lef vraagt en de moed om door te vragen, de vinger op de zere plek te leggen. Bovendien moet er, meer dan in andere mediations, 'scherper' gemedieerd worden omdat het mediationtraject in strafzaken in een relatief korte tijd moet worden doorlopen en het redelijk snel tot een resultaat moet komen.

Dit betekent ook soms het lef hebben om te zeggen 'dan mediaten we niet' als een mediator merkt dat één van de partijen geen verantwoordelijkheid voor het eigen handelen wil of kan nemen. Mediation in strafzaken gaat niet alleen om het komen tot goede afspraken; partijen, en dan met name verdachten, moeten ook hun aandeel in de zaak erkennen en daarvoor verantwoordelijkheid nemen.

C. Voortvarend en vasthoudend

Een mediator in strafzaken moet stevig in zijn schoenen staan. Het onderwerp van de mediation kan een zeer aangrijpende gebeurtenis zijn waardoor de mediator ook zelf kan worden geraakt. Vaak gaat het ook om kwetsbare mensen die moeilijk communiceren. Dat vraagt doorzettingsvermogen, vasthoudendheid en volharding van de mediator. Eén van de geïnterviewde mediators:

> *"Als je al bij de eerste tegenslag de handdoek in de ring gooit, begin er dan niet aan. Dit is gewoon ingewikkeld werk. Mensen met toch wel vaak een draadje los, en ook wel mensen die communicatief niet de meest handige personen zijn."*

D. Directief

Door de relatief korte tijd die mediator in strafzaken heeft om de mediation te begeleiden is de mediator meer gedwongen om directiever te zijn. Zoals een geïnterveiwde mediator het verwoordt:

> *"Ik ben in strafrecht directiever dan in andere mediations, en dat heeft te maken met de compactheid van het proces. Je hebt een intake met beide partijen en één gezamenlijk gesprek en in principe is het dan klaar. Soms niet, maar meestal wel. Dus je hebt ook niet de tijd, zoals in een familiezaak of een arbeidszaak, om te denken: 'Dat pak ik volgende keer wel aan, of dat komt wel in het derde gesprek.'"*

2.3.3.3 Vaardigheden

A. Communicatieve vaardigheden

Een wezenlijk deel van de algemene mediationvaardigheden betreffen schriftelijke (zie ook competentie 1) en mondelinge vaardigheden. Voor het voeren van een gesprek, en vooral het op gang brengen van een gesprek tussen verdachte en slachtoffer maakt een strafrechtmediator van een aantal gesprekstechnieken zoals hieronder beschreven.

B. Luisteren en (door)vragen

Luisteren en (door)vragen zijn vaardigheden die elke mediator in strafzaken tot in de puntjes moet beheersen. In de mediationhandboeken spreekt men hierbij van LSD (luisteren, samenvatten, doorvragen) als een basis mediationtechniek.

C. Taal spreken van de ander/aansluiten bij partijen

Een mediator in strafzaken moet aansluiten bij het taalgebruik van partijen. Dit moet tot uitdrukking komen tijdens de gesprekken en in de slotovereenkomst. Mediators in strafzaken moeten ervoor waken niet te 'academisch' te communiceren. Zij krijgen te maken met een zeer divers publiek. Het is belangrijk dat de mediator hun taal spreekt omdat dit de afstand tussen de mediator en partijen

verkleint, waardoor partijen zich gehoord en veilig kunnen voelen.

D. Verbindend taalgebruik
Een mediator in strafzaken moet niet alleen de taal spreken van partijen, deze taal moet ook helpend zijn voor het gesprek dat gevoerd moet worden. Mediation in strafzaken gaat over herstel en dat vraagt om verbindend taalgebruik. Een geïnterviewde mediator zegt:

> *"Jullie samenvattend kan ik zeggen: 'Jij geeft aan dat hij dit nooit had mogen doen en jij geeft aan dat je hartstikke verkeerd zat.' Maar ik kan ook zeggen: 'Dus als jullie beiden de tijd terug konden draaien dan zouden jullie dit allebei nu heel anders aanpakken'."*

2.3.4 De mediator is in staat op zijn eigen professionele handelen te reflecteren

Van de mediator in strafzaken mag - net als van elke andere mediator verwacht worden - dat hij reflecteert op zijn professionele handelen. Deze competentie is uitgewerkt in de onderstaande deelcompetenties.

DE MEDIATOR IS IN STAAT:

- te reflecteren op het eigen morele oordeel
- zichzelf te blijven ontwikkelen en te leren

2.3.4.1 Kennis

De mediator in strafzaken beschikt over voldoende kennis van zaken om te weten wanneer hij advies van derden behoeft. De mediator beschikt met andere woorden over zelfkennis. Hij kent zijn eigen sterke en zwakke kanten en weet wanneer hij hulp moet vragen.

2.3.4.2 Houding

A. Bewust zijn van eigen (moreel) oordeel
Geïnterviewde mediators en mediationfunctionarissen geven aan dat het specifiek bij mediation in strafzaken van belang is dat mediators zich bewust zijn van hun eigen morele oordeel over misdaden en criminaliteit en in staat zijn dat oordeel geen rol te laten spelen tijdens de mediation. Ook de geïnterviewde rechters, strafrechtadvocaten en officieren van justitie benadrukken het belang van een open, onbevooroordeelde, neutrale houding. Een mediationfunctionaris zegt het als volgt:

> *"Soms hoor je hele absurde dingen. Maar je persoonlijk oordeel toon je niet in je handelen. Deze mensen zitten in die situatie en daar probeer je*

gewoon het beste uit te halen voor betrokkenen."

B. Een lerende houding

Het is belangrijk jezelf te blijven ontwikkelen en dit te koppelen aan het 'gewicht' dat mediation in strafzaken heeft voor slachtoffers en verdachten. Een geïnterviewde mediator zegt daarover:

> *"Als iemand betrokken is bij een ernstig geweldsdelict en het risico loopt op een langdurige gevangenisstraf, dan is dat toch een ander mediationtraject dan een outplacement, re-integratie of tweede spoortraject. Het belang is dus ook veel groter. Dat vraagt grotere toewijding maar ook kennis van jezelf als instrument en het bewustzijn dat je je steeds moet blijven ontwikkelen bij elke casus die je tegenkomt."*

2.3.4.3. Vaardigheden

Reflectievaardigheden zijn vaardigheden waarbij het gaat om het reflecteren over eigen gedachten, gevoelens, intenties en gedragingen en op die van de partijen én daarvan kunnen leren. Het belang van bewustzijn van het eigen (moreel) oordeel en een modus van blijvend leren spelen hierbij een belangrijke rol. Intervisie is dan ook onontbeerlijk voor mediators in strafzaken.

2.3.5 De mediator is in staat houdbare afspraken te garanderen

De afspraken die vastgelegd worden, moeten voor zover mogelijk houdbaar zijn. Dit is nader uitgewerkt in de volgende deelcompetentie.

DE MEDIATOR IS IN STAAT:

- waar nodig de omgeving te betrekken bij het mediationproces

2.3.5.1 Kennis

A. Kennis van de verschillende voorzieningen

Wellicht is het teveel gevraagd van elke mediator in strafzaken om de sociale kaart goed te kennen: deze verandert voortdurend en is vaak lokaal georganiseerd. Toch moet de mediator kennis hebben van de verschillende voorzieningen waar verdachte en slachtoffer een beroep op zouden kunnen doen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de reclassering, slachtofferhulp, veilig thuis enzovoort. Die kennis kan de mediator gebruiken in het mediationproces, met name om partijen te informeren of om een door verdachte en slachtoffer ondersteund verzoek te formuleren in de slotovereenkomst aangaande hulpverlening voor de verdachte (denk bijvoorbeeld aan een agressietraining).

Ook de directe omgeving van partijen kan behulpzaam zijn als het gaat om hulp bij het nakomen van de gemaakte afspraken; denk hierbij aan ouders, een partner, een broer of zus. Zie ook hoofdstuk 4: De rechter en hoofdstuk 8: De slotovereenkomst.

2.3.5.2 Houding

A. Signalerende houding inzake behoefte aan hulp en steun

De mediator heeft er oog voor wanneer er meer hulp en steun nodig is dan het mediationgesprek alleen kan bieden. Dit kan bijvoorbeeld gaan over het slachtoffer die aangeeft dat hij nog steeds veel angsten heeft, maar het kan ook gaan om de verdachte die zich zorgen maakt over zijn eigen explosieve gedrag. Wanneer de mediator dit signaleert, maakt hij dat bespreekbaar en kan hij, indien nodig, verwijzen naar hulpverlenende instanties.

2.3.5.3 Vaardigheden

A. Informatie verstrekken over hulpverlening en steun

Als tijdens de mediation duidelijk wordt dat één of beide partijen gebaat is bij hulp of steun bij het nakomen van de gemaakte afspraken, kan de mediator partijen verwijzen naar andere hulp- en dienstverlenende instanties - denk aan slachtofferhulp, de reclassering, maatschappelijk werk enzovoort. Ook de wijkagent, buren, familie of de woningbouwvereniging kunnen partijen helpen om de gemaakte afspraken na te komen.

Dit kan zich bijvoorbeeld voordoen wanneer ruziënde buren hun afspraken nog beter geborgd weten als de wijkagent op de hoogte is van de gemaakte afspraken. Een extra afspraak zou kunnen zijn dat als er zich in de toekomst toch weer een lastige situatie voordoet, deze buren zich in eerste instantie tot de wijkagent zullen richten. Het is dan aan de mediator om de wijkagent – uiteraard met toestemming van partijen – op de hoogte te stellen van een dergelijke afspraak.

Er zijn echter ook steun- en hulpafspraken die niet door de mediator gerealiseerd kunnen worden. Zo kan een mediator wel aangeven in een slotovereenkomst dat het beide partijen gerust zou stellen als verdachte met een alcoholprobleem een afkickprogramma zou volgen, maar de mediator is niet degene die dit kan organiseren. De mediator kan in dergelijke gevallen wel de wens van partijen opnemen in het verzoek aan de verwijzer. De mediator moet partijen wel duidelijk maken dat het uiteindelijk aan de officier van justitie of de rechter is om hiermee rekening te houden of niet. Zie ook hoofdstukken 4: De rechter, en 8: De slotovereenkomst.

2.3.6 De mediator is in staat om een goede administratie te voeren

De mediator in strafzaken moet zijn eigen administratie goed op orde hebben.

Dit is zeker van belang in de strafrechtelijke context waarin hij opereert. Deze competentie is uitgewerkt in de volgende deelcompetenties.

DE MEDIATOR IS IN STAAT:

- de mediation voor te bereiden
- zich te houden aan de termijnen van het strafrecht

2.3.6.1 Kennis

De mediator weet wat er van hem wordt verwacht wat stukken en tijdspad betreft.

2.3.6.2 Houding

De mediator is accuraat.

2.3.6.3 Vaardigheden

A. Organisatorische vaardigheden

Om de mediation goed te kunnen structureren, is het belangrijk dat de mediator over organisatorische vaardigheden beschikt. Dat gaat over het plannen en faciliteren van mediationgesprekken en over het op tijd en op de juiste wijze aanleveren van de stukken voor zowel de gesprekken als voor de verdere afwikkeling van de strafzaak.

B. Goede voorbereiding van de mediation

Vooral mediationfunctionarissen hameren op het belang van een goede voorbereiding. Zij dragen een zaak over aan een mediator en willen dat de zaak dan in goede handen is. Mediators moeten dossiers die functionarissen doorsturen goed doorlezen en vooral ook goed nagaan of alle relevante stukken aanwezig zijn omdat de mediators anders met een verkeerd beeld aan de mediation beginnen of de start- en slotovereenkomst niet goed kunnen opmaken.

C. Houden aan termijnen

Mediation in strafzaken vindt plaats lopende het strafproces. Daarmee zijn de termijnen die in de strafrechtprocedure gelden leidend: er is weinig speelruimte. Als de termijnen toch lijken te worden overschreden, is het van belang dat de mediator dat tijdig meldt aan de mediationfunctionaris, zodat er overlegd kan worden of uitstel mogelijk is.

D. Goede administratie

Zoals voor elke mediator geldt, geldt ook voor een mediator in strafzaken dat de administratie op orde moet zijn.

E. Goede afwikkeling van de mediation
De mediator draagt er zorg voor dat de benodigde stukken aan partijen (de start- en de slotovereenkomst en een beëindigingsbericht) en aan de rechtbank (de start- en slotovereenkomst, de beëindigingsbericht, geheimhoudingsverklaringen en een rekening) worden aangeleverd. Afhankelijk van wat is overeengekomen in de slotovereenkomst, moeten aanvullende documenten (bijvoorbeeld een betalingsbewijs van de schadevergoeding) worden aangeleverd.

2.3.7 De mediator is in staat om partijen te informeren

Hoewel het informeren van partijen een competentie is voor alle vormen van mediation gaat het hier om specifieke inhoudelijke kennis en kunde betreffende het strafproces en mediations die in deze context plaatsvinden. Dit is uitgewerkt in de navolgende deelcompetenties.

DE MEDIATOR IS IN STAAT:

- verwachtingen over de rol van rechter, officier van justitie te managen
- de consequenties van gemaakte afspraken te laten zien
- een realistisch beeld te schetsen over de juridische fasering, schadevergoeding enzovoort
- een goede inschatting maken over de mogelijkheden van het mediationproces

2.3.7.1 Kennis

A. Basiskennis van het strafrecht
Eén van de belangrijkste verschillen tussen een 'gewone' mediator en een mediator in strafrecht is dat de mediator in strafrecht kennis van het strafproces moet hebben.

B. Kennis van het strafrechtelijke proces
De mediator moet de verschillende stadia van het strafrechtproces en daarbij horende beslismomenten kennen, evenals de rollen van de verschillende actoren (rechter en officier van justitie) in dat proces. Kennis van het strafrechtelijke proces is onder andere van belang om een goede inschatting te kunnen maken van de mogelijkheden die partijen hebben om invloed uit te oefenen op het verdere verloop van de strafzaak. Het stadium waarin het strafrechtproces van partijen verkeert, bepaalt bijvoorbeeld of er al dan niet een sepot mogelijk is of dat een rechterlijke uitspraak onomkeerbaar is. Mediators moeten daarbij vooral beseffen dat ze in een operationeel kader werken. Hiermee wordt bedoeld dat de strafzaak nog beoordeeld moet worden en nog niet vaststaat of de verdachte veroordeeld zal worden. Zo zou er bijvoorbeeld sprake kunnen zijn

van een strafuitsluitingsgrond waardoor of het gepleegde feit niet strafbaar is dan wel de verdachte niet schuldig wordt bevonden.

Deze materie wordt verder behandeld in de hoofdstukken 3: Het OM; 4: De rechter; en 5: Schade en schadevergoeding.

C. Kennis over schade en schadevergoeding

Een ander belangrijk aspect met betrekking tot juridische kennis is kennis over schade en schadevergoeding (zie hiervoor hoofdstuk 5). Een mediator in strafzaken moet weten wat de mogelijkheden en onmogelijkheden zijn ten aanzien van schade en schadevergoedingen, wie zich kan voegen in de strafprocedure, de rol van het CJIB en het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Deze informatie is van belang om beide partijen goed te kunnen informeren en partijen te helpen om tot reële afspraken te komen waarbij partijen niet ongewild toekomstige rechten prijsgeven. Een geïnterviewde rechter zegt daarover:

> *"Ik vind dat je moet weten wat je moet doen en vooral wat je moet laten als het gaat om schadeafwikkeling. Dit is een ingewikkeld iets. De mediator moet weten wat hij niet weet. Hij moet zich dus niet op glad ijs begeven, want dan kun je partijen ernstig tekortdoen. Ook is het een taak van de mediator om enige realiteitszin in te brengen wanneer het om schadeclaims gaat. Soms komen slachtoffers met torenhoge claims binnen, terwijl de inschatting is dat ze dit op geen enkele manier gaan krijgen. Dan is het goed ze hierover een beetje te informeren. Daarnaast is het van groot belang dat je mensen geen afspraken over schade laten maken waarvan ze achteraf spijt kunnen krijgen of waarvan ze de consequenties niet kunnen overzien."*

2.3.7.2 Houding

A. Rol van de mediator

Een mediator moet weten welke rol hijzelf vervult in het strafrechtproces. Een mediator mag best een beetje sturen en adviseren en 'achterhalen wat beide partijen als hun aandeel zien', zo is de opvatting, maar doet niet aan waarheidsvinding. Een mediator neemt geen beslissingen als het gaat om de uitkomsten van dit traject. Dat doet de officier van justitie of de rechter. De mediator neemt een neutrale positie in en is onafhankelijk. Dat wil zeggen dat een mediator geen belangen heeft bij de mediation en geen banden heeft met een van de partijen. Een geïnterviewde mediator:

> *"Je bent niet van justitie, niet van de rechtbank, maar gewoon een zelfstandig mediator die op geen enkele manier belang heeft bij de uitkomst van de mediation."*

2.3.7.3 Vaardigheden

Zoals eerder aangegeven is het belangrijk dat een mediator in strafzaken over genoeg juridische kennis beschikt. Geïnterviewde rechters, officieren van justitie en mediators stellen dat het tot de taak van de mediator in strafzaken hoort om informatie aan te bieden. Dit betreft met name informatie over de fasering van het strafproces (vragen kunnen beantwoorden van partijen over 'hoe nu verder'), het inwinnen van advies bij een juridisch adviseur en hoe partijen verder moeten met de afspraken die zijn gemaakt.

De geïnterviewde mediators benadrukken ook dat ze partijen wel kunnen informeren, maar dat het aan de mensen zelf is om een keuze te maken. Bij informeren hoort ook 'verwachtingsmanagement' over het verdere verloop van de zaak na afloop van de mediation. Mediators moeten partijen duidelijk uitleggen dat het de officier van justitie of de rechter is die uiteindelijk beslist over het vervolg van de zaak.

2.3.8 De mediator is in staat om samen te werken met een co-mediator

Een mediation in strafzaken wordt door twee mediators - in een wisselende samenstelling – uitgevoerd. Dit is anders dan bij andere mediations. Dit vraagt van de mediator in strafzaken dat hij kan samenwerken met andere mediators. Deze competentie is verder uitgewerkt in de onderstaande deelcompetenties.

DE MEDIATOR IS IN STAAT:

- zaken aan de orde te stellen als hij ziet dat de co-mediator dit niet doet
- op het spoor te blijven van de co-mediator
- aan te voelen wat nodig is en ruimte te geven aan de co-mediator
- verbinding te maken met de co-mediator
- afspraken met de co-mediator over de rolverdeling tussen de mediators

2.3.8.1 Kennis

Het idee hierachter is, volgens de mediationfunctionarissen, dat a) kennis en expertises worden gebundeld op een complementaire manier (bijvoorbeeld een mediator die juridisch is onderlegd werkt samen met een mediator die als psycholoog is opgeleid); b) onervaren mediators kunnen leren van ervaren mediators en c) bij escalatie kunnen mediators met z'n tweeën opereren.

2.3.8.2 Houding

Bij een goede samenwerking geldt dat het geheel meer is dan de som der delen. Goede samenwerking vraagt om openheid en duidelijkheid. Mediators moeten dan ook in staat zijn de talenten en mogelijkheden van de andere

mediator te zien en deze tot hun recht te laten komen tijdens de mediation. Dit alles indachtig het feit dat de mediator dienstbaar moet zijn aan het proces en partijen en niet aan zichzelf.

2.3.8.3 Vaardigheden

Om goed samen te kunnen werken moet de mediator over regulatieve en communicatieve vaardigheden beschikken.

A. Regulatieve vaardigheden

Voorbeelden van regulatieve vaardigheden zijn afspraken over wie de stukken opstelt, de administratieve afhandeling voor zijn rekening neemt en wie tijdens de mediation 'in the lead' is.

B. Communicatieve vaardigheden

Communicatieve vaardigheden behoren tot de basisvaardigheden van alle mediators. Samenwerkende mediators moeten goed met elkaar communiceren. Zij zien elkaar in actie en zien de kwaliteiten en verbeterpunten van de ander. Als dit onderwerp van gesprek kan zijn, kan dit dé bron van ontwikkeling en verbetering zijn voor de mediator.

2.3.9 De mediator is in staat om te communiceren met de advocaat van de partijen

Een mediation in strafzaken vindt plaats lopende het strafproces. Dit betekent dat de uiteindelijke afloop van de strafzaak nog niet duidelijk is en dat de posities van zowel de verdachte als het slachtoffer nog niet vaststaan. Ingeval de verdachten en/of het slachtoffer worden bijgestaan door een advocaat, moet de mediator met de advocaat van de partijen kunnen overleggen.

2.3.9.1 Kennis

De mediator weet wanneer in een zaak overleg met de advocaat van een of beide partijen is vereist.

VOORBEELD UIT DE MEDIATIONPRAKTIJK

Verdachte geeft aan dat hij niet weet of hij het delict wel of niet heeft gepleegd. Twee omstanders (vrienden van het slachtoffer) hebben hem aangewezen als 'de dader', maar hij kan zich niet voorstellen (en wil zich ook niet voorstellen) dat hij een meisje in elkaar heeft geslagen. Hij schaamt zich verschrikkelijk als hij het wel zou hebben gedaan. Het slachtoffer geeft aan dat zij ook niet weet van wie zij een klap heeft gekregen omdat het

donker was in de kroeg en meerdere mensen met elkaar in gevecht waren. Bovendien ging ze meteen 'out'. Het slachtoffer vraagt een immateriële schadevergoeding van 250 euro en vergoeding van de schade aan haar bril ten bedrage van 350 euro. Verdachte is bereid dit te betalen.

In een zaak als bovenstaande is het van belang dat de mediator weet dat het feit misschien niet bewezen kan worden. Dat kan (grote) gevolgen hebben voor de positie van de verdachte in de strafzaak. Overleg met de advocaat van de verdachte kan voorkomen dat in de slotovereenkomst iets wordt opgenomen dat strijdig kan zijn met de verdediging die de advocaat van verdachte wil voeren. Hetzelfde geldt voor de advocaat van het slachtoffer.

2.3.9.2 Houding

De mediator in strafzaken is bereid met de advocaat van (een van de) partijen te overleggen zonder dat hij zijn onafhankelijke positie verliest.

2.3.9.3 Vaardigheden

De mediator kan aan de advocaat van partijen uitleggen hoe en met welke bedoelingen de gemaakte afspraken tussen partijen tot stand zijn gekomen. Hij kan hierover overleggen met de advocaat van partijen.

2.4 PERSOONLIJKE KENMERKEN EN CAPACITEITEN VAN DE MEDIATOR

Tot slot komen uit het onderzoek enkele persoonlijke kenmerken en capaciteiten van mediators in strafzaken naar voren die niet onder te brengen zijn bij de hierboven genoemde competenties. Zo wordt onder andere intelligentie genoemd als een belangrijke capaciteit voor mediators. Andere persoonlijke kenmerken die genoemd zijn: authenticiteit, vriendelijkheid, openheid, doortastendheid, empathisch, wereldwijs, creatief, toewijding en betrokkenheid bij mensen die in een lastig parket zitten. Verder zijn levenservaring en mensenkennis als belangrijke aspecten benoemd. Een rechter zegt hierover:

> *"Het is ook heel belangrijk dat je mensenkennis en levenservaring hebt, zeker in zwaardere zaken. En dat je toch wel een bepaalde mate van persoonlijke ontwikkeling hebt meegemaakt. Dat je je eigen valkuilen kent, en dat je kunt onderzoeken wat hier aan de hand is en op de juiste wijze kunt doorvragen zonder dat je emoties daarin een rol spelen. Wat dat betreft vind ik het verplicht voor alle mediators in zwaardere zaken om een bepaalde mate van persoonlijke ontwikkeling te hebben meegemaakt."*

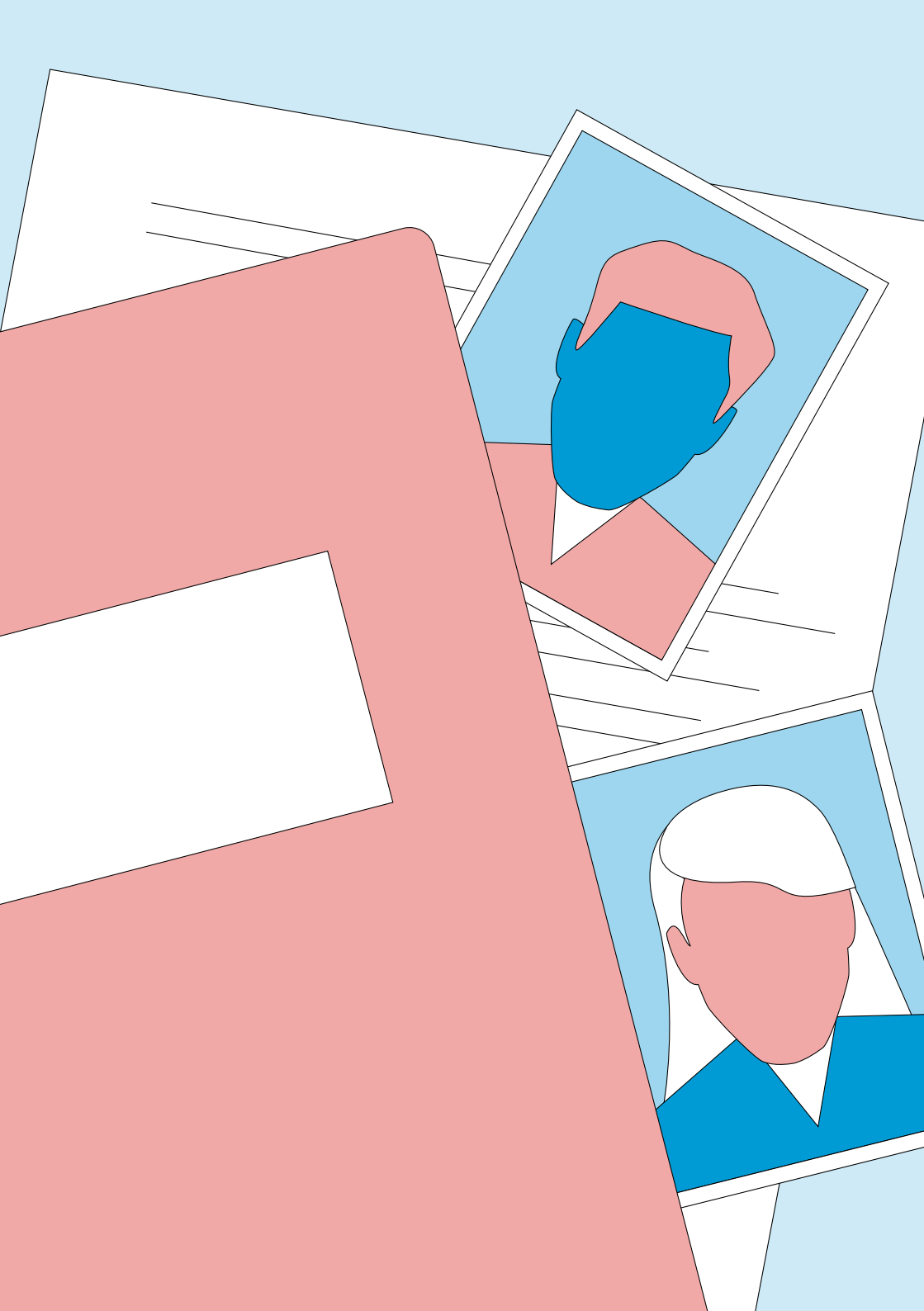

3 HET OM

mr. Eva Wisseborn & mr. Dineke Wijngaards

3.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan het traject van een strafzaak in het bijzonder de fase bij het OM. Zoals bekend begint elke strafzaak met een aangifte, door degene, die vervolgens 'slachtoffer' wordt genoemd. Degene tegen wie aangifte wordt gedaan, is in de strafzaak de verdachte.

In het Nederlandse strafrecht wordt gewerkt met de onschuldpresumptie, dat wil zeggen dat een verdachte onschuldig is totdat het tegendeel is bewezen. In een strafzaak speelt het (vermoeden van voldoende) bewijs dan ook een cruciale rol: bij de start van de zaak, op de beslissingsmomenten en bij de vraag of er naar mediation kan worden doorverwezen. We beginnen dit hoofdstuk dan ook met 'Bewijs'. Dit thema wordt aan de hand van enkele veel voorkomende situaties uit de praktijk toegelicht. Vervolgens wordt ingegaan op de doorverwijzing door de OvJ naar mediation en de mogelijke afdoeningsbeslissingen lopende het OM-traject. Hierbij komen ook bijzondere onderwerpen zoals minderjarigen en de problematiek van justitiële documentatie en de VOG aan de orde. Tot slot is er aandacht voor schade als gevolg van het strafrechtelijke feit.

3.2 BEWIJS

In deze paragraaf bespreken we het bewijs in een strafzaak. Voordat een zaak naar mediation verwezen kan worden moet er sprake zijn van voldoende wettig en overtuigend bewijs. Zonder dit bewijs wordt de zaak geseponeerd met sepotcode 02 en vindt er geen verdere vervolging plaats. Er kan in dat geval dus ook niet worden verwezen naar mediation, omdat mediation in strafzaken deel uitmaakt van de strafvervolging van de verdachte. Zonder voldoende

wettig en overtuigend bewijs kan er geen verdere strafvervolging plaatsvinden.

Aan de hand van voorbeelden van een aantal veelvoorkomende misdrijven die geschikt zijn voor mediation bespreken we een aantal bewijstechnische aspecten.

3.2.1 Wettig en overtuigend bewijs

In artikel 338 van het Wetboek van Strafvordering staat beschreven dat het bewijs dat een verdachte een strafbaar feit heeft gepleegd slechts door de rechter kan worden aangenomen indien de rechter op basis van wettelijke bewijsmiddelen de overtuiging heeft gekregen dat verdachte dat strafbare feit heeft gepleegd.

In artikel 339 van het Wetboek van Strafvordering is vastgelegd waaruit de wettige bewijsmiddelen bestaan:

- Schriftelijke bescheiden (denk hierbij aan processen- verbaal van aangifte, verhoor of bevindingen of aan een medische- en/of deskundigen verklaringen)
- Eigen waarneming van de rechter (alles wat de rechter in de zittingszaal tijdens de zitting hoort en ziet)
- Verklaringen van de verdachte (op zitting of daarbuiten afgelegd)
- Verklaringen van een getuige (op zitting afgelegd)
- Verklaringen van een deskundige (op zitting afgelegd)

Het kan voorkomen dat er wel voldoende wettig bewijs is, maar dat de overtuiging bij de rechter ontbreekt. Bijvoorbeeld wanneer de verdachte bekent, maar de rechter de overtuiging heeft dat de verdachte de schuld voor iemand anders op zich neemt. Of bijvoorbeeld als getuigen verklaren dat ze verdachte op de plaats delict hebben gezien, maar dat de verdachte kan aantonen dat hij daar op dat moment niet was. De officier van justitie handelt onder hetzelfde principe als de rechter. Hij zal ook kijken of er voldoende wettig bewijs is en of hij de overtuiging heeft dat de verdachte het strafbare feit heeft gepleegd.

VOORBEELD 'TUINPARTY'

Frans geeft een groot feest in zijn tuin. Nadat de laatste gasten zijn vertrokken ruimt hij samen met zijn vrouw Ella en haar zus Celine de rommel op. Ella heeft veel gedronken en Frans ergert zich hier al de hele avond aan. Wanneer Ella voor de vijfde keer luidkeels 'Heb je even voor mij' inzet, vindt Frans het genoeg. Om Ella stil te krijgen grijpt hij haar hardhandig

bij de keel. Ella kan zich na enkele seconden losrukken en zet het op een gillen. Celine, die binnen aan het afwassen was, komt op het gegil aflopen en treft Ella in tranen aan. Ella doet aangifte van mishandeling. Tijdens het verhoor bij de politie ontkent Frans Ella bij de keel te hebben gegrepen. Hij verklaart dat Ella dronken was en het verhaal heeft verzonnen. Celine legt een getuigenverklaring af.

In dit voorbeeld bestaan de bewijsmiddelen uit de aangifte van Ella, de verklaring van verdachte Frans en de getuigenverklaring van Celine. Al deze bewijsmiddelen vallen onder de categorie schriftelijke bescheiden. De getuigenverklaring van Celine kan dienen als wettig en overtuigend bewijs. Zij heeft namelijk het gegil gehoord en heeft direct daarna Ella in tranen aangetroffen.

Stel dat tijdens het onderzoek bij de politie naar voren komt dat dat Ella en Frans in scheiding liggen en er ruzie is over de verdeling van de goederen. Daarnaast hebben Frans en Celine elkaar nooit gemogen. Dit kan gevolgen hebben voor de overtuiging van het bewijs. Wanneer Celine een verklaring aflegt is dit wettelijk gezien een bewijsmiddel, maar gelet op de omstandigheden kan een officier van justitie of een rechter dit bewijsmiddel niet meenemen bij zijn of haar beslissing. Dat is de beoordelingsvrijheid die de officier van justitie en de rechter hebben.

3.2.2 Mishandeling

VOORBEELD 'DISCO'

Twee groepen studenten staan op de dansvloer in een discotheek. Er breekt een vechtpartij uit. Marnix krijgt een klap op zijn achterhoofd en valt. Twee beveiligers grijpen in en halen de groepen uit elkaar. Jochem wordt door een beveiliger in het kantoor apart gehouden en er wordt op de politie gewacht. De politie neemt de aangifte van het slachtoffer, Marnix, op. Marnix verklaart dat hij in de chaos op zijn achterhoofd is geslagen, maar hij weet niet door wie. Marnix heeft door de klap een grote bult op zijn achterhoofd. De beveiligers hebben gezien dat Jochem wild met zijn armen aan het zwaaien was, maar hebben niet gezien of het Jochem was die Marnix daadwerkelijk heeft geraakt. Jochem is dronken en verklaart bij de politie dat op de dansvloer ineens een vechtpartij uitbrak. Om zichzelf te beschermen heeft hij geprobeerd om zo snel mogelijk weg te komen. Hij zegt dat hij hierbij mogelijk tegen iemand is aangebotst, maar hij zegt niemand te hebben geslagen. Er zijn geen camerabeelden.

In deze casus hebben we in het dossier een aantal bewijsmiddelen, te weten een aangifte, letsel, getuigenverklaringen van de beveiligers en de verklaring van de verdachte. De vraag is nu of er voldoende wettig en overtuigend bewijs is. Het antwoord is: nee. Er is namelijk wel een aangifte en Marnix heeft letsel, maar uit de aangifte, de getuigenverklaringen en de verklaring van Jochem blijkt niet dat Jochem degene is die Marnix heeft mishandeld. De beveiligers hebben namelijk niet gezien dat Jochem Marnix heeft geslagen. Deze zaak zal dus worden geseponeerd vanwege gebrek aan bewijs. Het zou anders zijn geweest als de beveiligers hadden gezien dat Jochem Marnix daadwerkelijk heeft geslagen. Of als er camera's in de discotheek aanwezig waren en de mishandeling op de camerabeelden te zien is.

3.2.3 Vernieling

VOORBEELD 'ONENIGHEID OP DE WERKVLOER'

Patricia en Samantha werken allebei bij een fastfoodketen. Patricia en Samantha hebben al een tijdje onenigheid en na een lange avonddienst wil Patricia Samantha een lesje leren door haar auto te vernielen. Samantha loopt op de bewuste avond een kwartier later dan Patricia naar haar auto en ziet dat haar buitenspiegels er treurig bij bungelen. Samantha denkt direct dat Patricia dit heeft gedaan. Ze loopt terug naar binnen en meldt dit incident bij haar leidinggevende. Haar leidinggevende vertelt haar dat Kimberly heeft gezien dat Patricia de vernieling heeft gepleegd. Samantha doet aangifte. De politie bekijkt de beelden en Patricia wordt ambtshalve herkend door een wijkagent bij haar uit de buurt. Patricia wordt verhoord en zij beroept zich op haar zwijgrecht.

In deze casus hebben we in het dossier een aantal bewijsmiddelen, te weten een aangifte, schade aan de auto, een getuigenverklaring (van Kimberly), camerabeelden en een herkenning van een ambtenaar. Alles bij elkaar levert dat voldoende bewijs op om over te gaan tot verdere strafvervolging, ondanks het feit dat de verdachte, Patricia, zich beroept op haar zwijgrecht. Stel dat er nou geen camerabeelden waren, Kimberly geen getuigenverklaring af heeft gelegd omdat zij die dag niet aanwezig was en er geen herkenning van een ambtenaar bestond, dan valt het wettige bewijs weg en dient de zaak geseponeerd te worden.

3.2.4 Diefstal en bedreiging

VOORBEELD 'MUZIEK'

Iedere avond rond de klok van zeven oefent Benny met zijn schuiftrompet de nieuwste nummers voor het komende carnavalsseizoen. Zijn buurman Jopie ergert zich hier kapot aan. Jopie heeft dit vaak tegen Benny gezegd. Jopie mediteert namelijk rond dat tijdstip. Op een avond is de maat voor Jopie vol en hij klopt bij buurman Benny aan. Benny doet de deur open, met zijn schuiftrompet nog in de hand. Jopie twijfelt geen seconde en grist de schuiftrompet uit de handen van Benny. Jopie rent de straat op en valt nog bijna over de buurvrouw van een paar huizen verderop, Saskia. Benny rent achter Jopie aan en kan hem uiteindelijk inhalen. Benny vraagt zijn schuiftrompet terug, maar Jopie wil hem niet geven. Benny roept dan boos "Ik maak je harstikke dood!" Jopie schrikt zich kapot en laat de schuiftrompet uit zijn handen vallen. Jopie vlucht snel zijn woning in. Jopie belt thuis overstuur de politie en doet aangifte van bedreiging. Als Benny dit hoort doet hij aangifte van diefstal van zijn schuiftrompet. Buurvrouw Saskia meldt zich als getuige en zij verklaart dat zij Jopie met de schuiftrompet heeft zien rennen en dat zij de bedreiging geuit door Benny heeft gehoord. Tijdens de verhoren bij de politie bekennen beide verdachten.

In deze casus is er sprake van een aangifte en een daaropvolgende tegen-aangifte. De verdachten zijn dus tevens slachtoffer. Bewijstechnisch zijn deze zaken (de diefstal en de bedreiging) rond met twee bekennende verdachten. De getuigenverklaring van buurvrouw Saskia bevestigt het verhaal. Ook zonder deze getuigenverklaring is er sprake van voldoende wettig en overtuigend bewijs. Als beide verdachten zouden ontkennen en buurvrouw Saskia zou niets gezien hebben, dan is het een één-op-één-verhaal en zou de zaak wegens gebrek aan voldoende wettig en overtuigend bewijs worden geseponeerd.

3.2.5 Openlijke geweldpleging

VOORBEELD 'SCHOLIEREN'

Op de laatste schooldag voor de zomervakantie zitten Chantal, Eline en Jitske stiekem een sigaretje te roken in het park tegenover de school. Er loopt een meisje langs dat erg moet hoesten vanwege de rook. Chantal, Eline en Jitske vinden dat het meisje zich aanstelt en Jitske roept: "Stel je niet zo aan!" Het meisje, Rosanna, durft niet te reageren en loopt door. Dit tot ergernis van Chantal, Eline en Jitske. Ze springen op en gaan achter

Rosanna aan. Ze zeggen nog snel tegen elkaar: "We pakken die laffe haas", en grijpen Rosanna vast. Jitske trekt aan Rosanna's haren, Eline slaat Rosanna meerdere keren in het gezicht en wanneer Rosanna op de grond valt schopt Chantal haar in haar buik. Twee wandelaars halen de meiden van Rosanna af en bellen 112. Ze kunnen helaas niet voorkomen dat de drie meiden er vandoor gaan. Rosanna doet aangifte. Rosanna en de twee wandelaars kunnen een goed signalement van de drie meiden geven. De politie besluit daarop naar de school van de meisjes te gaan en na te vragen of iemand iets heeft gezien of gehoord. Toevallig heeft Hanneke een filmpje via sociale media ontvangen waarop de aanval op Rosanna is te zien. Hanneke vond het zo zielig voor Rosanna dat ze haar mentor heeft ingelicht. De mentor meldt zich bij de politie. De mentor heeft het filmpje ook gezien en herkent Chantal, Eline en Jitske. Van de wandelaars, de mentor en van Hanneke worden getuigenverklaringen opgenomen. De drie meiden worden als verdachte verhoord. Jitske ontkent dat ze aan de haren van Rosanna heeft getrokken en zegt dat alleen Chantal en Eline iets hebben gedaan. Chantal en Eline breken tijdens het verhoor. Ze hebben ontzettend veel spijt en verklaren dat ze alle drie Rosanna hebben aangevallen.

In deze casus zijn de bewijsmiddelen als volgt: de aangifte, vier getuigenverklaringen (wandelaars, mentor en Hanneke), het filmpje en de twee bekennende verklaringen van Chantal en Eline. Ook hier is er dus sprake van voldoende wettig en overtuigend bewijs. Zonder dit wettig en overtuigend bewijs zal de officier van justitie de zaak moeten seponeren.

3.3 WANNEER KAN WORDEN VERWEZEN NAAR MEDIATION?

In paragraaf 3.2 hebben we gelezen dat er alleen naar mediation kan worden verwezen als er sprake is van voldoende wettig en overtuigend bewijs. Wanneer deze eerste drempel is genomen, is er een aantal momenten binnen het strafproces waar op verwezen kan worden naar mediation. Dat verwijzen kan alleen gedaan worden door de officier van justitie of de rechter. We bespreken eerst hoe en wanneer de verwijzing door de officier van justitie tot stand komt. Daarna bespreken we de verwijzing door de rechter.

3.3.1 De officier van justitie verwijst de zaak naar mediation

VOORBEELD 'SUPERMARKT'

Tijdens het boodschappen doen kruipt een mevrouw voor in de rij bij de kassa. De meneer achter haar is hier niet van gediend en spreekt mevrouw hierop aan. Er ontstaat ruzie, mevrouw slaat meneer in zijn gezicht en ze rent de winkel uit. Ondertussen is er een klant in de supermarkt die het tafereel ziet en de politie belt. De politie komt ter plaatse, spreekt met meneer en omstanders (getuigen) en neemt de aangifte van meneer op. Een aantal agenten gaat op zoek naar mevrouw. Op de parkeerplaats treffen zij een mevrouw die voldoet aan het signalement dat getuigen hebben gegevens. Mevrouw wordt aangehouden en meegenomen naar het bureau voor verhoor. In dit voorbeeld bekent de verdachte het slachtoffer te hebben mishandeld. De politie en/of Slachtofferhulp Nederland informeren bij verdachte en het slachtoffer of zij open staan voor mediation. Dit is het geval.

De zaak wordt vervolgens door de politie aangeboden aan de officier van justitie. De officier van justitie beoordeelt of er sprake is van voldoende wettig en overtuigend bewijs. In dit voorbeeld is er voldoende bewijs en zowel het slachtoffer als de verdachte staat open voor mediation. Na deze bewijsvaststelling kan de officier van justitie besluiten de zaak door te verwijzen naar het mediationbureau van de rechtbank.

Een korte opsomming van het gebeurde in dit voorbeeld:

- Er vindt een strafbaar feit plaats
- De politie voert vervolgens de nodige opsporingshandelingen uit (eventueel aangifte opnemen)
- Verdachte en slachtoffer geven beiden aan open te staan voor mediation en de officier van justitie verwijst de zaak naar mediation.

De officier van justitie heeft op het moment waarop hij de zaak naar mediation verwijst nog geen afdoeningsbeslissing genomen. Dat wil zeggen dat de officier van justitie nog niet heeft besloten of hij de verdachte bijvoorbeeld gaat dagvaarden of een strafbeschikking of een beleidssepot op zal leggen. De officier van justitie zal zijn besluit over de zaak pas nemen nadat het mediationbureau de uitkomsten van mediation heeft teruggekoppeld. In paragraaf 3.4 zullen wij nader ingaan op de verschillende afdoeningsmogelijkheden.

Uitgangspunt is dat op grond van artikel 51h van het Wetboek van Strafvordering het Openbaar Ministerie zo snel mogelijk het slachtoffer en de verdachte op de hoogte stelt dat mediation mogelijk is.

De politie is meestal degene die aan de verdachte en het slachtoffer vraagt of zij openstaan voor mediation. Daarnaast kan de reclassering, of in geval van een jeugdige verdachte de Raad voor de Kinderbescherming, ook aan de verdachte vragen of hij openstaat voor mediation. Bij het slachtoffer kan Slachtofferhulp Nederland dit vragen.

Zoals besproken in de voorgaande paragraaf moet er voor de verwijzing naar mediation altijd sprake zijn van voldoende wettig en overtuigend bewijs. De officier van justitie kijkt of hij de zaak geschikt vindt voor mediation. Of de zaak geschikt is voor mediation is per zaak verschillend en hangt onder andere af van bereidwilligheid van het slachtoffer en de verdachte. Als het slachtoffer en/of de verdachte niet openstaan voor mediation, zal de officier van justitie de zaak niet naar mediation verwijzen. Mediation kan niet tegen de wil van het slachtoffer en/of de verdachte plaatsvinden.

Een reden om een zaak bijvoorbeeld niet te verwijzen naar mediation is een zaak met een ontkennende verdachte. Een gesprek tussen een ontkennende verdachte en een slachtoffer zou kunnen leiden tot secundaire victimisatie. Het slachtoffer krijgt dan geen erkenning en mediation lost dan geen problemen op, maar kan het slachtofferschap vergroten.

In paragraaf 3.2 zijn er vier voorbeelden besproken. In het eerste voorbeeld (de mishandeling) zal de officier van justitie de zaak niet naar mediation verwijzen, omdat er geen wettig bewijs is. In de overige voorbeelden kan de officier van justitie wel verwijzen naar mediation, maar de officier van justitie zal dan wel moeten weten of de partijen open staan voor mediation. Als dit niet het geval is, bijvoorbeeld als Benny die buurman Jopie heeft bedreigd niet openstaat voor mediation, dan zal de officier van justitie de zaak niet naar mediation verwijzen maar direct een afdoeningsbeslissing nemen. Welke afdoeningsbeslissingen er zijn, zal in paragraaf 3.4 worden besproken.

3.3.2 De rechter verwijst de zaak naar mediation

In gevallen waarin de officier van justitie de zaak niet heeft verwezen naar mediation, maar de verdachte meteen heeft gedagvaard om voor de rechter te verschijnen, heeft de rechter alleen tijdens de zitting de mogelijkheid om de zaak alsnog naar mediation te verwijzen. Het kan zijn dat de officier van justitie de zaak niet geschikt vond voor mediation of dat partijen destijds niet openstonden voor mediation. De rechter kan tijdens de zitting (alsnog) de zaak verwijzen naar mediation wanneer hij van mening is dat het slachtoffer en/of

de verdachte hierbij gebaat zijn. De officier van justitie en de rechter hebben allebei een eigen beoordelingsvrijheid.

Als de zaak tijdens de zitting naar mediation wordt verwezen, dan wordt de zaak door de rechter aangehouden. Dit betekent dat de rechter nog geen uitspraak zal doen en zal wachten op de uitkomst van mediation. Vaak houdt de rechter de zaak in dergelijke gevallen voor een bepaalde tijd aan. Er wordt dan een nieuwe zittingsdatum geprikt. In de tussentijd kan de mediation worden opgestart door het mediationbureau van de rechtbank. Zodra de mediation is afgerond, koppelt het mediationbureau de uitkomsten terug aan de rechter. De rechter zal dan in zijn uitspraak rekening houden met de uitkomsten van de mediation. Deze plicht tot kennisname is vastgelegd in artikel 51h lid 2 van het Wetboek van Strafvordering.

3.3.3 Verzoeken tot mediation

Gedurende het gehele strafproces kunnen zowel de verdachte, het slachtoffer en hun beider advocaten de officier van justitie en/of de rechter verzoeken om de zaak naar mediation te verwijzen. Het verdient de voorkeur om dit in een zo vroeg mogelijk stadium te doen. Verwijzing naar mediation tijdens de zitting kan dus bijvoorbeeld op verzoek van een advocaat, maar de rechter kan dit ook zelf voorstellen.

3.3.4 Schema

Onderstaand stroomdiagram geeft weer welke stappen doorlopen (kunnen) worden in een strafzaak waarin de officier van justitie een zaak verwijst naar mediation.

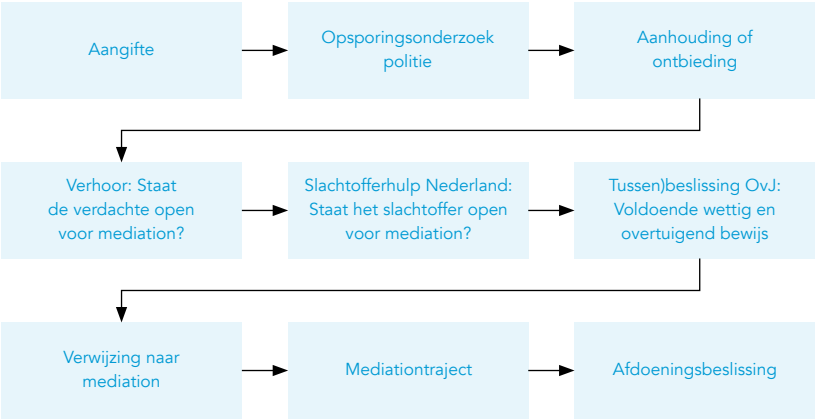

Figuur 2 Stroomdiagram van stappen die kunnen worden doorlopen. Let op: dit schema bevat de meest voorkomende stappen en de volgorde daarvan. Variaties hierop zijn mogelijk.

3.4 AFDOENINGSMOGELIJKHEDEN VAN HET OPENBAAR MINISTERIE

Als het opsporingsonderzoek is afgerond en de officier van justitie alle informatie heeft die hij nodig heeft, dan zal de officier van justitie een zogenaamde afdoeningsbeslissing nemen. In deze paragraaf bespreken we de verschillende afdoeningsmogelijkheden bij een strafzaak en de mogelijke gevolgen voor de justitiële documentatie van de verdachte.

3.4.1 Sepot

Als de officier van justitie besluit om een verdachte niet (of niet verder) te vervolgen wordt dat een sepot genoemd. De officier van justitie kan tot aan de (eventuele) zitting bij de rechter strafzaken (of alleen bepaalde strafbare feiten) seponeren. Mocht de officier van justitie tijdens de zitting bij de rechter van mening zijn dat er sprake is van bijvoorbeeld onvoldoende bewijs, dan vraagt hij de rechter om de verdachte vrij te spreken. Vrijspraak houdt in dat er onvoldoende wettig en/of overtuigend bewijs bestaat dat de verdachte het ten laste gelegde feit heeft begaan. Er kunnen dus ook geen voorwaarden opgelegd worden. De strafzaak is dan geëindigd, met uitzondering van de mogelijkheid om hoger beroep in te stellen. Wanneer een zaak is geseponeerd, kan de vervolging in uitzonderlijke gevallen toch worden hervat. Bijvoorbeeld wanneer er na het seponeren toch nieuwe feiten aan het licht komen en er daardoor misschien toch sprake is van voldoende wettig en overtuigend bewijs om verdere vervolging te laten plaats vinden.[1] Of bijvoorbeeld wanneer er bijzondere voorwaarden zijn opgelegd en deze zijn overtreden. Er zijn twee soorten sepots: technische sepots en beleidssepots. Hierna wordt kort het verschil in beide sepots uitgelegd.

3.4.1.1 Technisch sepot

Wanneer de officier van justitie vindt dat er geen reële kans bestaat op een veroordeling, zal er een technisch sepot volgen. Denk hierbij aan situaties waarin er sprake is van onvoldoende bewijs, gevallen waarin het Openbaar Ministerie niet-ontvankelijk blijkt te zijn of waarbij vastgesteld wordt dat de verdachte niet strafbaar is. Het Openbaar Ministerie is bijvoorbeeld niet-ontvankelijk wanneer de verdachte is overleden en de strafzaak toch voor de rechter wordt gebracht. De verdachte is bijvoorbeeld niet strafbaar wanneer hij geen schuld heeft aan de gebeurtenis of wanneer hij een goede reden (rechtvaardiging) had om te doen wat hij heeft gedaan.

In gevallen waarbij de officier van justitie besluit om een zaak technisch te seponeren, zal hij de zaak niet verwijzen naar mediation. Er volgt dan namelijk geen

1 Ook kan het Openbaar Ministerie naar aanleiding van een zogenaamde artikel 12-procedure (artikel 12 van het Wetboek van Strafvordering) van het Gerechtshof de opdracht krijgen om alsnog tot (verdere) vervolging over te gaan.

verdere vervolging van de verdachte. Dit houdt in dat wanneer de zaak wel is verwezen naar mediation, er geen technisch sepot zal volgen.

3.4.1.2 Beleidssepot

Beleidssepots worden toegepast in gevallen waarin (verdere) vervolging technisch mogelijk is - er is dus voldoende wettig en overtuigend bewijs - maar er andere redenen zijn om de verdachte niet (verder) te vervolgen. Bijvoorbeeld in gevallen waarbij niet alleen de verdachte een aandeel in het strafbare feit had, maar het slachtoffer ook. Het komt ook voor dat na het plegen van het strafbare feit, maar voor óf na mediation, de verhouding tussen de verdachte en het slachtoffer is hersteld. In andere gevallen kan het zijn dat de gezondheidstoestand van de verdachte maakt dat verdere vervolging niet wenselijk is. Een voorbeeld hiervan is als een verdachte lijdt aan een ernstige vorm van dementie en vervolgens een strafbaar feit pleegt.

Beleidssepots kunnen voorwaardelijk of onvoorwaardelijk worden opgelegd. Bij een onvoorwaardelijk beleidssepot worden er geen voorwaarden aan de verdachte opgelegd en is er dus ook geen proeftijd nodig. Bij een voorwaardelijk beleidssepot legt de officier van justitie algemene of bijzondere voorwaarden aan de verdachte op.

Hoelang de verdachte zich aan deze voorwaarden moet houden, wordt vastgelegd in een zogenaamde proeftijd. Deze proeftijd wordt voor een bepaalde duur door de officier van justitie opgelegd. Er bestaat geen minimale proeftijd, maar wel een maximale. Een proeftijd kan in beginsel maximaal voor de duur van drie jaren worden opgelegd.

De algemene voorwaarde houdt in dat de verdachte zich binnen de proeftijd niet schuldig mag maken aan enig strafbaar feit. Doet de verdachte dit wel, dan zal officier van justitie de verdachte alsnog verder vervolgen. Er zijn verschillende bijzondere voorwaarden, zoals een meldplicht bij de reclassering, een contact- of locatieverbod, verplichte (ambulante) behandeling of een alcohol- of drugsverbod. Vaak zien de reclassering en de politie toe op naleving van de hiervoor beschreven bijzondere voorwaarden. De officier van justitie beslist per zaak welke bijzondere voorwaarde(n) passend is/zijn.

3.4.2 Strafbeschikking

De strafbeschikking wordt zonder tussenkomst van een rechter opgelegd door de officier van justitie. Het opleggen van een strafbeschikking betekent dat de schuld van de verdachte aan het strafbare feit door de officier van justitie is vastgesteld. De strafbeschikking bestaat vaak uit een geldboete of het verrichten van een werkstraf. Dit is geregeld in artikel 257a van het Wetboek van Strafvordering. De officier van justitie kan een werkstraf opleggen van maximaal 180

uren, maar dit kan alleen als de officier van justitie de verdachte eerst heeft gehoord. Dit kan bijvoorbeeld via een videoverbinding als de verdachte zich in het politiebureau bevindt (ook wel 'telehoren' genoemd) of via een OM-hoorzitting (zie volgende paragraaf).

Ook kan de officier van justitie besluiten om een strafbeschikking op te leggen waarbij de verdachte een schadevergoeding aan het slachtoffer moet betalen. Het incasseren van de geldboete en/of de schadevergoeding laat het Openbaar Ministerie over aan het Centraal Justitieel Incasso Bureau (hierna: CJIB).

Als de verdachte het niet eens is met de opgelegde strafbeschikking, kan hij hiertegen in verzet. Hoe dit in zijn werk gaat staat uitgelegd op de strafbeschikking. De zaak zal dan alsnog aan de rechter worden voorgelegd.

3.4.3 OM-hoorzitting (voorheen: TOM-zitting)

In sommige gevallen legt de officier van justitie niet direct een strafbeschikking op. Bijvoorbeeld als de officier van justitie het voornemen heeft om de verdachte een werkstraf op te leggen of wanneer de officier van justitie aan de reclassering vraagt om een rapportage over de verdachte op te stellen. De officier van justitie, of een gemandateerde (senior)parketsecretaris, nodigt de verdachte uit op een OM-hoorzitting. Tijdens de zitting hoort de officier van justitie de verdachte en kan de officier van justitie de verdachte vragen stellen. Vervolgens zal de officier van justitie de verdachte een voorstel met betrekking tot de straf doen. Tijdens de OM-hoorzitting heeft de officier van justitie nog steeds de bevoegdheid om de zaak te seponeren als hij van mening is dat er sprake is van onvoldoende bewijs of dat er andere redenen zijn om de zaak alsnog te seponeren.

Tijdens de OM-hoorzitting kan ook rekening worden gehouden met een eventuele schadevergoeding voor het slachtoffer. Als de verdachte akkoord gaat met het voorstel van de officier van justitie, dan zal de straf in de vorm van een strafbeschikking worden opgelegd. Gaat de verdachte niet akkoord, dan kan de verdachte in verzet tegen de strafbeschikking, of de verdachte zal worden gedagvaard. Ook als de verdachte niet op de zitting verschijnt, dan wordt de verdachte gedagvaard.

3.4.4 Dagvaarden

De officier van justitie kan besluiten de verdachte te dagvaarden. Deze beslissing kan direct worden genomen, bijvoorbeeld wanneer het feit dusdanig ernstig is of als verdachte nog een of meerdere voorwaardelijke straffen heeft. Ook is het mogelijk om in de volgende gevallen tot dagvaarden over te gaan:

- De verdachte heeft een of meerdere (bijzondere) voorwaarden overtreden die bij het voorwaardelijke sepot waren opgelegd
- De strafbeschikking is niet door de verdachte voldaan
- De verdachte is niet verschenen op de OM-hoorzitting

Als de officier van justitie besluit om de verdachte te dagvaarden, dan ontvangt de verdachte een dagvaarding. De dagvaarding moet worden betekend. De officier van justitie besluit bij welk forum de zaak wordt aangebracht, bijvoorbeeld bij de politierechter of bij de meervoudige (straf)kamer. De keuze voor het forum hangt af van de te verwachten straf. Zo kan een politierechter maximaal één jaar gevangenisstraf opleggen en de drie rechters van de meervoudige kamer meer dan één jaar.

Het slachtoffer wordt op de hoogte gesteld van de afdoeningsbeslissing van de officier van justitie. Als de verdachte wordt gedagvaard of een uitnodiging ontvangt voor een OM-hoorzitting, zal het slachtoffer formulieren ontvangen waarop hij kan aangeven dat hij zich als benadeelde partij in het strafproces wenst te voegen. Dit formulier betreft het 'Verzoek tot schadevergoeding' en zal door het slachtoffer ingevuld moeten worden als het slachtoffer een schadevergoeding wenst. Meer hierover wordt besproken paragraaf 3.7.

Tijdens de zitting zal de officier van justitie de vordering van de benadeelde partij inbrengen. Dit houdt in dat de officier van justitie de vordering bespreekt en eventueel toelicht. Daarna zal hij de rechter vragen de vordering toe te wijzen, af te wijzen (als de vordering niet of onvoldoende is onderbouwd) of niet-ontvankelijk te verklaren. De rechter zal bij de uitspraak ook een beslissing nemen over de vordering van de benadeelde partij.

3.5 MINDERJARIGEN

Als een verdachte jonger is dan achttien jaar, maar wel de leeftijd van twaalf heeft bereikt, dan spreken we van een minderjarige verdachte. Voor minderjarigen geldt het jeugdstrafrecht, waarin bijvoorbeeld de maximale straffen lager zijn dan de straffen binnen het reguliere strafrecht. De afdoeningsmogelijkheden bij een strafzaak met een minderjarige verdachte komen veelal overeen met de in de voorgaande paragrafen besproken afdoeningsmogeijkheden. Er zijn een paar kleine verschillen:

- Een minderjarige verdachte kan door de politie en/of de officier van justitie worden verwezen naar Bureau Halt. De Halt-straf is een interventie voor minderjarige verdachten. Om in aanmerking te komen voor Halt moet er worden voldaan aan een aantal voorwaarden. Zo mag de schade niet hoger zijn dan een bepaald bedrag (verschilt per strafbaar feit), de

verdachte moet mee willen werken en in beginsel mag de verdachte niet twee keer voor een misdrijf naar Halt. Voor overige voorwaarden en verdere informatie verwijzen we naar de website van Halt.[2] Op deze website is onder andere een opsomming te vinden van de strafbare feiten die zogenaamd Halt-waardig zijn (bijvoorbeeld vernieling, het misbruik maken van alarmnummers en het plegen van openlijk geweld tegen goederen).

- In paragraaf 3.4.3 hebben we de OM-hoorzitting besproken. Van deze OM-hoorzitting bestaat ook een variant voor minderjarigen; die wordt OTP (Oproep ten Parkette) genoemd.
- Als een minderjarige verdachte gedagvaard wordt, dan wordt de zaak verwezen naar de kinderrechter in plaats van bijvoorbeeld de politierechter.

Mediation kan ook plaatsvinden in strafzaken met een minderjarige verdachte. Het is dan van belang dat de ouders toestemming verlenen aan deelname van de minderjarige verdachte aan de mediation en dat minstens een van de ouders bij de gesprekken aanwezig is. Als een minderjarige verdachte naar Halt wordt verwezen, kan er niet ook verwezen worden naar mediation in strafzaken. Het programma van Halt omvat herstelbemiddeling. Deze herstelbemiddeling wordt uitgevoerd door een medewerker van Halt.

Omdat Halt zelf aandacht besteed aan herstelbemiddeling zou een verwijzing naar mediation in combinatie met een verwijzing naar Halt dus dubbelop zijn. Wat betreft de mogelijkheden met betrekking tot Halt en mediation is het van belang om te beseffen dat een geslaagd traject bij Halt niet op de justitiële documentatie zal verschijnen. Een afdoeningsbeslissing die zal worden genomen nadat het mediationtraject is afgerond, verschijnt wel op de justitiële documentatie.

3.6 JUSTITIËLE DOCUMENTATIE EN VERKLARING OMTRENT GEDRAG

Hieronder wordt de justitiële documentatie en de Verklaring Omtrent Gedrag (hierna: VOG) besproken. Veel verdachten willen weten welke gevolgen een vermelding van een strafbaar feit op de justitiële documentatie heeft voor het verkrijgen van een Verklaring Omtrent Gedrag.

3.6.1 Justitiële documentatie ('strafblad')

Eerdergenoemde afdoeningsbeslissingen kunnen gevolgen hebben voor de justitiële documentatie van een verdachte. Justitiële documentatie wordt

2 www.halt.nl

ook wel een strafblad genoemd. Een strafbaar feit verschijnt pas op iemands justitiële documentatie als de officier van justitie een van de eerdergenoemde beslissingen heeft genomen. Er zijn twee uitzonderingen. Als de officier van justitie vindt dat iemand ten onrechte als verdachte is aangemerkt (technisch sepot met code 01) of als een minderjarige het Halt-traject positief heeft afgerond, dan verschijnen die strafbare feiten niet op de justitiële documentatie. De andere afdoeningsbeslissingen zoals de technische en beleidssepots, de strafbeschikking en de dagvaarding staan altijd op iemand justitiële documentatie.

Als de officier dus nog geen beslissing heeft genomen en er bijvoorbeeld enkel aangifte tegen iemand is gedaan, dan verschijnt dit niet op de justitiële documentatie van die persoon. Als er aangifte is gedaan, de verdachte is verhoord en de officier van justitie heeft besloten om bijvoorbeeld een strafbeschikking op te leggen aan de verdachte, dan is het strafbare feit wel zichtbaar op de justitiële documentatie.

Op de justitiële documentatie staat per strafzaak het volgende:

- Instantie (bijvoorbeeld politierechter of officier van justitie (OvJ) van een bepaald parket) en het zaaknummer (ook wel parketnummer genoemd)
- De datum van de beslissing
- Het feit (met het wetsartikel aangegeven)
- De maatschappelijke classificatie (bijvoorbeeld Huiselijk Geweld of Winkeldiefstal)
- De pleegdatum (of pleegperiode)
- PV (het politiedistrict die de zaak heeft opgepakt)
- Status van de zaak (bijvoorbeeld de beslissing tot een '(voorwaardelijk) sepot' of 'gedagvaard' of bij een veroordeling van de rechter, onherroepelijk, en de datum
- Bij een veroordeling van een rechter staat er ook vermeld welke beslissing de rechter heeft genomen

3.6.2 Verklaring Omtrent Gedrag (VOG)

Veel verdachten of veroordeelden vragen zich af, welke gevolgen de inhoud van hun justitiële documentatie heeft voor het verkrijgen van een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG).

Hier is geen eenduidig antwoord op te geven. Als er een VOG wordt vereist door een werkgever, dan moet deze werkgever een screeningsprofiel aangeven bij Justis. Dit profiel kan bij elke werkgever en per functie verschillen. Zodra de werkgever bij Justis een aanvraag heeft gedaan, zal Justis een onderzoek doen naar de justitiële documentatie van de persoon in kwestie. Wanneer er geen strafbare feiten zijn gepleegd die verband houden met de functie, dan wordt

er door Justis een VOG afgegeven. Het verkrijgen van een VOG hangt dus af van de functie en van het justitiële verleden. Wanneer iemand vragen heeft over zijn justitiële documentatie en het verkrijgen van een VOG is het raadzaam om diegene te verwijzen naar Justis.[3]

3.7 SCHADE

In strafzaken is er vaak sprake van schade. In ons voorbeeld van de vernielde auto uit paragraaf 3.2.3 is Patricia degene die schade lijdt. Zij is als eigenaar van de auto het slachtoffer en is de zogenaamde benadeelde partij. In paragraaf 3.2.5 hebben we de openlijke geweldpleging besproken. Rosanna is in die casus degene die schade lijdt: zij is mishandeld door Chantal, Jitkse en Eline. In artikel 51f van het Wetboek van Strafrecht staat beschreven dat de degene die rechtstreeks schade heeft geleden door een strafbaar feit zich in het strafproces kan voegen als benadeelde partij. De geleden schade moet een direct verband houden met het strafbare feit. Als voorbeeld kan gedacht worden aan het krijgen van een klap in het gezicht en dat daardoor de bril kapotgaat. De kapotte bril houdt direct verband met de mishandeling en valt onder materiële schade. In deze paragraaf bespreken we schade in het strafproces.

3.7.1 Materieel en/of immaterieel

In deze paragraaf bespreken we welke soorten schade het slachtoffer vergoed kan krijgen. Er zijn twee verschillende soorten schade: materiële en immateriële schade. Materiële schade is schade die direct in geld uit te drukken valt. Denk hierbij aan de kosten die Patricia moet maken om haar auto te laten repareren. Bij Rosanna kan gedacht worden aan mogelijk beschadigde kleding, telefoon en/of andere spullen. Mogelijk heeft Rosanna ook medische kosten moeten maken en heeft zij reis- en parkeerkosten. Dit zijn allemaal voorbeelden van materiële schade. Materiële schade kan onder andere worden aangetoond door middel van facturen, bankafschriften en/of kwitanties (bonnetjes), zodat de daadwerkelijk geleden materiële schade zo concreet mogelijk in kaart gebracht wordt.

Immateriële schade is niet direct in geld uit te drukken en is van een andere aard dan materiële schade. Immateriële schade wordt in de volksmond ook wel smartengeld genoemd. De immateriële schade is geregeld in het Burgerlijk Wetboek (hierna: BW), wat op zich opmerkelijk is: we zitten immers in een strafproces. Dat heeft te maken met het feit dat het slachtoffer zich als benadeelde partij kan voegen in het strafproces. Het slachtoffer is in het strafproces geen procespartij, maar een procesdeelnemer en brengt een stukje burgerlijk recht in

3 www.justis.nl

tijdens het strafproces. In artikel 6:106 BW is opgenomen dat een benadeelde voor nadeel dat niet uit vermogensschade bestaat (dus niet-materiële schade) recht kan hebben op een schadevergoeding. Er moet dan wel aan een aantal voorwaarden worden voldaan, te weten onder andere:

- de aansprakelijke persoon (de verdachte) moet het oogmerk hebben gehad om het ontstane nadeel toe te brengen, of
- de benadeelde heeft lichamelijk letsel opgelopen, is in zijn of haar eer of goede naam geschaad of is op andere wijze in zijn of haar persoon aangetast.

Van dit laatste is bijvoorbeeld sprake wanneer het strafbare feit een ernstige inbreuk heeft gemaakt op een fundamenteel recht. Bijvoorbeeld het aantasten van de persoonlijke levenssfeer in geval van belaging (stalking). Er is dan geen sprake van lichamelijk letsel of aantasting van de eer of goede naam, maar wel is de persoonlijke levenssfeer van het slachtoffer aangetast, met alle gevolgen van dien.

Wanneer Rosanna uit paragraaf 3.2.5 lichamelijk letsel heeft, kan zij dus vergoeding van de immateriële schade vorderen. Buurman Jopie uit paragraaf 3.2.4 is bedreigd. Dit zou kunnen vallen onder de voorwaarde dat Bennie het oogmerk had om Jopie vrees aan te jagen of onder de voorwaarde met betrekking tot de aantasting van de persoon op andere wijze. Als Jopie voldoende kan aantonen dat hij hierdoor immateriële schade heeft geleden, zou hij ook vergoeding van de immateriële schade kunnen vorderen. Bennie had het oogmerk om Jopie vrees aan te jagen en daarmee is voldaan aan de eerste voorwaarde. Mogelijk heeft Jopie namelijk angstige momenten beleefd, is hij sindsdien meer op zijn hoede en slaapt hij slecht sinds het incident. Je zou dus ook kunnen betogen dat er door Bennie een ernstige inbreuk is gepleegd op de persoonlijke levenssfeer van Jopie.

Het onderbouwen van immateriële schade vraagt in iedere zaak weer om maatwerk. De gevolgen van hetzelfde strafbare feit kunnen voor het ene slachtoffer heel andere gevolgen hebben dan voor het andere slachtoffer. Het is van belang om de gevolgen zo concreet mogelijk in beeld te brengen en vervolgens te bekijken of de gevolgen vallen onder een van de voorwaarden. Alleen wanneer de gevolgen vallen onder een van de voorwaarden, komt het slachtoffer in aanmerking voor een vergoeding van de immateriële schade.

3.7.2 Wanneer (in het proces) en hoe verhalen?

In deze paragraaf bespreken we wanneer en hoe de verdachte de schade kan vergoeden. We maken daarbij een tweedeling: schade vergoeden tijdens het mediation-traject en schade vergoeden buiten het mediation-traject.

3.7.2.1 Tijdens het mediation-traject

Het verdient de voorkeur om tijdens het mediation-traject zoveel mogelijk de schade onderling te regelen. Partijen kunnen dan namelijk de schade met elkaar bespreken en direct akkoord geven of de bereidheid aangeven om de schade te vergoeden. Als het Openbaar Ministerie bijvoorbeeld een strafbeschikking oplegt, dan is er een verplicht karakter en bestaat de kans dat de verdachte hiertegen in verzet gaat. Dit verzet zal er dan voor zorgen dat het langer duurt voordat het slachtoffer en de verdachte duidelijkheid hebben over de afloop van de strafzaak. Een ander voordeel is dat in een aantal gevallen de schade snel afgewikkeld kan worden en dat partijen het schadedeel samen af kunnen sluiten.

Als de schade tijdens de mediation is geregeld, dan worden de afspraken die hierover zijn gemaakt, vastgelegd in de door partijen getekende slotovereenkomst (zie hoofdstuk 8). De officier van justitie neemt kennis van de inhoud van deze slotovereenkomst.

De schade kan binnen het mediation-traject op verschillende manier worden geregeld:

- Partijen kunnen tijdens het gezamenlijke gesprek direct de schade afhandelen. Gedacht kan worden aan het contant betalen van de schade of het ter plekke overmaken op de bankrekening van de benadeelde. Vervolgens wordt in de overeenkomst opgenomen dat de schade is afgehandeld. Bij directe betaling is het raadzaam dat de slotovereenkomst voor het moment van betalen is getekend en dat partijen afstand doen van de bedenktermijn. Zo kan worden voorkomen dat de verdachte al een bedrag heeft overgemaakt en dat het slachtoffer binnen de bedenktermijn besluit om de slotovereenkomst niet te tekenen.
- Partijen kunnen afspreken (en opnemen in de slotovereenkomst) om de schade op korte termijn af te handelen, bijvoorbeeld binnen vijf dagen na het verstrijken van de bedenktijd. Zo kan de mediator in kennis gesteld worden van de afhandeling voordat de mediator de slotovereenkomst doorstuurt naar de mediationfunctionaris.
- In gevallen waarin de verdachte bereid is om de schade te vergoeden, maar hiertoe niet direct of op korte termijn financieel in staat is, kan de bereidheid tot vergoeden van de schade worden opgenomen in de slotovereenkomst. Partijen kunnen daarbij opmerken dat zij de officier van justitie verzoeken om het vergoeden van deze schade aan de verdachte op te leggen. Dit kan bijvoorbeeld via een strafbeschikking of als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijk sepot. Let op: dit is een verzoek aan de officier van justitie. Dit betekent niet dat het een verplichting voor de officier van justitie is. Hij blijft de persoon die de

afdoeningsbeslissing neemt. Als de officier van justitie de schade niet via een strafbeschikking of een voorwaardelijk sepot laat vergoeden, kan het slachtoffer de verdachte op basis van de slotovereenkomst civielrechtelijk aanspreken.

Wanneer partijen in de slotovereenkomst de gemaakte afspraken opnemen en de schade is overeenkomstig de gemaakte afspraken door de verdachte afgehandeld, dan kan het slachtoffer die betreffende schade niet meer via het strafproces op de verdachte verhalen. Het is verstandig dit tijdens de gesprekken met de partijen te bespreken en op te nemen in de slotovereenkomst. De slotovereenkomst is in beginsel een civielrechtelijke overeenkomst.

3.7.2.2 Buiten het mediation-traject

Als de schade niet tijdens de mediation wordt afgehandeld, dan kan de officier van justitie besluiten om de verdachte de schade te laten vergoeden. De officier van justitie zal het slachtoffer, eventueel via Slachtofferhulp Nederland, (laten) benaderen om te vragen of er sprake is van schade is en zo ja, of het slachtoffer de wens heeft om deze schade via het strafproces op de verdachte te verhalen. Als het slachtoffer schade wil verhalen, dan moet hij zijn schade onderbouwen. Deze onderbouwing kan worden gedaan met schadeformulieren die het slachtoffer van het Openbaar Ministerie ontvangt. Op deze formulieren kan het slachtoffer onder andere aangeven waar de schade uit bestaat en wat de gevolgen voor het slachtoffer zijn/waren van het strafbare feit. Het slachtoffer kan op eigen verzoek vertegenwoordigd worden door bijvoorbeeld een advocaat of een medewerker van Slachtofferhulp Nederland.

De officier van justitie kan besluiten om de schade te laten vergoeden als de vordering voldoende is onderbouwd. Het laten vergoeden van de schade kan, zoals in paragraaf 3.3.3 beschreven, via een strafbeschikking of als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijk sepot.

Als de officier van justitie besluit de verdachte te dagvaarden, zal de rechter een beslissing nemen met betrekking tot de schade als het slachtoffer zich als benadeelde partij heeft gevoegd en een vordering tot schadevergoeding heeft ingediend. De rechter kan besluiten om de vordering van de benadeelde partij in zijn geheel toe of af te wijzen of dit voor een gedeelte te doen. Ook kan de rechter de benadeelde partij (deels) niet-ontvankelijk verklaren. Dit gebeurt bijvoorbeeld in gevallen waarin de schade te omvangrijk en te gecompliceerd is om tijdens het strafproces te behandelen. Die behandeling zou dan een te grote belasting zijn voor het strafproces, denk bijvoorbeeld aan de tijd die het kost om de vordering te behandelen. Wanneer de rechter de benadeelde partij (voor een deel van de vordering) niet-ontvankelijk heeft verklaard, dan kan de benadeelde partij zich met de vordering wenden tot de civiele rechter.

VOORBEELD 'RATELSLANG'

Jimmy werkt in de dierentuin en heeft ruzie met collega Willem. Jimmy is leeuwenverzorger en Willem werkt bij de reptielen. Wanneer Willem het verblijf van de ratelslang aan het schoonmaken is, heeft Jimmy net zijn pauze en is bij de slangen aan het kijken. Omdat het terrarium openstaat grijpt Jimmy zijn kans om de ratelslang eindelijk eens aan te raken. Willem is hier niet van gediend en terwijl Jimmy zijn hand nog in het terrarium heeft slaat Willem met kracht de deksel dicht. Jimmy's hand is gebroken.
Tijdens de zitting wordt de vordering van Jimmy behandeld. Jimmy geeft aan dat hij door de mishandeling ernstige psychische klachten heeft en hierdoor niet meer kan werken. Jimmy wordt ontslagen omdat hij niet meer naar de dierentuin komt. Jimmy vordert gederfde inkomsten, kosten die hij voor zijn therapieën heeft gemaakt en hij heeft om bij te komen van de schrik een week op een kuuroord verbleven. Ook de kosten van dit verblijf wil hij via het strafproces op Willem verhalen.

In bovenstaand voorbeeld bestaat de kans dat de rechter Jimmy niet-ontvankelijk zal verklaren in zijn vordering omdat het niet eenvoudig is om te bepalen of de schade rechtstreeks verband houdt met de mishandeling. De vordering is te gecompliceerd om tijdens het strafproces te behandelen. Als Jimmy niet-ontvankelijk is verklaard in zijn vordering, dan kan hij zich wenden tot de civiele rechter.

Als het slachtoffer is verzekerd voor de geleden schade, dan kan de verzekering van het slachtoffer mogelijk de geleden schade aan het slachtoffer vergoeden. Bijvoorbeeld in het geval van een vernieling van een auto. Schade verhalen via het strafproces duurt over het algemeen langer dan schadeverhalen via een verzekering, omdat in het strafproces bijvoorbeeld gewacht moet worden op de afdoeningsbeslissing van de officier van justitie en mogelijk daarna op een rechtszitting en een daarop volgende uitspraak van de rechter. Zodra het slachtoffer weet wie de verdachte is, kan de verzekering van het slachtoffer (de verzekering van) de verdachte aanspreken.

Als er schade is vergoed door een verzekering dan kan deze schade niet ook nog eens via het strafproces worden verhaald. Alleen als niet alle schade is vergoed kan het slachtoffer het deel van de schade dat niet door de verzekering is vergoed nog via het strafproces op de verdachte proberen te verhalen.

3.7.3 Hoogte van het schadebedrag

Het vaststellen van de hoogte van de materiele schade is relatief eenvoudig. Materiele schade moet namelijk worden onderbouwd. Denk bijvoorbeeld

aan een bonnetje van de reparatie, een schaderapport van de garage bij een beschadigde auto of door de dagwaarde van een goed vast te stellen.

Het vaststellen van de hoogte van de immateriële is moeilijker en gaat anders in zijn werk. In artikel 6:106 van het Burgerlijk Wetboek staat beschreven dat de vergoeding voor immateriële schade billijk moet zijn. Wat billijk is, is in elk geval anders. Uit jurisprudentie, dit zijn eerder gedane rechterlijke uitspraken, is gebleken dat rekening gehouden moet worden met alle omstandigheden van het geval. Dus bijvoorbeeld met (de ernst van) het letsel, de (duur van de) effecten op de geestelijke gesteldheid van het slachtoffer. Denk hierbij aan het verschil tussen een blauw oog en een gebroken been. Er zijn bijvoorbeeld slachtoffers die na een bedreiging een aantal nachten wat slechter slapen, maar er zijn ook slachtoffers die na een bedreiging een posttraumatische stressstoornis (PTSS) ontwikkelen. Daarnaast wordt er gekeken wat er in vergelijkbare zaken eerder door een Nederlandse rechter aan schadebedragen is toegewezen. Deze uitspraken fungeren als een soort richtlijn bij het vaststellen van een redelijk en billijk schadebedrag. Naar dergelijke uitspraken kan worden gezocht op bijvoorbeeld de website van de rechtspraak[4] of in de ANWB Smartengeldgids[5]. In de ANWB Smartengeldgids staan uitspraken met de toegewezen schadebedragen.

3.7.4 Schadevergoedingsmaatregel

Bij het toekennen van een schadevergoeding aan het slachtoffer kunnen de officier van justitie en de rechter op grond van artikel 36f van het Wetboek van Strafrecht de zogenaamde schadevergoedingsmaatregel aan de verdachte opleggen. Dit houdt in dat de verdachte de schadevergoeding moet betalen aan het CJIB. Het CJIB zal het toegekende bedrag innen bij de verdachte en zodra zij het geld hebben ontvangen doorstorten naar het slachtoffer. Het slachtoffer hoeft dus niet zelf het schadebedrag bij de verdachte te innen.

Als de schadevergoedingsmaatregel is opgelegd, maar het CJIB heeft schadebedrag niet binnen acht maanden van de verdachte ontvangen, dan zal de Nederlandse overheid de schadevergoeding aan het slachtoffer uitbetalen. Dit wordt ook wel de voorschotregeling genoemd: het schadebedrag wordt aan het slachtoffer voorgeschoten. Het CJIB blijft wel doorgaan met incasseren bij de verdachte.

In hoofdstuk 4: De rechter en hoofdstuk 5: Schade en schadevergoeding wordt verder op dit onderwerp ingegaan.

4 www.rechtspraak.nl
5 ANWB Smartengeldgids, www.smartengeld.nl

4 DE RECHTER

mr. Tanja van Mazijk

4.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan het traject van een strafzaak in de fase bij de rechter. Als de officier van justitie vindt dat de rechter moet beslissen over de zaak, dan stuurt hij de zaak door naar de rechter. De officier van justitie zal de verdachte dan dagvaarden. De rechter beslist vervolgens eerst of de verdachte schuldig is en dan welke straf hij krijgt. Net als in de fase bij de officier van justitie geldt ook hier de onschuldpresumptie. Een verdachte is onschuldig totdat het tegendeel is bewezen.

We beginnen dit hoofdstuk met een korte bespreking van hoe het toegaat ter zitting bij de rechter. Hierna bespreken we de beslissingen die de rechter kan nemen waarbij de strafuitsluitingsgronden en de (bijzondere) voorwaarden en maatregelen die de rechter kan opleggen ook aan de orde komen. Tot slot wordt de rol van de reclassering besproken.

4.2 TER ZITTING

4.2.1 Enkelvoudige en meervoudige kamer

Rechtbanken en gerechtshoven kennen enkelvoudige en meervoudige kamers. Bij een enkelvoudige kamer wordt recht gesproken door een enkele rechter. Bij een meervoudige kamer wordt recht gesproken door drie rechters. Een meervoudige kamer beslist over zware of ingewikkelde zaken en over zaken in hoger beroep.

4.2.2 Spreekrecht

Bij bepaalde zaken heeft het slachtoffer (of de nabestaande van het slachtoffer) spreekrecht. Het spreekrecht is het recht van slachtoffers van zwaardere

misdrijven om tijdens de strafzitting een verklaring af te leggen. Of het slachtoffer daadwerkelijk spreekrecht heeft, hangt af van het soort misdrijf. Het slachtoffer heeft altijd spreekrecht bij:

- Misdrijven waarvoor de dader een gevangenisstraf kan krijgen van acht jaar of meer
- Een aantal andere misdrijven zoals seksuele misdrijven, stalking, bedreiging en een verkeersongeval met ernstig lichamelijk letsel of overlijden tot gevolg

4.2.3 Uitspraak van de rechter

De enkelvoudige rechter beslist meestal meteen aan het eind van de strafzitting over de strafzaak. De beslissing wordt uitspraak of vonnis genoemd. Bij strafzittingen over zwaardere misdrijven doet de meervoudige kamer niet direct uitspraak. Wel wordt de datum bekendgemaakt waarop de uitspraak wordt gedaan. Dat is binnen veertien dagen na de zitting.

4.3 MOGELIJKE BESLISSINGEN VAN DE RECHTER

De rechter kan de verdachte vrijspreken, de verdachte ontslaan van alle rechtsvervolging of een (voorwaardelijke) straf opleggen. Alle drie de opties worden hierna besproken.

4.3.1 De verdachte wordt vrijgesproken

De verdachte krijgt geen straf opgelegd omdat hij wordt vrijgesproken. Dit betekent dat volgens de rechter het strafbare feit niet bewezen is. Het kan ook betekenen dat de schuld van de verdachte niet bewezen is. Het strafproces stopt als de verdachte wordt vrijgesproken en er geen hoger beroep komt.

4.3.2 De verdachte wordt ontslagen van rechtsvervolging

De rechter kan in een strafzaak oordelen dat er sprake is van een strafuitsluitingsgrond waardoor de verdachte, hoewel het feit is bewezen, niet strafbaar is.

Een succesvol beroep op een strafuitsluitingsgrond heeft als gevolg dat een verdachte wordt ontslagen van alle rechtsvervolging (OVAR). Het feit is dus wel bewezen maar de verdachte is hiervoor niet strafbaar.

De strafuitsluitingsgronden worden onderverdeeld in rechtvaardigingsgronden en schulduitsluitingsgronden.

4.3.2.1 Rechtvaardigingsgronden

Een rechtvaardigingsgrond neemt de wederrechtelijkheid (onrechtmatigheid) weg van een gedraging. Dit betekent dat iemand geen strafbaar feit heeft

begaan. Oftewel: iemand heeft de wet niet overtreden.

Er zijn vijf rechtvaardigingsgronden:

- **Overmacht als noodtoestand (art. 40 Sr).** Een voorbeeld bij deze rechtvaardigingsgrond is dat iemand de snelheidslimiet overtreedt op de weg, omdat hij zo snel mogelijk met zijn zwangere vrouw naar het ziekenhuis moet.
- **Noodweer (art. 41 lid 1 Sr).** Een voorbeeld van noodweer is als iemand wordt bedreigd met een mes en moet slaan met een knuppel om zo zijn eigen leven te redden.
- **Bevoegd ambtelijk bevel (art. 43 lid 1 Sr).** Een voorbeeld hierbij is dat een persoon op bevel van een agent door rood moet rijden, omdat die agent zo spoedig mogelijk ergens ter plaatse dient te zijn.
- **Wettelijk voorschrift (art. 42 Sr).** Lijkt op de rechtvaardigingsgrond bevoegd ambtelijk bevel. Denk hierbij aan een agent die een verdachte klemrijdt met de auto. De agent volgt een wettelijk voorschrift, het aanhouden van de verdachte, maar is niettemin strafbaar voor de schade aan de auto van de verdachte.
- **Het ontbreken van materiële wederrechtelijkheid.** Een ongeschreven rechtvaardigingsgrond, die is voortgekomen uit de rechtspraak. Een bekend voorbeeld van deze rechtvaardigingsgrond is een veearts die gezonde koeien in aanraking brengt met geïnfecteerde koeien. Dit is strafbaar, maar hij deed dit zodat de gezonde koeien antistoffen tegen de infectie zouden ontwikkelen. De Hoge Raad besliste dat de veearts niet schuldig was, ook al was zijn handelen in strijd met de wet.

4.3.2.2 Schulduitsluitingsgronden

Als een verdachte een succesvol beroep op een schulduitsluitingsgrond kan doen dan is hij niet schuldig en daarom niet strafbaar.

De meest bekende schulduitsluitingsgronden zijn:

- **Ontoerekeningsvatbaarheid (art. 39 Sr).** Om een succesvol beroep te kunnen doen op deze schulduitsluitingsgrond moet er sprake zijn van een gebrekkige ontwikkeling of een ziekelijke stoornis van de geestvermogens. Hierbij kun je denken aan iemand met een verstandelijke beperking die een strafbaar feit heeft gepleegd. Een verdachte die dronken of onder invloed van drugs een strafbaar feit heeft gepleegd kan hier geen beroep op doen.
- **Psychische overmacht (art. 40 Sr).** Bij psychische overmacht moet er sprake te zijn van een van buiten komende drang waar iemand geen controle over heeft. Dit betekent dat diegene wordt gedwongen tot het

maken van een bepaalde keuze. Een voorbeeld hiervan is dat iemand moet helpen bij het plegen van een strafbaar feit, omdat hem anders iets aangedaan wordt.

- **Noodweerexces (art. 41 lid 2 Sr).** Noodweerexces betekent dat de overschrijding van de grenzen van noodzakelijke verdediging niet strafbaar is, indien deze overschrijding het onmiddellijke gevolg is geweest van een hevige gemoedsbeweging. Bijvoorbeeld: een jonge vrouw fietst in het donker op een landweg als plotseling iemand haar van achteren vastgrijpt. Als reactie hierop slaat zij diegene met het kettingslot tegen zijn hoofd. Dit is een disproportionele handeling ten opzichte van het belagen van achteren. Zij had immers ook nog kunnen proberen weg te fietsen. Maar de rechter heeft geoordeeld dat het slaan haar niet kan worden verweten omdat hier sprake is van noodweerexces.
- **Onbevoegd ambtelijk bevel (art. 43 lid 2 Sr).** Deze schulduitsluitingsgrond komt in de praktijk bijna niet voor. Het gaat hier om een verdachte die een bevel heeft opgevolgd waarvan hij niet wist of hoefde te weten dat dit een onbevoegd gegeven bevel was.
- **Afwezigheid van alle schuld (AVAS).** AVAS is een ongeschreven schulduitsluitingsgrond die voortvloeit uit de rechtspraak. Hiervan is sprake als iemand een wettelijk voorschrift overtreedt, maar niet wist of hoefde te weten dat dit wettelijk voorschrift bestond. Denk hierbij aan iemand die een verboden terrein betreedt, terwijl er geen borden aanwezig waren die dat duidelijk maakten.

4.3.3 De dader krijgt een straf opgelegd

Er zijn drie hoofdstraffen:

- Celstraf: de dader moet naar de gevangenis.
- Geldstraf: de dader moet een boete betalen.
- Taakstraf: de dader moet een bepaald aantal uren onbetaald werk verrichten.

4.3.3.1 Voorwaardelijke straf

Een rechter kan een voorwaardelijke straf opleggen. Een voorwaardelijke straf houdt in dat de straf wel wordt opgelegd, maar onder de voorwaarde dat deze nu nog niet ten uitvoer wordt gelegd. De veroordeelde moet zich dan wel voor een bepaalde tijd (meestal twee of drie jaar) houden aan de voorwaarden die de rechter heeft gesteld. Deze periode wordt de proeftijd genoemd. Houdt de veroordeelde zich niet aan die voorwaarden, dan kan de rechter beslissen dat de voorwaardelijke straf alsnog ten uitvoer moet worden gelegd. De rechter kan niet in alle gevallen een voorwaardelijke straf opleggen. Als het delict zo ernstig is dat de veroordeelde een straf moet krijgen van meer dan vier jaar, dan is een voorwaardelijke straf niet mogelijk. Behalve de gevangenisstraf kan de rechter

ook andere soorten straffen helemaal of voor een deel voorwaardelijk opleggen, zoals de taakstraf, de geldboete en de ontzegging van de rijbevoegdheid.

De voorwaardelijke straf en de bijzondere voorwaarden geven rechters en officieren van justitie veel mogelijkheden om de straf zo in te richten dat deze zo goed mogelijk past bij elk individueel geval.

A. Algemene en bijzondere voorwaarden

Voor alle voorwaardelijke straffen geldt dat de veroordeelde in zijn proeftijd niet opnieuw een strafbaar feit mag plegen. Doet de veroordeelde dat wel, dan kan de rechter beslissen dat de voorwaardelijke straf alsnog moet worden uitgevoerd. Deze afspraak wordt de algemene voorwaarde genoemd. De rechter kan daarnaast ook bijzondere voorwaarden opleggen. De veroordeelde mag bijvoorbeeld in zijn proeftijd niet een bepaalde buurt bezoeken (het locatieverbod), of geen contact opnemen met het slachtoffer (het contactverbod) of geen alcohol of drugs gebruiken (het drugs- en alcoholverbod). Soms bepaalt de rechter dat de verdachte in therapie moet gaan of een speciale cursus moet volgen waar hij leert zich anders te gedragen. Hierna staan de in de wet genoemde bijzondere voorwaarden.

EEN VOORBEELD VAN EEN VOORWAARDELIJKE STRAF

De rechter legt een gevangenisstraf op van twaalf maanden, waarvan zes maanden voorwaardelijk, met een proeftijd van twee jaar, met als bijzondere voorwaarden dat de verdachte zich moet houden aan de voorschriften en aanwijzingen van de reclassering.
In de praktijk betekent deze straf dat de verdachte zes maanden de gevangenis in moet, en dat hij zich daarnaast gedurende twee jaren moet houden aan de afspraken met de reclassering, en dat hij diezelfde termijn geen nieuwe strafbare feiten mag plegen, omdat hij anders alsnog zes maanden gevangenisstraf uit moet gaan zitten.
Wanneer de verdachte gedurende de proeftijd van twee jaren wordt verdacht van een nieuw strafbaar feit, kan de officier van justitie naast een straf voor het nieuwe feit ook tenuitvoerlegging van de voorwaardelijke gevangenisstraf van zes maanden vragen. Datzelfde kan de officier van justitie vragen indien de reclassering meldt dat de verdachte de afspraken met de reclassering niet nakomt.

4.3.3.2 De dader krijgt een maatregel opgelegd

De officier van justitie kan de rechter ook vragen om een maatregel op te leggen. Bijvoorbeeld het afpakken van goederen, zoals verdovende middelen, wapens of illegale kopieën van cd's of het afnemen van winst uit misdrijven of een schadevergoedingsmaatregel, waarbij de dader een bedrag aan het slachtoffer moet betalen. Een bijzondere maatregel is de terbeschikkingstelling, afgekort tbs. Deze maatregel vraagt het Openbaar Ministerie bij daders met een psychische stoornis.

De rechter kan iemand 'gedragsbeïnvloedende voorwaarden' opleggen. Iemand moet dan werken aan zijn gedrag. Bijvoorbeeld door deel te nemen aan een agressietraining. Ook kan iemand 'voorwaarden gericht op zorg' opgelegd krijgen. De dader wordt dan onder behandeling gesteld bij een instelling voor geestelijke gezondheidszorg of verslavingszorg.

In de praktijk heeft de rechter een grote vrijheid bij het opleggen van bijzondere voorwaarden en maatregelen en zijn combinaties van straffen, voorwaarden en maatregelen mogelijk.

4.3.3.3 Bijzondere voorwaarden en beschermende maatregelen

Hierna worden de meest voorkomende bijzondere voorwaarden en maatregelen besproken. Die voorwaarden kunnen gaan over schadevergoeding maar ook over het gedrag van de veroordeelde. Deze bijzondere voorwaarden en maatregelen gelden ook ten aanzien van minderjarige verdachten.

De volgende bijzondere voorwaarden en maatregelen komen aan de orde:

- Schadevergoeding, Herstel van schade en Storting geldbedrag in slachtofferfondsen
- Contactverbod, Straat- of locatieverbod, Meldplicht locatie, Meldplicht instelling
- Verbod gebruik drugs of alcohol, Opneming in een zorginstelling, Verplichte behandeling, Verblijf instelling voor begeleid wonen of maatschappelijke opvang, Deelname gedragsinterventie
- Andere voorwaarden, het gedrag van de veroordeelde betreffende, Elektronisch toezicht

A. Schadevergoeding (artikel 14c lid 2 onder 1 Sr)

De eerste bijzondere voorwaarde is de vergoeding van schade. De rechter bepaalt hierbij de termijn waarbinnen de schadevergoeding betaald moet zijn; die termijn mag korter zijn dan de proeftijd. De rechter mag ook bepalen dat de schadevergoeding in termijnen kan worden betaald.

B. Herstel van schade (artikel 14c lid 2 onder 2 Sr)
Een tweede bijzondere voorwaarde is de verplichting om de toegebrachte schade te herstellen. Dit is met name aan de orde als de dader niet in staat is de schade in geld te vergoeden, maar wel in staat en bereid is de schade te herstellen. Het spreekt voor zich dat het slachtoffer dit wel moet willen als dit betekent dat dader en slachtoffer hierdoor contact met elkaar moeten hebben. In de praktijk wordt deze maatregel dan ook zelden opgelegd. Denkbaar is deze voorwaarde te stellen bij bijvoorbeeld vernieling middels het bekladden van muren met graffiti. Onder toezicht zou de schoonmaak van bijvoorbeeld die muren als bijzondere voorwaarde kunnen worden gesteld bij een voorwaardelijke straf. Ook valt te denken aan teruggave van gestolen goederen.

C. Storting geldbedrag in slachtofferfondsen (artikel 14c lid 2 onder 3 en 4 Sr)
De derde en vierde bijzondere voorwaarde is de storting van een geldbedrag in een slachtofferfonds. Bij zaken waarin slachtoffers geen prijs stellen op schadeloosstelling en bij strafzaken waarbij een duidelijk aan te wijzen slachtoffer ontbreekt, kan de rechter de verdachte veroordelen tot storting van een geldbedrag in het Schadefonds Geweldsmisdrijven of in andere slachtofferfondsen.

D. Contactverbod (artikel 14c lid 2 onder 5 Sr)
De vijfde bijzondere voorwaarde is een verbod voor de verdachte om contact op te nemen met bepaalde personen of instellingen (bijvoorbeeld het slachtoffer). Een contactverbod wordt vaak opgelegd in strafzaken van huiselijk geweld en stalking. Een contactverbod kan elke vorm van contact omvatten (fysiek, telefonisch, per brief of e-mail, sms of andere berichtenservice, sociale media), zowel direct als indirect.

E. Straatverbod of locatieverbod (artikel 14c lid 2 onder 6 Sr)
De zesde bijzondere voorwaarde is een verbod zich op of in de directe omgeving van een bepaalde locatie te bevinden. Een straatverbod wordt vaak opgelegd in strafzaken van huiselijk geweld en stalking. Een locatieverbod kan het verbod omvatten om in een bepaalde straal van een bepaald punt te komen. Bijvoorbeeld het verbod om zich binnen een straal van honderd meter van de woning van het slachtoffer te begeven.

F. Meldplicht locatie (artikel 14c lid 2 onder 7 Sr)
Als zevende bijzondere voorwaarde kan de rechter aan de verdachte de verplichting opleggen om bepaalde tijdstippen of gedurende een bepaalde periode op een locatie aanwezig te zijn. Voorbeelden zijn de meldplicht op het politiebureau bij bepaalde evenementen.

G. Meldplicht instelling (artikel 14c lid 2 onder 8 Sr)
Als achtste bijzondere voorwaarde kan de rechter aan de verdachte de verplich-

ting opleggen om zich op bepaalde tijden te melden bij een instelling, bijvoorbeeld de reclassering.

H. Verbod gebruik drugs of alcohol (artikel 14c lid 2 onder 9 Sr)
Als negende bijzondere voorwaarde kent de wet de mogelijkheid voor de rechter om een verbod op te leggen om drugs en/of alcohol te gebruiken gedurende de proeftijd. Voor de controle op de naleving van deze voorwaarde moet de veroordeelde meewerken aan urineonderzoek en/of bloedonderzoek.

I. Opneming in een zorginstelling (artikel 14c lid 2 onder 10 Sr)
Als tiende bijzondere voorwaarde kan de rechter bepalen dat de verdachte zich laat opnemen in een zorginstelling. Het zal dan gaan om een instelling voor forensische zorg: geestelijke gezondheidszorg, verslavingszorg en verstandelijk gehandicaptenzorg.

J. Verplichte behandeling (artikel 14c lid 2 onder 11 Sr)
Als elfde bijzondere voorwaarde kan de rechter bepalen dat de verdachte zich onder behandeling stelt van een deskundige of een zorginstelling. Het gaan dan om de ambulante behandeling (dus buiten een zorginstelling), maar in aanvulling op de opneming in een zorginstelling kan het ook gaan om klinische behandeling.

K. Verblijf instelling voor begeleid wonen of maatschappelijke opvang (artikel 14c lid 2 onder 12 Sr)
Als twaalfde voorwaarde kan de rechter bepalen dat de verdachte zal verblijven in een instelling voor begeleid wonen of maatschappelijke opvang. Het zal dan met name gaan om verdachten die niet langer in staat zijn om zelfstandig te wonen, zoals verstandelijk gehandicapten of verslaafden voor wie de opname in een zorginstelling ontoereikend is.

L. Deelname gedragsinterventie (artikel 14c lid 2 onder 13 Sr)
Als dertiende bijzondere voorwaarde kan de rechter de verdachte verplichten tot deelname aan cursussen en trainingen voor gedragsinterventie. Er zijn speciale trainingen, zoals sociale vaardigheidstrainingen, budgetteringscursussen enzovoort die ertoe moeten leiden dat de veroordeelde zelf in staat is zijn leven op orde te krijgen waardoor de kans op recidive afneemt.

M. Andere voorwaarden, het gedrag van de veroordeelde betreffende (artikel 14c lid 2 onder 14 Sr)
Hier gaat het om voorwaarden die hiervoor nog niet zijn genoemd. De rechter heeft hierbij een grote vrijheid om maatwerk toe te passen toegesneden op het bewezen feit en de persoon van de dader.

N. Elektronisch toezicht (artikel 14c lid 3)
Aan iedere bijzondere voorwaarde kan elektronisch toezicht (ET) worden verbonden. ET is in de volksmond beter bekend als het enkelbandje. Met name bij het straatverbod wordt ET vaker toegepast.

4.4 STRAFUITVOERING

De strafuitvoering begint zodra de dader definitief is veroordeeld.

De Dienst Justitiële Inrichtingen is verantwoordelijk voor de uitvoering van celstraf, jeugdmaatregelen en tbs en beheert inrichtingen en centra waar daders worden vastgehouden.

4.4.1 Inrichtingen en centra voor daders

- Penitentiaire inrichting (PI)
  Gevangenis en huis van bewaring voor volwassenen.
- Rijks justitiële jeugdinrichting (RJJI)
  Gevangenis en huis van bewaring voor jongeren.
- Forensisch psychiatrisch centrum (FPC)
  In een forensisch psychiatrisch centrum worden (tbs-)patiënten opgesloten.

4.5 DE RECLASSERING

Het doel van de reclassering is het voorkomen en verminderen van crimineel gedrag bij verdachten en daders. Uitgangspunt daarbij is de risico's zoveel mogelijk te beheersen en de dader of verdachte te stimuleren zijn of haar gedrag te veranderen door dit gedrag gunstig te beïnvloeden. De reclassering werkt hiertoe nauw samen met justitie, zorg, politie, gevangeniswezen en gemeenten.

De reclassering heeft de volgende taken:

- Het risico onderzoeken of de dader opnieuw in de fout gaat
- De officier van justitie en de rechter adviseren wat er nodig is om risico's te beperken en herhaling te voorkomen, en welke interventie (maatregel, verbod, werkstraf of combinatie daarvan) daar het beste bij past
- Controleren of de dader zich aan de voorwaarden bij een maatregel houdt, zoals een contact- of locatieverbod
- De uitvoering van de werkstraffen. Werkstraffen zijn bedoeld om daders door onbetaald werk iets terug te laten doen voor de samenleving

4.5.1 Reclasseringsadvies kort na arrestatie

Ook verdachten in strafzaken kunnen in aanraking komen met de reclassering. Uit justitiële gegevens, gedrag en de sociale omgeving zijn risico's voor de veiligheid van personen of de samenleving te destilleren. In dat geval wordt de reclassering door de officier van justitie of door de rechter gevraagd om ter voorbereiding van de strafzaak advies uit te brengen om die risico's zoveel mogelijk te beperken.

Tijdens deze 'vroeghulp' maakt een reclasseringswerker een eerste inschatting van welke problemen er spelen en welke hulpvragen er zijn, met als doel justitie informeren over de persoonlijke situatie van de verdachte. Ook worden risico's voor eventuele slachtoffers ingeschat. De reclassering kan in haar advies aan justitie voorstellen om bijzondere voorwaarden, bijvoorbeeld een gedragstraining of een locatieverbod, op te leggen. De verdachte blijft dan onder toezicht van de reclassering tot aan de rechtszitting.

Als de rechter of de officier van justitie de reclassering de opdracht geeft om, ter voorbereiding van de strafzaak, een advies over de verdachte uit te brengen, schrijft de reclasseringswerker meestal een rapport. De medewerker baseert zijn rapport op de over verdachte bekende gegevens bij justitie waaronder het door de politie opgemaakte proces-verbaal, gesprekken met verdachte en gesprekken met mensen uit de omgeving van de verdachte.

4.5.1.1 Invloed van de mediation op het advies van de reclassering

Afspraken gemaakt tijdens een mediation in strafzaken kunnen als de verdachte daarmee akkoord gaat ook worden doorgespeeld aan de reclassering. De reclassering kan die afspraken dan meenemen bij haar advies aan justitie.

4.5.2 Toezicht, elektronische controle, werkstraffen en gedragstrainingen

De reclassering heeft naast het uitbrengen van advies ook nog andere taken. De reclassering begeleidt en controleert mensen die onder toezicht staan. Daarbij wordt zo nodig een enkelband ingezet. Daarnaast is de reclassering verantwoordelijk voor de uitvoering van werkstraffen. Reclassering Nederland voert tevens gedragstrainingen uit om het gedrag van verdachten/daders te veranderen. Om alle taken goed uit te kunnen voeren, onderhoudt de reclassering contact met de partners in de zorg- en strafrechtketen, zoals gemeenten, politie, justitie, Veilig Thuis, gevangeniswezen en forensische zorg.

4.5.3 Uitvoering reclassering

De Reclassering wordt uitgevoerd door Reclassering Nederland (RN), de Stichting Verslavingsreclassering GGZ (SVG) en het Leger des Heils Jeugdzorg & Reclassering. Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering biedt professionele hulp aan jongeren, volwassenen en gezinnen die met justitie in

aanraking zijn gekomen of dreigen te komen. Stichting Verslavingsreclassering GGZ begeleidt verslaafden die een strafbaar feit hebben gepleegd of hiervan worden verdacht.

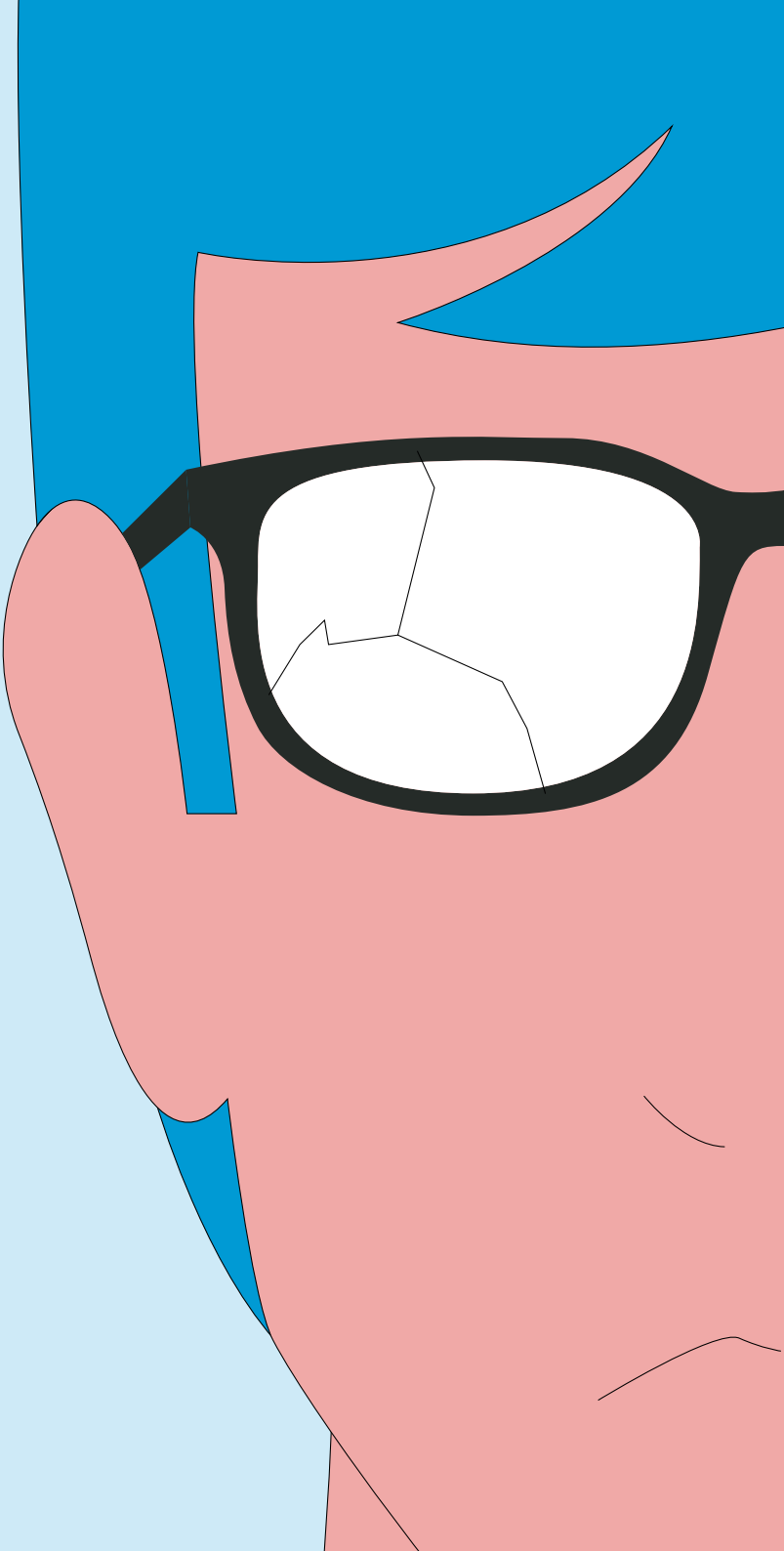

5 SCHADE EN SCHADEVERGOEDING

mr. Tanja van Mazijk

5.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk behandelen we de omgang met en de afhandeling van schade in strafrechtzaken en de rol die mediation in strafrechtzaken daarin kan spelen.

We beginnen dit hoofdstuk met een uitvoerige bespreking van de vordering benadeelde partij. Dit is een procedure waarbij het slachtoffer zich, op relatief eenvoudige wijze, kan voegen als benadeelde partij in het strafproces om zo zijn schade te vorderen. Daarna behandelen we de inhoudelijke beoordeling van de vordering tot schadevergoeding. De vordering tot schadevergoeding wordt inhoudelijk beoordeeld op grond van de onrechtmatige daad. Tot slot wordt de schadevergoedingsmaatregel besproken.

5.2 VORDEREN VAN SCHADE IN HET STRAFPROCES: VOEGING BENADEELDE PARTIJ

Deze procedure is in het leven geroepen om het slachtoffer of een nabestaande (hierna: de benadeelde) tegemoet te komen. De procedure is kosteloos en de benadeelde kan op een relatief eenvoudige manier in het strafproces vergoeding van de geleden schade vorderen. Net als de slotovereenkomst bij een mediation in strafzaken een civielrechtelijke overeenkomst is in een lopende strafzaak, is de voeging benadeelde partij een civielrechtelijke procedure binnen het strafproces.

In tegenstelling tot de civiele rechter heeft de strafrechter beperkte tijd en middelen om de schade te beoordelen. Hierdoor zal de strafrechter als de schade te ingewikkeld is, de benadeelde niet-ontvankelijk verklaren. Dit heeft tot gevolg dat de strafrechter de schadeclaim niet in behandeling neemt en de benadeelde naar de civiele rechter moet gaan om daar zijn schade te vorderen.

5.2.1 Verschil tussen afwijzen en niet-ontvankelijk verklaren

Afwijzen van de vordering tot schadevergoeding door de strafrechter is niet hetzelfde als niet-ontvankelijk verklaren. Als de rechter de vordering afwijst, kan de benadeelde niet meer naar de burgerlijk rechter om daar schadevergoeding te vorderen van de dader. In dit geval is de vordering immers al inhoudelijk beoordeeld door een rechter. Afwijzingen van de vordering tot schadevergoeding komen hierdoor in de praktijk zeer weinig voor; niet-ontvankelijkverklaringen zijn daarentegen erg algemeen. Bij een niet-ontvankelijkverklaring kan de benadeelde wel nog naar de burgerlijk rechter met zijn vordering.

VOORBEELD 'VERLIES VAN TOEKOMSTIGE INKOMSTEN'

Guido voegt zich als benadeelde partij in het strafproces tegen Rob, die hem zwaar heeft mishandeld. Guido vordert niet alleen vergoeding van medische kosten van Rob, maar stelt dat hij door de mishandeling ook psychisch letsel heeft opgelopen, waardoor hij zijn werk niet meer kan doen en hij geen verlenging van zijn contract heeft gekregen. Het gevolg daarvan is verlies van inkomsten. In de toekomst zal Guido ook beperkingen blijven ondervinden. Alle schade dientengevolge vordert hij van Rob. Rob betwist de vordering van Guido.

In dit geval is de kans groot dat de strafrechter de vordering van Guido als te gecompliceerd zal duiden en Guido niet-ontvankelijk verklaart. Al die schadeposten zijn namelijk moeilijk te begroten en een goede behandeling daarvan vraagt te veel tijd. Als de strafrechter Guido niet-ontvankelijk heeft verklaard, kan Guido zijn vordering tot schadevergoeding bij de civiele rechter aanhangig maken.

VOORBEELD 'BRIL EN JAS'

Guido stelt dat door de mishandeling zijn bril kapotging en dat hij zijn jas moest laten reinigen. Ook stelt hij dat hij een litteken aan de mishandeling heeft overgehouden, hetgeen een smartengeldvergoeding van 5.000 euro

rechtvaardigt. Bij zijn voegingsformulier heeft hij bonnetjes gevoegd van de opticien en de stomerij en een foto van het litteken.
De rechter, die Rob schuldig acht aan de mishandeling, wijst de vordering van Guido toe omdat die eenvoudig van aard is en rechtstreeks voortvloeit uit de (bewezen) mishandeling. Alleen de smartengeldvordering vindt hij te hoog, gelet op hem bekende, vergelijkbare gevallen. Hij matigt die tot 500 euro.

Kan Guido de resterende 4.500 euro waar hij meent recht op te hebben nu nog bij de burgerlijk rechter vorderen? Als de strafrechter de rest van zijn vordering heeft afgewezen niet. Als de strafrechter Guido voor de resterende 4.500 euro niet-ontvankelijk heeft verklaard wel. Het staat dan uiteraard niet vast dat de burgerlijk rechter de vordering van Guido zonder meer toewijst.

5.2.2 Wie kan zich voegen?

Niet iedereen kan zich voegen. Kort gezegd komt dit recht alleen toe aan partijen die rechtstreeks schade hebben geleden door het strafbaar feit dat aan de verdachte ten laste is gelegd. In artikel 51f lid 1 lid Sv staat wie zich kan voegen in het strafproces: "Degene die rechtstreeks schade heeft geleden door een strafbaar feit, kan zich ter zake van zijn vordering tot schadevergoeding voegen als benadeelde partij in het strafproces."

5.2.2.1 Verdachten van 12 en 13 jaar

Slachtoffers van verdachten in de leeftijd van 12 en 13 (ten tijde van het plegen van het feit) kunnen zich ook als benadeelde partij voegen. Naar burgerlijk recht is de verdachte in deze leeftijd niet aansprakelijk voor de schade (artikel 6:164 BW). De ouders of de voogd van de minderjarige zijn aansprakelijk voor de geleden schade.

5.2.3 Wijze van indiening

Er zijn twee mogelijkheden voor het slachtoffer om zich als benadeelde partij te voegen in het strafproces.

- **Voeging voorafgaand aan de terechtzitting.** Deze voeging kan uitsluitend schriftelijk geschieden door middel van een formulier, dat de officier van justitie toezendt aan het slachtoffer wanneer de vervolging wordt ingesteld tegen de verdachte (artikel 51g lid 1 Sv). Dit formulier heet het 'Verzoek tot Schadevergoeding'.

- **Voeging op de terechtzitting.** Deze voeging vindt plaats door een opgave van de vordering en de gronden waarop deze berust aan de

rechter (artikel 51g lid 3 Sv) te geven. Als het slachtoffer ervoor kiest zich te voegen tijdens de zitting, kan hij dit ook mondeling doen (artikel 51g lid 3 Sv). Het slachtofferloket kan het slachtoffer begeleiden bij de indiening van de vordering tot schadevergoeding.

5.2.3.1 Speciaal voegingsformulier

Het indienen van de vordering door de benadeelde gebeurt in de meeste gevallen voorafgaand aan de zitting, maar ook ter zitting, tot aan het requisitoir (de eis) van de officier van justitie, kan de benadeelde zich nog voegen. Om het de benadeelde zo makkelijk mogelijk te maken, bestaat er een speciaal voegingsformulier dat de officier van justitie bij het zittingsdossier zal voegen. Op het voegingsformulier staat uitgelegd hoe een vordering tot vergoeding van schade moet worden onderbouwd.

De vraag of een benadeelde zich wil voegen zal vaak al bij de aangifte aan de orde komen. Als de benadeelde aangeeft dat hij zich wil voegen, zal justitie de benadeelde op de hoogte van de ontwikkeling in de strafzaak en uitnodigen een voegingsformulier in te dienen. Ook als de aangever niet heeft aangegeven dat hij zich wil voegen als benadeelde partij, stuurt justitie een zogeheten slachtofferbrief, waarin wordt gevraagd of de benadeelde op de hoogte wil worden gehouden en/of zich wil voegen. Is dat het geval, dan ontvangt de benadeelde alsnog een voegingsformulier.

5.2.4 Ontvankelijkheid benadeelde partij

De benadeelde partij is alleen ontvankelijk in haar vordering wanneer aan de verdachte een straf of maatregel wordt opgelegd, dan wel artikel 9a Sr wordt toegepast (wel schuldig, geen straf). Dit betekent dat de benadeelde niet-ontvankelijk wordt verklaard ingeval van een vrijspraak of een ontslag van alle rechtsvervolging zonder oplegging van een maatregel. Zie hiervoor 4.3.2.1: Strafuitsluitingsgronden.

5.2.4.1 Rechtstreeks gevolg

Er moet sprake zijn van rechtstreekse schade. Dit staat o.a. in artikel 51f Sv. Van rechtstreekse schade is sprake als iemand is getroffen in een belang dat door de overtreden strafbepaling wordt beschermd. Eenvoudig gezegd moet tussen het bewezenverklaarde handelen van de verdachte en de schade die de benadeelde heeft geleden een logisch verband zijn.

VOORBEELD 'BESCHADIGDE FIETS'

Hoge Raad 27 januari 2015 ECLI:NL:HR:2015:134
In deze zaak was de benadeelde partij het slachtoffer van een bewezenverklaarde mishandeling. Een van de schadeposten waarvan zij vergoeding vorderde, was de schade aan haar fiets. Deze fiets had zij laten vallen toen zij de latere dader aan zag komen lopen en zij uit angst voor hem wilde vluchten. De Hoge Raad overwoog dat 'de door (betrokkene) geleden schade aan haar fiets in zodanig nauw verband staat met de bewezenverklaarde mishandeling van haar door de verdachte, dat die schade redelijkerwijs moet worden aangemerkt als rechtstreeks aan (betrokkene) toegebracht door het bewezenverklaarde feit'.

VOORBEELD 'RAMKRAAK NA DIEFSTAL'

Hoge Raad 29 mei 2012 ECLI:NL:HR:2012:BR2093
De verdachte werd veroordeeld voor een (poging) ramkraak, waarbij gebruik was gemaakt van een auto. Hoewel de diefstal van deze auto niet ten laste was gelegd, werd door het Hof de schadevergoedingsmaatregel opgelegd voor de schade die de eigenaar van de auto had geleden (inclusief uit de auto verdwenen zaken) met de overweging dat tussen de diefstal van de auto en de ramkraak een dusdanig kort tijdsverloop was dat met het ontbreken van een redengevende uitleg van de verdachte, het er voor moest worden gehouden dat hij ook aansprakelijk was voor de schade aan de auto en de ontbrekende goederen.

5.2.4.2 Onevenredige belasting

Zoals hiervoor al genoemd heeft de strafrechter beperkte tijd en middelen om de schade te beoordelen. Als de schade te ingewikkeld is kan de rechter de benadeelde niet-ontvankelijk verklaren. Dat wil zeggen dat de strafrechter de schadeclaim niet in behandeling neemt en de benadeelde verwijst naar de burgerlijke rechter.

VOORBEELD 'LANGDURIGE UITBUITING'

Hoge Raad 3 juli 2012 Hoge Raad 3 juli 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW3751.
In deze zaak ging het om een verdenking van mensenhandel, waarbij de

benadeelde als schadevergoeding had gevorderd het bedrag dat zij per gewerkte dag aan verdachte had moeten afstaan. Het Hof had bewezenverklaard dat het slachtoffer gedurende acht jaar was uitgebuit en gemiddeld duizend euro per dag verdiende. De vordering beliep een bedrag van ruim 1,5 miljoen euro en was uitgebreid onderbouwd. Het verweer van de verdachte kwam erop neer dat de tenlastegelegde feiten werden ontkend, althans de bedragen uit de lucht gegrepen waren dan wel dat de vordering niet eenvoudig van aard was. Het Hof oordeelde dat een verantwoorde behandeling en beoordeling van de vordering een onevenredige belasting van het strafgeding vormde. De Hoge Raad bevestigde dit oordeel van het Hof.

5.2.4.3 Splitsing van de vordering

Vaak bevat een vordering van de benadeelde partij verschillende schadeposten. Deze posten worden door de rechter afzonderlijk behandeld en in het vonnis wordt met betrekking tot elke afzonderlijke post inzichtelijk gemaakt welk bedrag wordt toe- en/of afgewezen dan wel met betrekking tot welke posten de benadeelde partij (deels) niet-ontvankelijk wordt verklaard of afgewezen. De rechter kan de vordering benadeelde partij ook splitsen in een eenvoudig en een niet-eenvoudig deel. Hij wijst dan toe wat eenvoudig is en verklaart de benadeelde partij voor het overige niet-ontvankelijk.

5.3 INHOUDELIJKE BEOORDELING VAN DE VORDERING TOT SCHADEVERGOEDING

Als de benadeelde ontvankelijk is, dan moet de rechter de vordering inhoudelijk beoordelen. De vordering van de benadeelde wordt door de rechter beoordeeld op grond van civiel (= burgerlijk) recht. De verdachte moet op grond van een onrechtmatige daad aansprakelijk zijn voor de schade die de benadeelde partij heeft geleden. Voorgaande geldt ook voor de officier van justitie die bij een strafbeschikking een schadevergoedingsmaatregel oplegt.

5.3.1 Onrechtmatige daad

De onrechtmatige daad staat geregeld in artikel 6:162 van het Burgerlijk Wetboek. Daar staat dat "degene die jegens een ander een onrechtmatige daad pleegt welke hem kan worden toegerekend, verplicht is de schade die de ander dientengevolge lijdt, te vergoeden". Voor aansprakelijkheid van de verdachte op grond van een onrechtmatige daad moet aan vijf vereisten zijn voldaan.

- **Er moet sprake zijn van een onrechtmatige daad.** Als de strafrechter vaststelt dat de verdachte een strafbaar feit heeft begaan en daarvoor strafbaar is, dan is er sprake is van een onrechtmatige daad.
- **Deze onrechtmatige daad moet aan de dader (verdachte) kunnen worden toegerekend.** Als de strafrechter het strafbare feit bewezen verklaart en verdachte daarvoor strafbaar is, dan kan de daad aan de verdachte worden toegerekend. Kort gezegd: als de dader het feit heeft gepleegd, dan wordt de daad aan hem toegerekend.
- **Er moet sprake zijn van (enige) geleden of nog te lijden schade.** Dit spreekt voor zich: heeft de benadeelde schade geleden?
- **Tussen de schade en de (onrechtmatige) daad moet een causaal verband bestaan.** Dit betekent eenvoudig gezegd dat er een logisch verband tussen de gebeurtenis en de schade moet zijn. De benadeelde partij moet aantonen dat de schade het gevolg is van het bewezenverklaarde strafbare feit.
- **Er bestaat geen verplichting tot schadevergoeding wanneer de geschonden norm niet strekt tot bescherming tegen de schade zoals de benadeelde die heeft geleden (relativiteitsvereiste).** Eenvoudig gezegd: De benadeelde krijgt geen vergoeding van zijn gestolen iPhone als de verdachte alleen wordt gedagvaard wegens stalking.

5.3.2 Vrijspraak, OVAR en schadevergoeding

5.3.2.1 Vrijspraak

Wanneer de rechter niet bewezen acht dat de verdachte het ten laste gelegde strafbare feit heeft begaan, wordt de verdachte vrijgesproken. Er is dan geen sprake van overtreding van een wettelijke bepaling en de strafrechter komt dan ook niet toe aan de behandeling van de vordering van de benadeeld partij. De benadeelde partij is dan niet-ontvankelijk. Mogelijk is er wel sprake van overtreding van een zorgvuldigheidsnorm en daarmee van een onrechtmatige daad. Daarover moet de civiele rechter oordelen. Dat betekent dat de benadeelde dan nog een vordering in moet stellen bij de civiele rechter. Hier moet wel worden opgemerkt dat de kans zeer klein is dat de civiele rechter bij vrijspraak alsnog schadevergoeding zal toekennen.

5.3.2.2 OVAR

Wanneer de rechter van mening is dat de verdachte het ten laste gelegde wel heeft gedaan maar dat het feit niet strafbaar is of de verdachte niet strafbaar is, wordt de verdachte ontslagen van alle rechtsvervolging (zie hiervoor 4.3.2: De verdachte wordt ontslagen van rechtsvervolging). Hier geldt hetzelfde als bij vrijspraak. Ook in dit geval zal de strafrechter de benadeelde partij niet-ontvankelijk verklaren en kan de benadeelde partij nog een vordering tot schadevergoeding instellen bij de civiele rechter omdat hier wellicht sprake is van overtreding van een zorgvuldigheidsnorm.

5.3.2.3 Verschil vrijspraak en OVAR

- **Vrijspraak:** een eerstehulpverlener heeft zeer ondeskundig hartmassage toegepast, waardoor de benadeelde partij blijvend medisch letsel heeft. De strafrechter kan dan oordelen dat iedere strafrechtelijke opzet tot mishandeling, zwaar lichamelijk letsel ten gevolge hebbend, ontbreekt. Daarmee is het element opzettelijk niet bewezen en volgt vrijspraak.
- **OVAR:** in ditzelfde geval kan de strafrechter ook oordelen dat er wel sprake was van opzet maar dat de dader het alleen maar goed bedoelde. Afhankelijk van de feitelijke handelingen kan de strafrechter dan zeggen dat het wel opzettelijk is gebeurd, maar dat het feit toch niet strafbaar is. De strafrechter zou ook kunnen zeggen dat het feit wel strafbaar is maar dat de dader niet strafbaar is vanwege zijn goede bedoelingen die kenbaar zijn uit zijn handelen.

5.3.3 Groepsaansprakelijkheid

Artikel 6:166 BW regelt de aansprakelijkheid van personen ingeval de onrechtmatige daad is gepleegd door een groep. Op grond van dit artikel kan de benadeelde alle leden van de groep voor de gehele schade aansprakelijk stellen. Dit heet hoofdelijkheid. Het lid van de groep dat de schade heeft betaald kan dan zelf de schade waar hij niet verantwoordelijk voor is, verhalen op de andere leden van de groep. Dit heet regresrecht.

5.3.4 Kinderen jonger dan 14 jaar en 14- en 15-jarigen

Op grond van artikel 6:164 BW kunnen kinderen tot 14 jaar niet aansprakelijk zijn op grond van een onrechtmatige daad. De ouders of voogd hebben dan wel een risicoaansprakelijkheid voor de schade die het gevolg is van de actieve gedraging van hun kind. Dit betekent dat zij verantwoordelijk zijn voor de onrechtmatige gedraging van het kind en de schadevergoeding aan de benadeelde moeten betalen. De benadeelde kan zijn vordering tot schadevergoeding indienen tijdens de strafzaak bij de kinderrechter en bij de civiele rechter.

Voor 14- en 15-jarigen geldt dat zowel zij zelf als hun ouders of voogd aansprakelijk kunnen zijn voor een door hen gepleegde onrechtmatige daad. Laatstgenoemden kunnen in zo'n geval echter alleen in een civiele procedure door de benadeelde worden aangesproken.

5.4 DE SCHADEVERGOEDINGSMAATREGEL

De schadevergoedingsmaatregel is net als de vordering benadeelde partij bedoeld om het slachtoffer tegemoet te komen. De schadevergoedingsmaatregel houdt in dat het Centraal Justitieel Incasso Bureau (CJIB), namens de staat, de door de rechter toegewezen schadevergoeding voor het slachtoffer int. In de praktijk gaat de toewijzing van de vordering benadeelde partij bijna altijd

gepaard met de oplegging van de schadevergoedingsmaatregel. De officier van justitie kan een schadevergoedingsmaatregel opleggen bij het geven van een strafbeschikking. Er moet dus sprake zijn van een veroordeling of een strafbeschikking om tot oplegging van de schadevergoedingsmaatregel te komen. Het OM is verantwoordelijk voor de tenuitvoerlegging van de schadevergoedingsmaatregel.

5.4.1 Procedure schadevergoedingsmaatregel

Elk bedrag dat de dader aan het CJIB betaalt, wordt doorgestort naar de rekening van het slachtoffer. Als de dader niet betaalt, stuurt het CJIB eerst aanmaningen om betaling van de schadevergoeding te krijgen. Bij elke aanmaning wordt het gevorderde bedrag verhoogd met aanmaningskosten. Onder voorwaarden kan de dader eventueel een betalingsregeling krijgen. Als betaling na aanmaningen en een eventuele betalingsregeling nog steeds uitblijft, zal het CJIB de vordering uit handen geven aan een deurwaarder met de opdracht om beslag te leggen. Beslag kan bijvoorbeeld worden gelegd op het salaris, de uitkering, spaargeld of spullen van de dader.

5.4.2 Vervangende hechtenis

Blijkt dat de dader onvoldoende draagkracht heeft om de schadevergoeding te betalen, dan kan het CJIB de aan de schadevergoeding verbonden vervangende hechtenis ten uitvoer leggen. De rechter *moet* namelijk bevelen dat bij niet-betaling vervangende hechtenis zal worden toegepast. Als de dader het geldbedrag niet betaalt, wordt de vervangende hechtenis ten uitvoer gelegd. Hier komt geen nieuwe zitting aan te pas. De officier van justitie kan hiertoe onmiddellijk opdracht geven. Het maximum aan vervangende hechtenis bedraagt een jaar. De vervangende hechtenis dient als dwangmiddel om de dader alsnog tot betaling te bewegen. De term vervangende hechtenis is enigszins misleidend, want de hechtenis vervangt de betalingsverplichting van de schadevergoeding niet. Na het uitzitten van de vervangende hechtenis blijft de vordering bestaan. Als de dader klaar is met de gevangenisstraf en het CJIB er uiteindelijk niet in is geslaagd om de dader te laten betalen, dan kan het slachtoffer zelf nog besluiten een deurwaarder in te schakelen.

5.4.3 Meerdere daders

Als meerdere daders de schadevergoeding moeten betalen, dan eist het CJIB van alle daders dat ze het hele bedrag betalen. Als één van de daders heeft betaald, dan kan hij het teveel betaalde op de andere daders verhalen (zie ook 5.3.3: Groepsaansprakelijkheid).

5.4.4 Als de dader na acht maanden nog niet heeft betaald: Voorschotregeling slachtoffers

Heeft de dader acht maanden ná het definitief worden van de beslissing van de rechter of officier van justitie nog steeds niet betaald? Dan betaalt het CJIB alvast de schadevergoeding of een deel ervan aan het slachtoffer, volgens de regels van de Voorschotregeling slachtoffers.

Dit zijn op dit moment de belangrijkste regels van de Voorschotregeling slachtoffers:

- Slachtoffers van een gewelds- of zedenmisdrijf krijgen het hele bedrag aan schadevergoeding door het CJIB betaald.
- Slachtoffers van andere misdrijven krijgen een schadevergoeding tot een maximum van 5.000 euro door het CJIB betaald. Dus als de rechter beslist dat de dader bijvoorbeeld 7.000 euro moet betalen, dan betaalt het CJIB daar 5.000 euro van.
- Als het CJIB een bedrag aan schadevergoeding heeft betaald, moet de dader nog steeds de hele schadevergoeding aan het CJIB betalen. Neem het voorbeeld hiervoor waarin de dader 7.000 euro moet betalen. Betaalt de dader dit alsnog aan het CJIB, dan krijgt het slachtoffer nog 2.000 euro van het CJIB. De resterende 5.000 euro houdt het CJIB. Het is niet de bedoeling dat het slachtoffer dubbel krijgt uitbetaald.
- De Voorschotregeling slachtoffers geldt alleen voor personen en eenmanszaken, niet voor bedrijven of instellingen.

5.4.5 Daders jonger dan 14 jaar

De schadevergoedingsmaatregel mag niet worden opgelegd aan daders die ten tijde van het plegen van het strafbare feit nog geen 14 jaar oud waren. Ook aan de ouders van deze daders kan de schadevergoedingsmaatregel niet worden opgelegd.

5.4.6 Vervangende hechtenis bij jeugdige daders

Bij jeugdige daders is de rechter niet verplicht vervangende jeugddetentie op te leggen. Wanneer de rechter toch vervangende jeugddetentie oplegt, is hij per schadevergoedingsmaatregel gebonden aan een minimum van een dag en een maximum van drie maanden.

5.5 SCHADEFONDS GEWELDSMISDRIJVEN

mr. Janny Dierx en mr. Monique de Groot

5.5.1 Inleiding

Verwijzing naar mediation vindt steeds meer plaats, ook bij ernstige gewelds-

misdrijven. Op dat domein begeeft zich het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Daarom kunnen mediators en het Schadefonds Geweldsmisdrijven vaker met elkaar te maken krijgen. De resultaten van mediation kunnen van invloed zijn op de uitkering van het Schadefonds Geweldsmisdrijven.

In deze paragraaf gaan we eerst in op de hoofdlijnen van de wettelijk taken van het Schadefonds Geweldsmisdrijven en de manier waarop die worden uitgevoerd. Daarna beschrijven we de manier waarop het Schadefonds Geweldsmisdrijven rekening kan houden met de uitkomsten van mediation. Ook behandelen we hoe mediators in strafzaken zelf rekening kunnen houden met de aanvraag van een tegemoetkoming uit het Schadefonds Geweldsmisdrijven tijdens of na afloop van een mediationproces.

5.5.2 Wat doet het Schadefonds Geweldsmisdrijven?

Het Schadefonds Geweldsmisdrijven geeft een financiële tegemoetkoming aan mensen die slachtoffer zijn geworden van een geweldsmisdrijf met ernstig psychisch of fysiek letsel tot gevolg. Aanvragen kunnen op papier of digitaal via de website van het Schadefonds Geweldsmisdrijven worden ingediend. Slachtofferhulp Nederland kan hulp bieden bij het indienen van een aanvraag.

Met een uitkering erkent het Schadefonds Geweldsmisdrijven het onrecht en het leed dat het slachtoffer is aangedaan. Zo draagt het Schadefonds Geweldsmisdrijven bij aan het herstellen van het vertrouwen van het slachtoffer in de samenleving. De uitkeringen worden betaald uit belastinggeld. In eerste instantie moet de dader de schade vergoeden, dit is staand kabinetsbeleid. Dit wordt ook door het Schadefonds Geweldsmisdrijven toegepast.

Soms kan schade niet worden vergoed, omdat de dader bijvoorbeeld niet te vinden is of overleden is. Soms wordt de dader wel gevonden maar kan die niet alle schade vergoeden. Als schade ook niet op een andere wijze, door bijvoorbeeld een verzekeringsmaatschappij, wordt vergoed, kan een slachtoffer mogelijk terecht bij het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Ook slachtoffers die nog niet weten of zij geld krijgen van anderen kunnen bij het Schadefonds Geweldsmisdrijven terecht. Het kan dan wel voorkomen dat een slachtoffer later (als de dader of verzekeringsmaatschappij toch heeft betaald) de uitkering aan het Schadefonds Geweldsmisdrijven moet terugbetalen Het is overigens niet verplicht om eerst de dader aan te spreken, voordat een slachtoffer een beroep kan doen op het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Dit komt veel voor bij stelselmatig huiselijk geweld en zedenmisdrijven. Slachtoffers voegen zich lang niet altijd als benadeelde partij in de strafzaak. Het Schadefonds Geweldsmisdrijven zal nooit contact opnemen met de dader/verdachte in een strafzaak.

Tegelijkertijd is inherent aan mediation dat er wel op enigerlei wijze contact wordt gelegd tussen slachtoffer en dader. Dat betekent dat schadevergoeding bespreekbaar wordt en dat maakt dat de mediator verantwoordelijkheid draagt voor de manier waarop wordt omgegaan met schadevergoeding.

5.5.2.1 De organisatie

Het Schadefonds Geweldsmisdrijven is opgericht in 1976. Het is een zelfstandig bestuursorgaan dat valt onder het ministerie van Justitie en Veiligheid. De Commissie Schadefonds Geweldsmisdrijven, waarvan de leden door de minister worden benoemd, neemt de beslissing op de aanvragen. Een bureau ondersteunt de Commissie daarbij. Het bureau ontvangt de aanvragen om een uitkering, doet onderzoek, verzamelt en controleert de gegevens en neemt een beslissing in eerste aanleg namens de Commissie. Het onderzoek houdt in: het inwinnen van informatie bij bijvoorbeeld politie, justitie en behandelend artsen. Aan de hand van de beleidsbundel en de letsellijst, die worden gepubliceerd op de website van het Schadefonds Geweldsmisdrijven, worden de beslissingen genomen. Als de aanvrager het met de beslissing niet eens is, kan hij bezwaar maken bij de Commissie. De commissieleden behandelen de zaak dan zelf. De Algemene wet bestuursrecht (Awb) is van toepassing.

5.5.2.2 De uitkering

De uitkering van het Schadefonds Geweldsmisdrijven bestaat uit een eenmalig bedrag. Het slachtoffer mag zelf weten waar hij dat aan uitgeeft. Het is geen volledige schadevergoeding, maar een tegemoetkoming. De tegemoetkoming zal zelden een volledige schadevergoeding opleveren voor een slachtoffer. De tegemoetkoming wordt ook altijd volledig verrekend met de schadevergoeding die wordt betaald door de dader. Hoe ernstiger het misdrijf en het letsel, hoe hoger het bedrag. De uitkering is verdeeld in zes schalen. De laagste uitkering is 1.000 euro en geldt bij fysiek letsel waarbij medische behandeling nodig is, en waarbij tijdelijke beperkingen zijn. Denk aan een gebroken neus of oogkas, waarbij een operatie niet nodig was. Het hoogste bedrag is 35.000 euro. Dan gaat het om fysiek letsel met zeer grote of volledige en blijvende afhankelijkheid, zoals het verlies van beide ogen of onderbenen, of een dwarslaesie vanaf de borst. Het psychisch letsel is ingedeeld in vijf letselcategorieën, afhankelijk van de ernst van het psychisch letsel. In de eerste categorie valt bijvoorbeeld een afgedwongen tongzoen (onder bedreiging) met enig geweld, en in de vijfde categorie valt een zedenmisdrijf met seksueel binnendringen onder verzwarende omstandigheden (bijvoorbeeld gedurende zeer lange periode stelselmatig gebeurd). Het Schadefonds Geweldsmisdrijven hanteert twee manieren om het psychisch letsel te (laten) beoordelen. Psychisch letsel kan worden *voor*ondersteld op basis van het misdrijf zelf en de omstandigheden waaronder het plaatsvond. Dat gebeurt bijvoorbeeld bij zedenmisdrijven, belaging (stalking) en stelselmatig huiselijk geweld. Een andere manier is het

vaststellen van psychisch letsel op basis van de diagnose die is gesteld door een erkende behandelaar en die onder anderen blijkt uit de duur van de behandeling die een slachtoffer daarvoor heeft.

5.5.2.3 Voorwaarden

In de Wet Schadefonds Geweldsmisdrijven staan de eisen voor een uitkering. De twee vereisten zijn:

- Er moet sprake zijn van een **opzettelijk gepleegd geweldsmisdrijf**. Voorbeelden hiervan zijn: diefstal met geweld, bedreiging met een wapen, mishandeling, huiselijk geweld, aanranding/verkrachting, stalking, mensenhandel. Opzettelijk betekent dat iemand dat willens en wetens heeft gedaan, of dat iemand weet dat zijn daad een bepaald gevolg kan hebben, maar dat op de koop toe neemt (zogenoemde voorwaardelijk opzet). Er is geen sprake van opzet bij een ongeluk, bijvoorbeeld wanneer iemand in haast tegen iemand aanloopt, waardoor die persoon valt en hierdoor een been breekt.
- Er is sprake van **ernstig letsel** als gevolg van dat misdrijf. Dit kan gaan om lichamelijk en/ of geestelijk (psychisch) letsel. Letsel is ernstig als het gaat om letsel met langdurig en/of blijvend ernstige medische gevolgen. In de letsellijst van het Schadefonds Geweldsmisdrijven is dit verder gedetailleerd uitgewerkt. De letsellijsten worden periodiek herzien en zijn te vinden op de website van het Schadefonds Geweldsmisdrijven: www.schadefonds.nl.

5.5.2.4 Beoordeling aanvraag

Het Schadefonds Geweldsmisdrijven beoordeelt de aanvraag op aannemelijkheid: is de aanvraag geloofwaardig, betrouwbaar en onderbouwd met feitelijke bewijzen? De aanvraag moet dan ook worden ondersteund met objectieve informatie. Objectief betekent door anderen dan de aanvrager of diens familie of vrienden. Dat kan zijn een proces-verbaal van aangifte bij de politie. Dan gaat het weliswaar ook om het verhaal van de aanvrager, maar de politie vraagt goed uit wat er precies gebeurd is, en als het verhaal niet klopt, wordt dat ook duidelijk uit het proces-verbaal. Ook andere gegevens van politie, Openbaar Ministerie (denk aan getuigenverklaringen of technisch bewijs), een rechterlijke uitspraak en soms ook medische informatie kunnen onderbouwing zijn van de aanvraag. De aannemelijkheidstoets van het Schadefonds Geweldsmisdrijven is een minder zware toets dan het wettig en overtuigend bewijs dat in strafzaken bij de rechtbank nodig is om iemand te veroordelen (zie ook 3.2: Bewijs). Wel moet het Schadefonds Geweldsmisdrijven een duidelijk beeld krijgen van wat er is gebeurd. Medewerkers van het Schadefonds Geweldsmisdrijven nemen doorgaans contact op met het slachtoffer om de aanvraag door te nemen en kunnen dan ook aanvullende informatie als een doktersverklaring opvragen.

5.5.2.5 Formele vereisten

Verder geldt nog een aantal formele vereisten. Zo moet het geweldsmisdrijf in Nederland zijn gepleegd en na 1 januari 1973 hebben plaatsgevonden. De aanvraag moet binnen tien jaar na het geweldsmisdrijf worden ingediend. Omdat het Schadefonds Geweldsmisdrijven een vangnet vormt, geldt ook dat de schade niet op een andere manier is vergoed. Krijgt het slachtoffer voorafgaand aan of na de beslissing van het Schadefonds toch geld van een andere partij, bijvoorbeeld van een verzekeraar, de werkgever als het geweldsmisdrijf tijdens de uitoefening van het werk plaatsvond (denk hierbij aan politieagenten of buschauffeurs), of toch van de dader wanneer deze door de strafrechter is veroordeeld tot betaling van een schadevergoeding, dan wordt dat in de beslissing betrokken of kan het zijn dat het slachtoffer de uitkering (deels) moet terugbetalen. Hiervoor werkt het Schadefonds Geweldsmisdrijven samen met het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB). Het verrekenproces verloopt zo min mogelijk belastend voor het slachtoffer. Een paar voorbeelden: stel de nabestaande van iemand die door een geweldsmisdrijf om het leven is gekomen, doet een aanvraag maar heeft al van de begrafenisverzekering geld gekregen voor de begrafenis. Dan krijgt hij daarvoor geen uitkering meer uit het Schadefonds. Of stel dat iemand die werd verkracht van het Schadefonds al een uitkering van 5.000 euro kreeg, maar later wordt de dader veroordeeld om 7.500 euro aan het slachtoffer te betalen. Dan gaat het CJIB dat innen voor het slachtoffer en als de dader het betaalt, gaat er eerst 5.000 euro van het CJIB naar het Schadefonds en de rest wordt aan het slachtoffer uitbetaald.

5.5.2.6 Eigen aandeel?

Onderdeel van de toets van het Schadefonds Geweldsmisdrijven is de vraag of een slachtoffer zelf een aandeel had in het geweldsmisdrijf. Zo mag het slachtoffer niet als eerste geweld hebben gebruikt, de dader niet hebben uitgedaagd of zich beziggehouden met criminele activiteiten. Dit wordt het eigen aandeel van het slachtoffer genoemd. Dit staat in artikel 5 van de Wet Schadefonds Geweldsmisdrijven. Als sprake is van een eigen aandeel, kan het Schadefonds Geweldsmisdrijven een aanvraag volledig afwijzen of de uitkering op een lager bedrag vaststellen. Als het Schadefonds Geweldsmisdrijven de uitkering op een lager bedrag vaststelt, kan het 25%, 50% of 75% toekennen van de uitkering die het slachtoffer had gekregen als hij geen eigen aandeel zou hebben gehad.

Eigen aandeel komt relatief vaak voor bij burenruzies, uitgaansgeweld en situaties waarin slachtoffers en daders onder invloed waren van alcohol en/of drugs. Dat zijn zaken die de mediator relatief vaak zal tegenkomen. Voorbeelden van eigen aandeel zijn:

- Als het slachtoffer als eerste geweld heeft gebruikt, en de dader hier een gelijkwaardige reactie op heeft gegeven (proportioneel geweld van de dader).
- Als het slachtoffer de confrontatie met de dader heeft opgezocht of heeft bijgedragen aan de escalatie van een situatie, zonder daarbij geweld te gebruiken.
- Wanneer er sprake is van uitgaansgeweld waarbij het slachtoffer onder invloed was van alcohol/drugs en zich uitdagend en/of beledigend heeft gedragen.
- Als een aanvrager zich bewust in het soft- of harddrugsmilieu begeeft. Hetzelfde geldt voor geweldsmisdrijven die verband houden met wapenhandel. Bij drugs- en wapenhandel wordt geweld namelijk regelmatig gebruikt om conflicten en onenigheden op te lossen, om iemands positie in het milieu te versterken of om geld, drugs en/of wapens afhandig te maken.
- Ook als het slachtoffer naar aanleiding van andersoortige (illegale) activiteiten (zoals het verkopen van nagemaakte merkartikelen, oplichtingspraktijken of deelname aan een illegaal pokertoernooi) slachtoffer wordt van geweld, kan er sprake zijn van eigen aandeel.

Bij zaken met jeugdige slachtoffers en daders kan een jeugdige leeftijd een reden zijn om bepaalde gedragingen niet of in mindere mate aan iemand toe te rekenen. Hiermee sluit het Schadefonds Geweldsmisdrijven aan bij de achtergrond van het jeugdstrafrecht. Voor beoordeling van het eigen aandeel van een minderjarig slachtoffer maakt het Schadefonds Geweldsmisdrijven onderscheid tussen drie leeftijdscategorieën: 0 t/m 11 jaar, 12 t/m 15 jaar en 16 t/m 17 jaar:

- Bij minderjarigen tussen 0 en 12 jaar wordt nooit een eigen aandeel tegengeworpen.
- Bij minderjarigen tussen 12 en 16 jaar wordt bij eigen aandeel maximaal een korting van 50% op de uitkering toegepast, tenzij de ernst van het feit, de persoonlijkheid van het slachtoffer en de omstandigheden van het geval aanleiding geven om dat niet te doen.
- Bij minderjarigen tussen de 16 en 18 jaar wordt bij eigen aandeel maximaal een korting van 75% op de uitkering toegepast, tenzij de ernst van het feit, de persoonlijkheid van het slachtoffer en de omstandigheden van het geval aanleiding geven om dat niet te doen (bijvoorbeeld bij drugshandel of moord).

5.5.3 Schadefonds en mediation

Verwijzing naar mediation vindt plaats in allerlei soorten strafzaken, ook bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Denk aan mishandeling, uitgaansgeweld, huiselijk geweld, zedenmisdrijven, sexting, bedreiging, vernieling, discriminatie

en on- en offline pesten. Zedenmisdrijven kunnen in ernst variëren van een afgedwongen tongzoen of stalking tot en met mensenhandel waarbij sprake is van gedwongen prostitutie.

Het Schadefonds Geweldsmisdrijven wordt met dezelfde zaken geconfronteerd als de mediator. Dit houdt in dat het van belang is om te weten op welke terreinen het Schadefonds Geweldmisdrijven en mediation in strafzaken elkaar ontmoeten of kunnen versterken.

5.5.3.1 De uitkomst van mediation is steeds vaker informatiebron bij de beoordeling van de uitkeringsaanvraag

Het resultaat van mediation is een nieuwe bron van informatie voor het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Deze bron kan worden opgevraagd bij de justitiële autoriteiten of worden aangedragen door slachtoffers en hun (rechts)hulpverleners.

Een eind- of vaststellingsovereenkomst waarin een dader verantwoordelijkheid neemt voor een bepaalde gedraging en/of de schade die daaruit voortvloeit, kan soms als objectieve onderbouwing voor de aanvraag bij het Schadefonds Geweldsmisdrijven dienen. Een voorbeeld uit de praktijk waarbij het Schadefonds Geweldsmisdrijven de eind- of vaststellingsovereenkomst als objectieve onderbouwing van de aannemelijkheid heeft beschouwd, is gepubliceerd in *Mediation Nederland* 2016, nr 2. In deze zaak ging het om twee slachtoffers van een zedenmisdrijf, waarbij de dader zijn verantwoordelijkheid had erkend en deze ook bleek uit de eind- of vaststellingsovereenkomst. Deze mediation was gericht op het wegnemen van de dreiging van eerwraak, het empoweren van de slachtoffers en op het zoveel mogelijk herstellen van de schade die was aangericht in het familieverband. Beide slachtoffers en de dader hebben naar aanleiding van de mediation de officier van justitie verzocht de zaak te seponeren. De officier van justitie heeft dit verzoek gehonoreerd. Na afronding van de mediation hebben de slachtoffers op basis van de eind- of vaststellingsovereenkomst een tegemoetkoming uit het Schadefonds Geweldsmisdrijven aangevraagd. Dat verzoek heeft het Schadefonds Geweldsmisdrijven toegekend. Omdat de dader al een bedrag aan schadevergoeding aan de slachtoffers had betaald, werd dit bedrag wel op de uitkering in mindering gebracht. De vaststellingsovereenkomst moet voldoende feitelijke informatie bieden over de aanleiding, toedracht en omstandigheden waaronder het letsel is ontstaan en over de mate waarin de dader/verdachte verantwoordelijkheid neemt. Door een bepaald bedrag aan schade te vergoeden, neemt een dader/verdachte immers juridische en/of morele verantwoordelijkheid.

Als de mediator opmerkt dat er (veel) schade is bij het slachtoffer, is het altijd van belang om de afwikkeling goed met de partijen te bespreken. Het Schade-

fonds Geweldsmisdrijven betaalt geen schade die de dader moet of zou kunnen vergoeden, tenzij er een goede redenen is voor een voorschotuitkering. Op de mediator rust dus de taak dat partijen hierover goed worden voorgelicht (door wie dan ook).

5.5.3.2 Samenloop schadevergoeding bij mediation en een uitkering van het Schadefonds

Samenloop van het aanvragen van een schadevergoeding bij het Schadefonds Geweldsmisdrijven en mediation is op verschillende manieren mogelijk.

De aanvraag kan door een slachtoffer al zijn ingediend voordat de mediation wordt opgestart. Als er een aanvraag voor een uitkering bij het Schadefonds Geweldsmisdrijven is ingediend en er wordt ook een mediation opgestart, dan zal het Schadefonds Geweldsmisdrijven beslissen op de aanvraag en/of op een bezwaar zonder de eventuele uitkomst van een mediation af te wachten. Het Schadefonds Geweldsmisdrijven is een bestuursorgaan in de zin van de Awb en dus gebonden aan de termijnen die in het bestuursrecht van toepassing zijn. Partijen kunnen wel vragen om de uitkomst af te wachten. Het is dan aan het Schadefonds Geweldsmisdrijven om te bepalen of er valide redenen zijn om de uitkomst van de mediation af te wachten.

Mediators kunnen partijen uit eigen beweging wijzen op de mogelijkheid om een uitkering aan te vragen bij het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Bijvoorbeeld als de dader geen schadevergoeding kan betalen, kan op basis van de vaststellingsovereenkomst door het slachtoffer een voorschot worden aangevraagd dat later (in termijnen) op de dader kan worden verhaald. Voor deze oplossing is bij de huidige stand van het recht nog altijd de hulp van de officier van justitie dan wel de rechter nodig. Zij kunnen een dergelijke schadevergoeding opleggen conform artikel 36f Sr. Deze wordt daarna in termijnen verrekend via het Centraal Justitieel Incasso Bureau (CJIB) (zie ook 5.4: De schadevergoedingsmaatregel).

Als een slachtoffer tijdens het strafproces en/of in een civiele procedure geen schadevergoeding claimt, krijgt hij of zij in beginsel geen schadevergoeding van de dader, tenzij een officier van justitie of een rechter deze ambtshalve oplegt.

A. Geen vordering tijdens strafzaak

Ook als een slachtoffer geen schade vordert tijdens de strafzaak, is het mogelijk dat hij of zij een tegemoetkoming kan krijgen uit het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Datzelfde uitgangspunt geldt bij mediation. Daarbij is het natuurlijk niet de bedoeling dat een slachtoffer afziet van schadevergoeding in mediation en daarna bij het Schadefonds aanklopt. Soms kan de mediator rekening houden met het aanvragen van een eventuele uitkering bij het Schadefonds

Geweldsmisdrijven in de slotovereenkomst. Het is in die gevallen verstandig om op te schrijven hoe partijen hierover spraken, wat zij afspreken over de schade die door de dader wordt betaald en wat zij beogen als het gaat om verrekening bij toekenning van een uitkering uit het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Vergoedingen die als onderdeel van een mediationtraject worden afgesproken tussen dader en slachtoffer worden, net zoals andere vormen van schadevergoeding, verrekend met de uitkering uit het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Dit heeft te maken met het hierboven omschreven vangnetkarakter van de uitkering uit het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Het is dus belangrijk dat slachtoffers en daders goed worden voorgelicht over deze voorwaarden.

B. Afzien van vordering jegens dader

Het is dus niet verplicht voor een slachtoffer om schadevergoeding (al dan niet ter hoogte van de tegemoetkoming uit het Schadefonds) te claimen bij een dader bij mediation. Het is tegelijkertijd ook niet zo dat het slachtoffer in een mediation zonder opgave van redenen kan afzien van het vorderen van vergoeding van schade door de dader, en dat een slachtoffer dan kan aankloppen bij het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Dit vloeit voort uit artikel 6 van de Wet schadefonds geweldsmisdrijven: het fonds moet conform artikel 6 lid 1 rekening houden met de schade die het slachtoffer (via het strafrecht of het civiele recht) *kan* verhalen op de dader. De Staat treedt voor het bedrag dat het fonds aan de aanvrager heeft uitgekeerd van rechtswege in de rechten die het slachtoffer jegens derden (dader, verzekeraar) heeft. Dus als een slachtoffer in de mediation vrijwillig afziet van schadevergoeding door de dader (en/of finale kwijting verleent), dan zal het Schadefonds Geweldsmisdrijven die omstandigheid meewegen in haar besluit over de aanvraag van het slachtoffer. De mediator zal een slachtoffer dat 'het moeilijk vindt' om bijvoorbeeld bij een bekende dader schadevergoeding te claimen erop moeten wijzen dat het Schadefonds Geweldsmisdrijven dit waarschijnlijk zal opvatten als het vrijwillig afzien van het vorderen van schadevergoeding. De mediator kan (al dan niet in caucus) de vraag bespreekbaar maken of het slachtoffer liever zichzelf tekortdoet in plaats van de dader. Voelt een slachtoffer zich onder druk gezet om af te zien van schadevergoeding? Als er gegronde redenen zijn om af te zien van schadevergoeding in de mediation, dan is het verstandig om de redenen op te schrijven in de eind- of vaststellingsovereenkomst. Het Schadefonds Geweldsmisdrijven kan dan beoordelen of er inderdaad een deugdelijke en navolgbare reden is voor het slachtoffer om toch niet bij de dader aan te kloppen.

Er zijn voorbeelden dat het Schadefonds Geweldsmisdrijven tot uitkering overging bij ernstige zedemisdrijven waarbij slachtoffers aangaven dat zij in geen geval contact wilden hebben met de dader over schadevergoeding, en ook geen geld van de dader zouden willen krijgen.

5.5.3.3 Tips voor de mediator in strafzaken

- Wek geen valse verwachtingen over een eventuele tegemoetkoming uit het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Een valse verwachting zou kunnen worden gewekt als de mediator de indruk wekt dat hij of zij iets kan doen om 'de uitkering' veilig te stellen, of juist niet. Het gaat bij het aanvragen van de tegemoetkoming uit het Schadefonds om de feitelijke situatie en om de beoordeling of een tegemoetkoming uit het Schadefonds in die situatie passend is. Het beste dat de mediator kan doen, is partijen goed voorlichten en zich goed inlezen de toepasselijke wetgeving, de beleidsbundel en de letsellijst van het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Al deze informatie staat op de website van het Schadefonds Geweldsmisdrijven.
- Het is in het algemeen aan te bevelen dat eind- of vaststellingsovereenkomsten bij ernstig letsel, waarbij vaak tijdens de mediation nog geen sprake is van een eindsituatie, geen bepalingen over finale kwijting bevatten. Een voorlopige schadevergoeding is prima. Een finale kwijting sluit de boeken. Dat laatste kan de toekomstige rechten van slachtoffers op schadevergoeding beïnvloeden en het Schadefonds Geweldsmisdrijven kan niet meer uitkeren als partijen hierover rechtens bindende en onherroepelijke afspraken hebben gemaakt.
- Je kunt beter helemaal niets afspreken over schadevergoeding en dat expliciet overlaten aan de verwijzende instanties dan een slachtoffer akkoord laten gaan met een regeling die duidelijk in zijn of haar nadeel is. Verwijs eventueel door naar een letselschadespecialist of vraag een collega advies als sprake is van ernstig letsel en jij de casus zelf ingewikkeld vindt.

5.5.4 Ten slotte

Verwijzing naar mediation bij ernstige geweldsmisdrijven is een relatief nieuw fenomeen. Niet alleen voor andere partners in de strafrechtketen, ook voor het Schadefonds Geweldsmisdrijven. De toename van mediation bij ernstige geweldsmisdrijven is een nieuwe ontwikkeling. Ongetwijfeld zal er de komende jaren over en weer sprake zijn van wisselwerking tussen de verwijzing naar mediation bij ernstige geweldsmisdrijven en praktijk van het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Het is goed hierover met elkaar in gesprek te blijven, zodat bepaald kan worden of het beleid volstaat of moet worden aangepast.

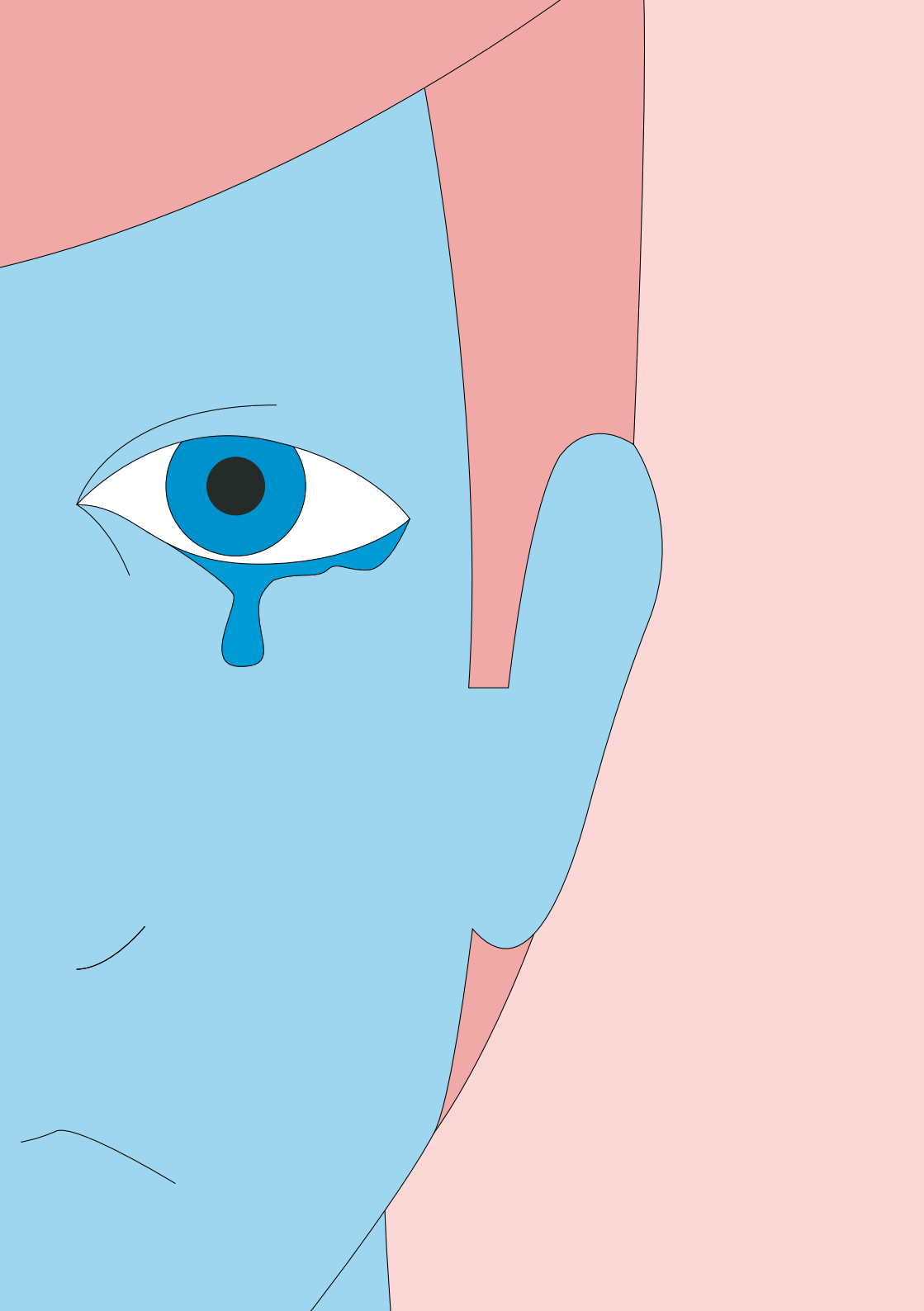

6 SOORTEN SCHADE

mr. Tanja van Mazijk

6.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de verschillende soorten schade besproken. Ook behandelen we de manier waarop die schade wordt begroot.

In de wet staat geen definitie van 'schade'. Wel staat er in art. 6:95 BW dat schade wordt onderverdeeld in vermogensschade en ander nadeel. In dit hoofdstuk wordt eerst uitgelegd wat met vermogensschade en ander nadeel wordt bedoeld. Daarna wordt besproken hoe schade wordt begroot en tot slot bespreken we redenen voor de rechter om het bedrag aan schadevergoeding te verminderen.

6.2 VERMOGENSSCHADE

Eenvoudig gezegd is vermogensschade de in geld uit te drukken schade aan het vermogen. In artikel 6:96 lid 1 BW staat dat vermogensschade bestaat uit 'geleden verlies en gederfde winst'. Bij een geleden verlies kun je denken aan een beschadigde fiets, een kapotte beugel of een gestolen auto, maar ook aan door de benadeelde gemaakte medische kosten, zoals de kosten van de behandeling, het eigen risico, redelijke kosten van vervoer, eigen bijdragen medicijnen en extra kosten gemaakt in een ziekenhuis.

Gederfde winst is bijvoorbeeld het verlies aan arbeidsvermogen waardoor iemand inkomsten misloopt. Er moeten dan uiteraard daadwerkelijk inkomsten zijn misgelopen. Als iemand een werkgever heeft die het loon heeft doorbetaald, dan is geen sprake van inkomstenderving. Een voorbeeld van gederfde winst is de eigenaar van een lunchroom die in elkaar is geslagen en als gevolg hiervan drie maanden zijn zaak moet sluiten omdat hij niet kan werken.

Onder vermogensschade vallen verder nog:

- Redelijke kosten ter voorkoming of beperking van schade
- Redelijke kosten ter vaststelling van de schade en aansprakelijkheid
- Redelijke kosten ter verkrijging van voldoening buiten rechte
- Verplaatste schade

6.2.1 Redelijke kosten ter voorkoming of beperking van schade

Degene die schade lijdt moet die schade, binnen de grenzen van de redelijkheid, zoveel mogelijk beperken. Dat kan kosten met zich meebrengen en voor zover die kosten in relatie staan tot de geleden schade komen die kosten in aanmerking voor vergoeding.

VOORBEELD 'SCHUIMBLUSSER'

Tijdens een nieuwjaarsfeestje in het huis van A krijgen A en B ruzie met elkaar. B wordt zo boos dat hij het tapijt van A in brand steekt. Om de brand te blussen gebruikt A een schuimblusser. B moet ook de schuimblusser vergoeden.

Soms proberen slachtoffers ook de algemene kosten ter voorkoming van schade vergoed te krijgen; denk hierbij bijvoorbeeld aan kosten van een alarminstallatie, extra sloten enzovoort om een inbraak te voorkomen. Deze kosten komen meestal niet in aanmerking voor vergoeding.

6.2.2 Redelijke kosten ter vaststelling van de schade en aansprakelijkheid

Hieronder vallen kosten voor bijvoorbeeld het laten opstellen van een medisch rapport of een schade-expertise of de kosten van een gespecialiseerd bureau dat een berekening maakt ten aanzien van het verlies aan verdienvermogen. De gemaakte kosten moeten wel noodzakelijk en redelijk zijn; dat is ter beoordeling van de rechter.

6.2.3 Redelijke kosten ter verkrijging van voldoening buiten rechte

Hiermee worden de buitengerechtelijke kosten bedoeld. Dit zijn de kosten die zijn gemaakt *voordat* een geding aanhangig is gemaakt. Hierbij valt onder meer te denken aan het samenstellen van het dossier, het inwinnen van inlichtingen, het opstellen en verzenden van aanmaningen, het voeren van inhoudelijke correspondentie, het doen van schikkingsvoorstellen en het voeren van schikkingsonderhandelingen. Proceskosten behoren hier niet toe.

6.2.4 Verplaatste schade

Verplaatste schade valt ook onder vermogensschade. Het slachtoffer is vaak niet de enige die schade lijdt. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de ouder die medische kosten maakt voor zijn of haar kind of de werkgever die als gevolg van arbeidsongeschiktheid van een werknemer het loon moet doorbetalen. Bij verplaatste schade kunnen andere personen dan het slachtoffer zelf, onder bepaalde voorwaarden, aanspraak maken op schadevergoeding voor kosten die zij ten behoeve van het slachtoffer hebben gemaakt.

Bij overlijden van het slachtoffer kunnen naasten die door de overledene (deels) in hun levensonderhoud werden voorzien deze kosten van de aansprakelijke persoon vorderen. Begroting van de kosten voor levensonderhoud is een ingewikkelde berekening op basis van de hypothetische situatie dat het slachtoffer niet zou zijn overleden. Hierbij moet niet alleen met de huidige situatie, maar ook met de toekomstige situatie rekening worden gehouden. Daarbij spelen verschillende factoren een rol, zoals de behoeftigheid en leeftijd van kinderen en de financiële situatie toen, nu en in de toekomst. Ook de kosten van lijkbezorging kunnen worden gevorderd.

6.3 ANDER NADEEL

Met ander nadeel dan vermogensschade wordt de immateriële schade bedoeld. De schadevergoeding bij immateriële schade wordt ook wel smartengeld genoemd.

Bij immateriële schadevergoeding gaat het om geestelijk letsel. De omvang van deze schade is veel moeilijker te bepalen dan bij vermogensschade. De rechter heeft een grote vrijheid om de immateriële schade vast te stellen. Daarbij kan hij rekening houden met alle omstandigheden van het geval. Dit betekent dat elke situatie anders beoordeeld wordt en dat er geen vaststaande bedragen zijn. Immateriële schade wordt eerder aangenomen als er sprake is van lichamelijk letsel.

6.3.1 Lichamelijk letsel

Als er sprake is van lichamelijk letsel zal eerder immateriële schade worden aangenomen dan in de gevallen dat er geen sprake is van lichamelijk letsel. Bijvoorbeeld als er na een mishandeling sprake is van een gebroken kaak of een andere verwonding en het slachtoffer voert aan dat hij als gevolg van de mishandeling slapeloze nachten heeft gehad en niet meer alleen de straat op durft, dan kan dit in principe voldoende zijn om immateriële schade te vorderen en toegekend te krijgen. Het slachtoffer hoeft dan niet aan te tonen dat hij lijdt aan een in de psychiatrie erkend ziektebeeld als gevolg van de mishandeling.

6.3.2 Geen lichamelijk letsel

Als er geen sprake is van lichamelijk letsel, moet er sprake zijn van 'aantasting in de eer of goede naam of aantasting van de persoon op andere wijze'. Dat is een stuk moeilijker aan te tonen. Bij delicten waarbij geen sprake is van lichamelijk letsel kun je bijvoorbeeld denken aan bedreiging, stalking, belediging of diefstal met geweld maar zonder letsel, maar ook aan zedendelicten en vrijheidsberoving zonder aanwijsbaar lichamelijk letsel. In deze gevallen moet de benadeelde geestelijk letsel hebben opgelopen om immateriële schade vergoed te krijgen. De toets die de rechter hanteert is streng: een 'enkel psychisch onbehagen' of een zich gekwetst voelen is niet genoeg. Er moet sprake zijn van een objectief vast te stellen psychische beschadiging en de benadeelde moet voldoende concrete gegevens aanvoeren waaruit dit blijkt.

De Hoge Raad heeft bepaald dat op bovenstaand uitgangspunt uitzonderingen kunnen worden gemaakt in verband met de bijzondere ernst van de normschending en de gevolgen daarvan voor het slachtoffer. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een poging tot zware mishandeling, waarbij niet per se lichamelijk letsel of geestelijk letsel als hiervoor bedoeld, is ontstaan. In dat geval is vergoeding van immateriële schade toch mogelijk in verband met de bijzondere ernst van de normschending en de gevolgen hiervan voor het slachtoffer. Het strafbare feit vormt een dusdanig ernstige inbreuk op een fundamenteel recht (hier het zelfbeschikkingsrecht en de lichamelijke integriteit) dat dit in zichzelf als aantasting van de persoon op andere wijze dient te worden beschouwd. Daarmee kan ook zonder dat sprake is van een in de psychiatrie erkend ziektebeeld vergoeding van smartengeld aan de orde zijn.

VOORBEELD 'GEEN LETSEL'

Een voorbeeld van een poging tot zware mishandeling waarbij een immateriële schadevergoeding van 750 euro werd toegekend terwijl er geen lichamelijk en objectief vast te stellen psychisch letsel was geleden, handelde over een zaak waarbij de verdachte was ingereden op een agent. De agent had daarbij geen lichamelijk letsel en ook geen objectief vast te stellen psychische schade opgelopen. In deze zaak was van belang dat de verdachte de gezondheid en veiligheid van het slachtoffer ernstig in gevaar heeft gebracht en het slachtoffer heeft aangegeven dat hij tijdens het voorval heeft gevreesd voor zijn leven, dat hij beseft dat hij geluk heeft gehad en dat het voorval veel impact op hem heeft gehad, waarvan hij soms nog belemmeringen in zijn werk ondervindt.

6.3.3 Affectieschade

Affectieschade is ook een vorm van immateriële schade. Bij affectieschade gaat het om het leed en de pijn die iemand ervaart als een dierbare overlijdt of ernstig en blijvend letsel oploopt. Nabestaanden en naasten van slachtoffers met ernstig en blijvend letsel kunnen een vergoeding krijgen voor het leed en de pijn die zij ervaren als gevolg van de gebeurtenis.

Niet alle naasten hebben recht op vergoeding van affectieschade. Deze regeling geldt alleen voor de directe kring van dierbaren, zoals de partner, kinderen en ouders van het slachtoffer. De vergoeding is een eenmalige uitkering op grond van de Wet Affectieschade. Er zijn verschillende categorieën met bijbehorende uitkeringen vastgesteld. De hoogte van de uitkering hangt af van de relatie tot het slachtoffer.

Het Schadefonds Geweldsmisdrijven kan ook aan nabestaanden van slachtoffers van geweldsmisdrijven een uitkering voor affectieschade kan verstrekken. Deze uitkering bestaat ook uit een vast bedrag. In geval er een uitkering op grond van de Wet Affectieschade zal worden uitgekeerd dan zal een gedane uitkering van het Schadefonds hiermee worden verrekend (zie ook 5.5: Schadefonds Geweldsmisdrijven).

6.3.4 Shockschade

Shockschade is ook een vorm van immateriële schade. Bij shockschade gaat het om geestelijk letsel dat men oploopt bij het ervaren van een schokkende gebeurtenis zonder zelf slachtoffer te zijn. De shock moet dermate ernstig zijn dat deze leidt tot een aantasting van de gezondheid. Het gaat hier dus om schade bij anderen dan het 'directe' slachtoffer. Bij shockschade moet er sprake zijn van een in de psychiatrie erkend ziektebeeld voortvloeiend uit een hevige emotionele schok door het waarnemen van het misdrijf of door de directe confrontatie met de ernstige gevolgen ervan. Een voorbeeld van een zaak waarin shockschade werd toegekend is de zaak van een overleden grensrechter. Hierbij werd aan zijn zoon, die getuige was geweest van het jegens zijn vader uitgeoefende geweld en daardoor psychisch letsel had opgelopen, een schadevergoeding van 25.000 euro ter zake immateriële schade toegekend.

6.4 BEGROTING VAN SCHADE

De rechter heeft relatief veel vrijheid bij het vaststellen van de omvang van de schade die moet worden vergoed. Zo mag de rechter de schade schatten als deze niet nauwkeurig kan worden vastgesteld.

Het uitgangspunt bij het berekenen van de omvang van de verplichting tot schadevergoeding is dat de volledige schade moet worden vergoed en dat

de benadeelde zo veel mogelijk in de toestand wordt gebracht waarin hij zou hebben verkeerd indien de schadeveroorzakende gebeurtenis niet zou zijn gebeurd.

Op het uitgangspunt dat de volledige schade moet worden vergoed zijn een aantal uitzonderingen. De belangrijkste uitzonderingen, zoals voordeelsverrekening, eigen schuld en matiging, worden hierna besproken.

6.4.1 Begroting zaakschade

Uitgangspunt is dat het slachtoffer die schade vergoed krijgt die hij daadwerkelijk heeft geleden. Dit betekent dat de benadeelde er niet op achteruit moet gaan, maar ook geen voordeel mag hebben bij de op te leggen schadevergoeding. De rechter kijkt bij het begroten van de schade naar de redelijke kosten die met het herstel van de beschadigde zaak zijn gemoeid, dan wel de vervangingswaarde van de zaak op dat moment.

Het slachtoffer hoeft niet aan te tonen dat hij de zaak ook daadwerkelijk heeft laten repareren. Wel moet de omvang van de (redelijke) reparatiekosten aannemelijk worden gemaakt. Een offerte kan hierbij volstaan. Sterker: een bon is niet nodig, zij het dat voor de onderbouwing, zeker van hogere bedragen, een offerte of bon zeer handzaam kan zijn. Dit geldt te meer wanneer de hoogte van de schadepost wordt betwist. Als een bon ontbreekt, kan de rechter de schade schatten (artikel 6:97 BW).

Als de zaak daadwerkelijk is hersteld, wordt rekening gehouden met de eventuele toegenomen waarde van de zaak bij de bepaling van de hoogte van de schadevergoeding. Andersom kan ook na herstel een waardeverlies blijven bestaan: een herstelde auto is minder waard dan een vergelijkbare auto die geen schade heeft geleden. Dit verschil komt ook voor vergoeding in aanmerking. Het is immers de bedoeling dat het slachtoffer die schade vergoed krijgt die hij daadwerkelijk heeft geleden.

Als de herstelkosten zo hoog zijn dat ze de dagwaarde van het object overschrijden, dan is deze economisch total loss. In dat geval zal de dagwaarde (marktwaarde) als schade gelden. Ditzelfde geldt wanneer een zaak zich niet goed laat repareren (een kapot kledingstuk bijvoorbeeld). Als er geen informatie is te vinden over de prijs van een vergelijkbare zaak op de markt, kan worden gekeken naar de vervangingswaarde. Vaak zal dan de nieuwprijs van een vergelijkbare zaak worden genomen om daar vervolgens een percentage van af te trekken (nieuw voor oud). Bij bijvoorbeeld schade aan antiek, zeldzame munten en schilderijen zal de rechter de waarde moeten schatten. Uiteraard zal een taxatierapport of aankoopbon hierbij zeer behulpzaam zijn.

Verder komen voor vergoeding in aanmerking de kosten die het gemis van een zaak met zich brengt. Te denken valt aan kosten van een vervangend voertuig bij vernieling van een voertuig, telefoonkosten, verlies van inkomsten, maar ook aan het doorlopen van een abonnement waarvan geen gebruik meer kan worden gemaakt (bijvoorbeeld bij een gestolen telefoon). Deze kosten worden concreet begroot en komen alleen voor vergoeding in aanmerking wanneer de kosten in redelijkheid zijn gemaakt en de kosten zelf redelijk zijn.

6.4.2 Begroting nog niet ingetreden schade

Op grond van artikel 6:105 BW kan een benadeelde ook om vergoeding van schade vragen die hij in de toekomst nog zal lijden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan iemand die door een ander zodanig wordt verwond dat hij zijn gehele leven arbeidsongeschikt zal blijven. Deze persoon lijdt een vele jaren voortdurende schade bestaande uit toekomstige dokters- en verplegingskosten en verlies aan inkomsten doordat hij niet meer zal kunnen werken. De vaststelling van dit type schade is meestal ingewikkeld en vergt vaak bijstand van deskundigen (medisch specialist, arbeidsdeskundige, rekenkundige). Bij deze schade is vaak ook sprake van tussenkomst van een ziektekostenverzekeraar. Deze zaken leiden vrijwel altijd tot een civiele procedure.

6.4.3 Begroting immateriële schade

De hoogte van het toe te wijzen smartengeld is niet altijd eenvoudig te begroten. Verdriet en smart laten zich moeilijk in geld uitdrukken en geen enkel geval is hetzelfde. De rechter moet deze schade schatten en heeft dus een grote vrijheid. Hij mag daarbij rekening houden met alle omstandigheden van het geval. Die vrijheid gaat zelfs zo ver dat de rechter tot het oordeel kan komen om geen schadevergoeding toe te kennen.

Hierna een tweetal voorbeelden uit de rechtspraak waarbij een hoog bedrag aan immateriële schadevergoeding is toegekend

VOORBEELD ‘ZWAVELZUUR’

In 2012 heeft de rechtbank Den Haag in het kader van de strafprocedure een schadevergoeding van 150.000 euro aan immateriële schade toegekend aan het slachtoffer dat door de verdachte met zwavelzuur was overgoten en daarmee op gruwelijke wijze voor het leven is verminkt.

VOORBEELD 'MOLOTOVCOCKTAIL'

In 2015 heeft de rechtbank Gelderland in een strafzaak aan twee slachtoffers die zeer ernstige brandwonden hadden opgelopen door een molotovcocktail, immateriële schadevergoedingen van 200.000 euro respectievelijk 150.000 euro toegekend. De drie verdachten werden in die zaak veroordeeld wegens het (uitlokken van het) medeplegen van poging tot moord en brandstichting met levensgevaar.

Bovenstaande bedragen komen zelden voor als het gaat om de hoogte van toe te kennen immateriële schadevergoeding. In de praktijk wijst de strafrechter in het kader van de vordering van de benadeelde partij niet snel zulke hoge bedragen toe. Hoe graag de praktijk ook houvast zou willen hebben, er is geen vaststaand lijstje met bedragen voor immateriële schade. Een gecompliceerde werkelijkheid laat zich nu eenmaal moeilijk in een lijstje met categorieën dwingen. Alleen bij affectieschade is dat anders. Nabestaanden van een slachtoffer die recht hebben op een vergoeding krijgen een eenmalige vaststaande uitkering. De hoogte van die uitkering hangt af van de relatie tot het slachtoffer (zie hiervoor 5.5.2.3: Affectieschade).

Bij de begroting van immateriële schade (anders dan affectieschade) doet de rechter aan gevalsvergelijking. Hij kijkt naar wat rechters in vergelijkbare gevallen aan schadevergoeding hebben toegewezen. Verdere hulpmiddelen zijn:

- **Het smartengeldboek van de ANWB**
  In het Smartengeldboek dat (jaarlijks) wordt uitgegeven door de ANWB staan de belangrijkste rechterlijke uitspraken in concrete vergelijkbare gevallen.
- **De letsellijst van het Schadefonds Geweldsmisdrijven**
  Daarnaast is er de Letsellijst van het Schadefonds Geweldsmisdrijven. Deze lijst is opgesteld voor de toekenning en hoogte van de uitkeringen door het Schadefonds. Het Schadefonds Geweldsmisdrijven kan aan slachtoffers van ernstige geweldsmisdrijven of hun nabestaanden een uitkering verstrekken. Deze uitkering is een tegemoetkoming in de schade (zowel materieel als immaterieel) die zij door het letsel als gevolg van het misdrijf of het overlijden hebben geleden.
- **BOS-schade**
  Het Openbaar Ministerie heeft een normenstelsel ontwikkeld voor schadevorderingen in het strafproces (BOS-schade). Dit normenstelsel is vormgegeven in een computerprogramma dat op basis van een aantal in

te voeren variabelen bepaalt voor welk bedrag het Openbaar Ministerie een vordering van de benadeelde partij ondersteunt. BOS-schade is met name bedoeld voor de vaststelling van schadebedragen bij veel voorkomende strafbare feiten.

6.4.4 Schadevergoeding anders dan in geld

Hoewel schadevergoeding in geld de hoofdregel is, kan de rechter in theorie ook schadevergoeding anders dan in geld toewijzen. Denk hierbij aan de veroordeling tot het herstellen of repareren van een beschadigd voorwerp. In de praktijk komt dit niet vaak voor, omdat hier executieproblemen kunnen optreden: als de verdachte niet binnen de gestelde of redelijke termijn aan de hem opgelegde verplichting voldoet, moet de benadeelde alsnog vergoeding in geld vorderen bij de burgerlijk rechter.

Het jeugdstrafrecht kent de mogelijkheid een minderjarige een werkstraf op te leggen waarbij hij de door het strafbare feit aangerichte schade moet herstellen (artikel 77h lid 2 onder a Sr). Deze straf komt alleen in aanmerking als het slachtoffer heeft aangegeven dat hij hiermee akkoord gaat.

6.5 VERMINDERING VAN HET BEDRAG AAN SCHADEVERGOEDING

Redenen voor de rechter om het bedrag aan schadevergoeding te verminderen zijn de verrekening van voordeel, eigen schuld en matiging. In het volgende worden die redenen besproken.

6.5.1 Verrekening voordeel

In artikel 6:100 BW staat dat wanneer eenzelfde gebeurtenis voor de benadeelde naast schade tevens voordeel heeft opgeleverd, dan moet, voor zover dit redelijk is, dit voordeel bij de vaststelling van de te vergoeden schade in rekening worden gebracht. Eenvoudig gezegd: wanneer de benadeelde niet alleen schade lijdt maar ook voordeel krijgt door de schadeveroorzakende gebeurtenis dan moet dat voordeel worden verrekend. Aan welke voordelen moet je dan denken?

Het belangrijkste voordeel is de uitkering uit een schadeverzekering. Deze uitkering wordt aangemerkt als voordeel. Een bedrag dat is uitgekeerd door een ziektekostenverzekering zal verrekend worden met de gevorderde schadevergoeding. De verzekeringsmaatschappij zal in de rechten treden van de benadeelde en de aan de benadeelde uitgekeerde schade vorderen bij de verdachte. Dit heet subrogatie. Het verplichte eigen risico en eventuele eigen bijdragen die door de benadeelde zijn betaald blijven dan nog als door de benadeelde te vorderen schadeposten over. Overigens is de benadeelde niet verplicht schadevergoeding te vorderen bij zijn verzekering. Hij kan hiervan afzien

wegens bijvoorbeeld het verlies van no-claimkorting.

Het Schadefonds Geweldsmisdrijven (Schadefonds) kan onder bepaalde voorwaarden aan slachtoffers van ernstige geweldsmisdrijven of hun nabestaanden een eenmalige vaste uitkering doen. Als een slachtoffer een schadevergoeding ontvangt (bijvoorbeeld van de dader, een werkgever of verzekering), en het slachtoffer heeft voor dezelfde schade eerder al een uitkering van het Schadefonds ontvangen, dan vordert het Schadefonds het dubbel ontvangen geld terug bij het slachtoffer (zie ook 5.5: Schadefonds Geweldsmisdrijven).

6.5.2 Eigen schuld

In artikel 6:101 BW staat eenvoudig gezegd dat de schadevergoedingsverplichting van de dader kan worden verminderd door de eigen schuld van de benadeelde. Bij eigen schuld moet je ook denken aan het nalaten van beperking van de schade. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een gewond slachtoffer dat zijn verwonding(en) verwaarloost of nalaat zich tijdig onder geneeskundige behandeling te stellen. De schade die daaruit voortvloeit is te wijten aan eigen schuld.

Ter illustratie twee voorbeelden uit de rechtspraak.

VOORBEELD 'IN GEZELSCHAP'

A gaat samen met een heel gezelschap, namelijk zijn zoon, broer, twee neven, en een vriend de spullen van zijn dochter bij B ophalen. B heeft de spullen in de portiek van de flat gezet. Dan ontstaat er ruzie tussen A en B en wordt er gevochten. A wordt daarbij door B met een stuk hout op zijn hoofd geslagen. De rechter oordeelt dat hier sprake is van eigen schuld van A doordat hij er zelf voor heeft gezorgd dat er een dreigende situatie is ontstaan en dat die situatie is geëscaleerd door met zes personen naar de woning van B te komen, terwijl hij alleen wat spullen van zijn dochter kwam ophalen. Deze personen zijn volgens B de woning van B onnodig ingegaan, aangezien de spullen van de dochter van A al in de portiek van de flat stonden. De rechtbank oordeelt dat B op grond van het succesvolle eigen schuld-verweer slechts 50% van de schade van A hoeft te vergoeden. De overige 50% blijft dus voor rekening van A.

VOORBEELD 'DE EERSTE KLAP'

Peter en Jan hebben ruzie en Jan geeft Peter de eerste klap. Daarna slaat Peter Jan met een riem. Daarmee heeft hij het oog van Jan zo ernstig verwond dat Jan deels blind is geworden. Peter wordt naar aanleiding van het gebeurde vervolgd voor zware mishandeling en Jan vraagt als benadeelde partij schadevergoeding. In dit geval wordt Peter voor 80% van de schade aansprakelijk gehouden. Hij heeft immers met een riem geslagen in het gezicht van Jan en daardoor is diens oog zo zwaar beschadigd geraakt. Jan gaat echter niet helemaal vrijuit. Hij heeft de eerste klap uitgedeeld. Daarom draagt hij 20% eigen schuld. Toch moet Peter de hele schade aan Jan betalen, gelet op de jeugdige leeftijd van Jan en het verschil in het gebruikte geweld is het naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar dat een deel van de gevolgen van de klap met de riem voor rekening van Jan komen. Daarom moet Peter toch ook die 20% van de schade aan Jan vergoeden.

6.5.3 Matiging

De derde reden om af te wijken van het uitgangspunt dat de door de benadeelde geleden schade volledig dient te worden vergoed, is de bevoegdheid van de rechter de schadevergoedingsverplichting te matigen. De rechter zal de schadevergoeding niet snel matigen en dat alleen in uitzonderlijke gevallen doen. Het feit dat een dader niet draagkrachtig is en de schade niet kan betalen, is op zich geen reden om de schade te matigen.

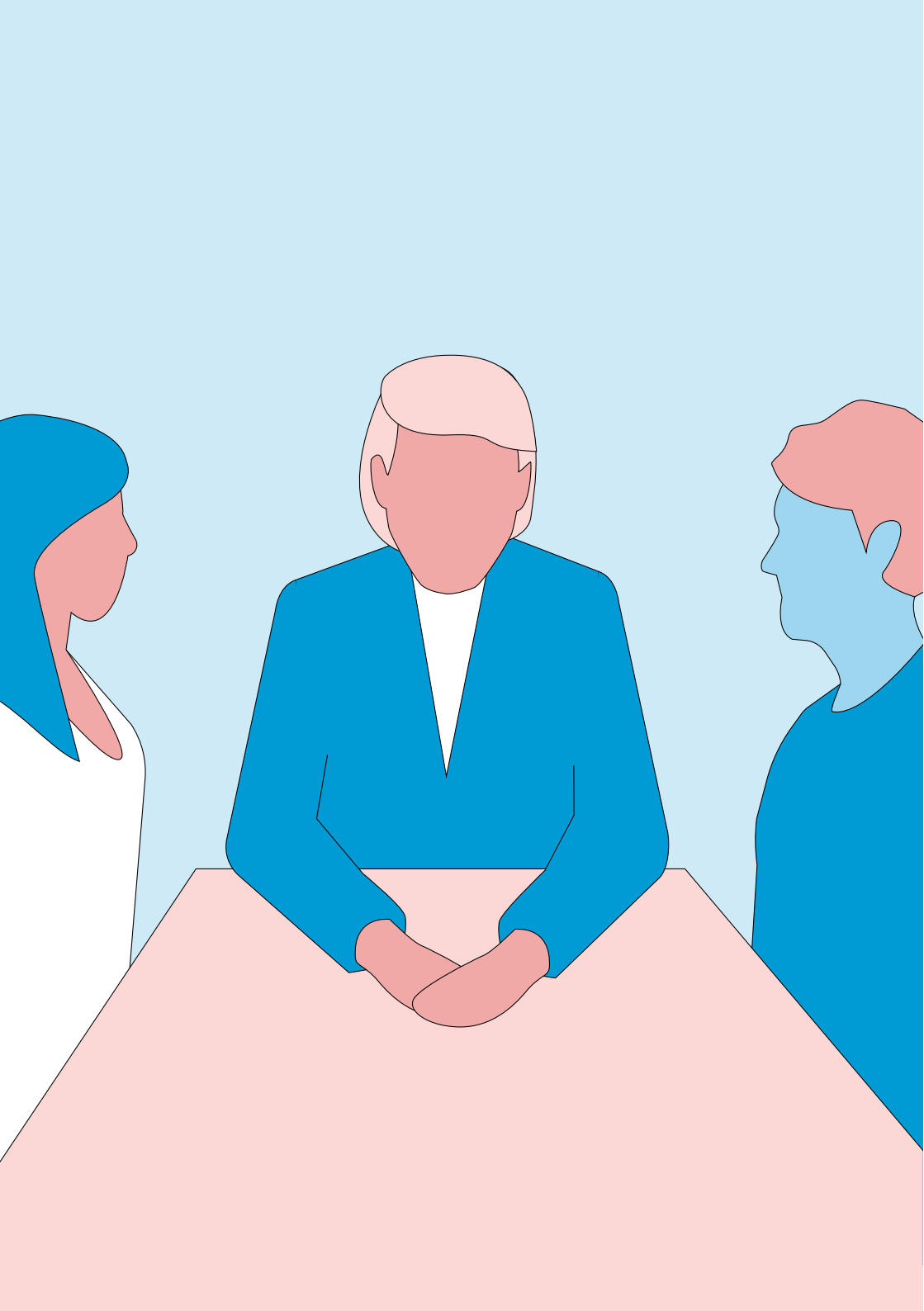

7 JURIDISCHE ASPECTEN AAN TAFEL BIJ DE MEDIATOR

mr. Tanja van Mazijk

7.1 INLEIDING

Het is niet aan de mediator in strafzaken om aan waarheidsvinding te doen of partijen in een bepaalde richting te bewegen. De mediator in strafzaken heeft wel een zorgplicht jegens partijen. Die zorgplicht geldt zowel naar het slachtoffer als naar de verdachte, bijvoorbeeld als er twijfel is of slachtoffer en verdachte niet al te lichtvaardig zo zijn aangeduid omdat diegene die aangifte doet nu eenmaal wordt aangeduid als slachtoffer en degene jegens wie aangifte is gedaan nu eenmaal wordt aangeduid als verdachte. De mediator mag partijen niet verder in een bepaalde rol 'duwen', enkel omdat het juridisch systeem dit al heeft gedaan.

De zorgplicht van de mediator in strafzaken voor partijen geldt ook ten aanzien van datgene wat de mediator vastlegt in de slotovereenkomst. De mediator in strafzaken moet goed weten wat hij doet en in welke context hij dat doet, zodat hij partijen goed kan informeren over de gevolgen van dat wat zij onderling afspreken. De slotovereenkomst die de mediator in strafzaken ter plekke voor een groot deel handmatig zal schrijven heeft immers niet alleen civielrechtelijke gevolgen maar kan ook invloed hebben op het verdere verloop van de strafprocedure. De mediator in strafzaken moet daarom, naast de juiste beroepshouding en het beheersen van de competenties beschreven in hoofdstuk 2:

Competenties ook basiskennis hebben van het strafrechtproces, de onrechtmatige daad en schadevergoeding.

In dit hoofdstuk bespreken we nogmaals een aantal belangrijke onderwerpen waar de mediator ter tafel mee in aanraking zal komen of rekening mee moet houden.

7.2 HET STRAFPROCES

De mediator in strafzaken moet weten in welke fase van het strafproces een zaak zich bevindt, welke afdoeningsbeslissingen in die fase door de verwijzer kunnen worden genomen en welke (juridische) mogelijkheden de dader en het slachtoffer in die fase nog hebben. In (bijna) elke fase van het strafproces kunnen de uitkomsten van de mediation immers nog invloed hebben op het verdere verloop van de strafprocedure.

7.2.1 Invloed van de mediation op het oordeel van de officier van justitie

In de meeste gevallen waarin de officier van justitie een zaak doorverwijst naar mediation, heeft hij nog geen afdoeningsbeslissing genomen. Dit betekent dat de officier van justitie dan nog niet heeft besloten of hij de zaak gaat seponeren, zelf een strafbeschikking zal opleggen of de zaak zal doorverwijzen naar de rechter.

De officier van justitie zal zijn besluit over de zaak pas nemen nadat de uitkomsten van de mediation aan hem zijn teruggekoppeld.

Het spreekt voor zich dat in deze fase de uitkomsten van de mediation van grote invloed kunnen zijn op het verdere verloop van de strafprocedure. De officier van justitie kan seponeren tot aan de zitting bij de strafrechter. Een reden voor de officier van justitie om een zaak te seponeren kan bijvoorbeeld zijn dat de verdachte de schade al aan het slachtoffer heeft vergoed en het begane strafbare feit niet heel ernstig was. Dit zijn zaken die de mediator in strafzaken met regelmaat tegenkomt. Met name in deze gevallen zal de uitkomst van de mediation invloed kunnen uitoefenen op de verdere afdoening van de zaak. De officier van justitie kan ook bijzondere voorwaarden (zoals bijvoorbeeld een locatieverbod, contactverbod, een drugs- en alcoholverbod of een plicht tot het volgen van therapie of een gedragscursus, zie 4.3.3.3) opleggen aan de verdachte bij een voorwaardelijk sepot of strafbeschikking. Ook bij deze vormen van afdoening kunnen de uitkomsten van de mediation van invloed zijn. De officier van justitie kan de uitkomsten van de mediation laten meewegen in de zwaarte van de straf of de op te leggen bijzondere voorwaarden.

7.2.2 Invloed van de mediation op het oordeel van de rechter

Als de officier van justitie de verdachte heeft gedagvaard, moet de rechter over de zaak oordelen. De rechter kan de zaak voor en tijdens de zitting naar mediation verwijzen. Als de rechter de zaak voorafgaand aan de zitting naar mediation verwijst, wacht de rechter met het behandelen van de zaak tot de uitkomsten van de mediation aan hem zijn teruggekoppeld. Als de rechter tijdens de zitting naar mediation verwijst, houdt hij de zaak aan en zal hij pas uitspraak doen als de uitkomsten van de mediation aan hem zijn teruggekoppeld.

Evenals in de fase bij de officier van justitie staat ook in deze fase nog niet vast of de verdachte daadwerkelijk veroordeeld zal worden. De rechter kan de verdachte alsnog vrijspreken of besluiten tot ontslag van alle rechtsvervolging omdat er sprake is van een strafuitsluitingsgrond. Als de rechter besluit de verdachte te veroordelen, dan kan hij aan de straf bijzondere voorwaarden verbinden, zoals een locatieverbod, het contactverbod of een drugs- en alcoholverbod of een plicht tot het volgen van therapie of een gedragscursus. Net als de officier van justitie kan de rechter de uitkomsten van de mediation laten meewegen in de zwaarte van de straf of de op te leggen bijzondere voorwaarden. De rechter kan besluiten om een verdachte die inzicht heeft getoond, spijt heeft betuigd en eventuele schade aan het slachtoffer al heeft vergoed, anders of lichter te straffen.

7.2.3 Invloed van de mediation op het advies van de reclassering

De uitkomsten van de mediation kunnen ook van invloed zijn op het advies van de reclassering aan de officier van justitie of de rechter. Als de reclassering bij een zaak is betrokken, kan de reclassering de uitkomsten van de mediation, met toestemming van partijen, meenemen in haar advies aan justitie. Als uit de uitkomsten van de mediation blijkt dat er daadwerkelijk sprake is van inzicht bij de dader en herstel tussen partijen, dan kan de reclassering de uitkomsten van de mediation bijvoorbeeld laten meewegen bij het inschatten van de recidivekans. Als uit de uitkomsten van de mediation bijvoorbeeld blijkt dat de verdachte bereid is om een agressietraining te volgen, dan kan de reclassering dit ook overnemen in haar advies aan de officier van justitie of de rechter. De officier van justitie en/of de rechter kunnen dit advies overnemen en de agressietraining opleggen als bijzondere voorwaarde bij een (deels) voorwaardelijke straf, zodat er een strafrechtelijke stok achter de deur bestaat om te waarborgen dat de afspraken van partijen ook daadwerkelijk worden nagekomen.

7.3 SCHADEVERGOEDING

Het betalen van schadevergoeding aan degene die schade heeft geleden is ook een vorm van herstel. Als partijen de schade afhandelen tijdens de mediation, kan dit voordelen voor beide partijen hebben. Partijen kunnen

samen overleggen (eventueel na advies met hun adviseurs) over de hoogte van de schade en direct akkoord geven of de bereidheid aangeven om de schade te vergoeden. Soms kan dit voor de verdachte het voordeel opleveren dat de officier van justitie de zaak hierna seponeert. Voor het slachtoffer kan het voordelig zijn omdat het slachtoffer de strafbeschikking of de uitspraak van de rechter niet hoeft af te wachten en direct zijn schade krijgt vergoed.

Het is niet de taak van de mediator om de verdachte op enigerlei wijze te overreden om de door het slachtoffer gevraagde schadevergoeding tijdens de mediation te betalen. Een verdachte kan in het strafproces immers altijd nog vrijuit gaan, omdat er onvoldoende bewijs is, of omdat er sprake is van een strafuitsluitingsgrond.

7.3.1 Hoogte schadevergoeding

Het uitgangspunt bij schadevergoeding is dat het slachtoffer die schade vergoed krijgt die hij daadwerkelijk heeft geleden. Dit betekent dat de benadeelde er niet op achteruit moet gaan maar ook geen voordeel mag hebben bij de op te leggen schadevergoeding. De mediator moet ervoor waken dat de schadevergoeding die wordt afgesproken een voor de hand liggende vergoeding is: niet te laag, om secundaire victimisatie te voorkomen, maar ook niet te hoog. Bij schade aan een zaak is het uitgangspunt dat de redelijke kosten die nodig zijn om de zaak te herstellen of te vervangen, worden vergoed. Als partijen het niet eens worden over die kosten, vraag dan aan het slachtoffer om een offerte op te vragen of, als de zaak al is hersteld, de bon te overleggen.

Als de schade (nog) niet vastgesteld kan worden, bijvoorbeeld omdat de medische eindtoestand nog niet duidelijk is, of omdat de schadevordering te complex is, is het verstandig om de schadevergoeding niet tijdens de mediation af te wikkelen.

Als er schade is vergoed door een verzekeraar, dan kan het slachtoffer deze schade niet ook nog eens op de verdachte verhalen. Alleen dat deel dat niet door de verzekeraar is vergoed, kan het slachtoffer dan nog op de verdachte verhalen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het eigen risico bij de ziektekostenverzekering of de tandartskosten van iemand die ouder is dan 18 jaar en hier niet aanvullend voor is verzekerd.

7.3.2 Hoogte immateriële schadevergoeding

De bepaling van de omvang van immateriële schade is ingewikkeld. Die staat immers niet vast en zal door de rechter per geval moeten worden vastgesteld. Het komt regelmatig voor dat Slachtofferhulp het slachtoffer helpt bij het begroten van de geleden schade. Vaak staat daar dan ook de post immateriële schade bij. In de praktijk valt op dat de schatting van die schade door Slachtof-

ferhulp vaak aan de hoge kant is. Dat kan bij het slachtoffer verkeerde verwachtingen wekken. Het kan verstandig zijn om het slachtoffer erop te wijzen dat de begroting van de schade door Slachtofferhulp bijna nooit direct zal worden overgenomen door de rechter. Als partijen aan tafel niet tot overeenstemming komen, is het uiteindelijk aan partijen zelf en/of hun advocaten om de omvang van de immateriële schadevergoeding in te schatten.

7.3.3 Betaling van schadevergoeding in termijnen

De slotovereenkomst is een civielrechtelijke overeenkomst die uitsluitend tussen partijen geldt (zie hoofdstuk 8: De slotovereenkomst). Dit betekent dat de officier van justitie of de rechter niet verplicht is om de afspraken die partijen onderling hebben gemaakt, over te nemen. Ingeval de verdachte de schadevergoeding wel aan het slachtoffer wil betalen maar dat niet in één keer kan doen, is het verleidelijk om af te spreken dat de verdachte het schadebedrag in termijnen aan het slachtoffer mag betalen. Hier ligt echter een risico op de loer. Als de verdachte zich niet houdt aan de gemaakte afspraken en de afgesproken schadevergoeding niet aan het slachtoffer betaalt, zal het slachtoffer alsnog een civiele procedure moeten starten om zo zijn schade betaald te krijgen. Dit is een onwenselijke situatie voor het slachtoffer en die moet waar mogelijk worden voorkomen. Het is dan ook de taak van de mediator om partijen nadrukkelijk op dit risico te wijzen.

Ingeval partijen er uitdrukkelijk voor kiezen om de betaling in termijnen overeen te komen, kan de mediator de officier van justitie of de rechter verzoeken om de betaling in termijnen op te nemen als een bijzondere voorwaarde. Dit betekent niet dat de doorverwijzer dit ook daadwerkelijk zal doen. Als de verwijzer het niet opneemt als bijzondere voorwaarde en de verdachte betaalt niet, dan zal het slachtoffer alsnog naar de burgerlijk rechter moeten om zijn schade betaald te krijgen. Die civiele procedure zal dan gebaseerd zijn op de afspraken die partijen in de slotovereenkomst hebben gemaakt. Het is dus niet zo dat in de civiele procedure de omvang van de schadevergoeding opnieuw ter discussie kan worden gesteld.

7.3.4 Finale kwijting

De mediator moet zeer voorzichtig zijn met het opnemen van finale kwijting in de slotovereenkomst. Bij finale kwijting verklaren beide partijen dat ze niets meer van elkaar te vorderen hebben en kan er (in principe) geen aanspraak meer gemaakt worden op enige vergoeding bij toekomstige schade. Finale kwijting wordt vaak in een vaststellingsovereenkomst opgenomen om te voorkomen dat partijen achteraf toch terugkomen op het afgesproken eindbedrag. Zie hoofdstuk 8: De slotovereenkomst voor meer informatie over de vaststellingsovereenkomst.

Als partijen ten aanzien van een gedeelte van de schade tot overeenstemming komen, en ten aanzien van een ander gedeelte van de schade nog niet (bijvoorbeeld omdat er nog geen sprake is van een eindtoestand), dan moet de mediator geen finale kwijting opnemen. Hooguit is er dan sprake van een deelafspraak en kwijting (geen finale kwijting) van dat gedeelte.

Bij mediation in strafzaken zal het slachtoffer degene zijn die aan de verdachte (finale) kwijting verleent voor dat deel van de schade dat hij aan het slachtoffer heeft vergoed.

VOORBEELD 'HOOFD- EN ZAAKSCHADE'

Tijdens een vechtpartij raakt het slachtoffer gewond aan zijn hoofd. De artsen kunnen niet voorzien hoe deze schade zich in de toekomst zal ontwikkelen. Daarnaast is ook de scooter van het slachtoffer beschadigd. Stel dat het slachtoffer met bonnen onderbouwt dat de schade aan de scooter 350 euro bedraagt en dat de verdachte dat bedrag ter plekke betaalt. In dit geval zou je in de overeenkomst kunnen opnemen dat het slachtoffer aan de verdachte kwijting verleent voor de schade aan de scooter. Dit betekent dat het slachtoffer voor de schade aan de scooter niets meer van verdachte kan vorderen. Omdat de uiteindelijke schade aan het hoofd van het slachtoffer nog niet vaststaat en dus niet zeker is welke schade het slachtoffer als gevolg hiervan nog zou kunnen lijden, moet je voor deze schade geen (finale) kwijting verlenen.

Als er toch voor wordt gekozen om (finale) kwijting te verlenen, moet heel duidelijk zijn waarvoor de (finale) kwijting wordt verleend en moet ook duidelijk zijn dat partijen weten wat zij doen. Het is de taak van de mediator om partijen hier goed over voor te lichten en partijen erop te wijzen dat zij hun overeenkomst voorleggen aan hun (juridisch) adviseurs alvorens akkoord te gaan. Het is namelijk niet de bedoeling dat partijen zonder het te beseffen toekomstige rechten verspelen.

7.3.5 Schadevergoeding en bekennende verdachte

Een verdachte is pas een dader als de schuld van de verdachte onherroepelijk vaststaat en hij is veroordeeld. Aangezien mediation in strafzaken plaatsvindt lopende de strafrechtelijke procedure staat de schuld van de verdachte nog niet onherroepelijk vast. Dat roept de vraag op of de verdachte door het betalen van schadevergoeding aan het slachtoffer niet in een lastig belangenconflict kan komen. Handelingen gedaan door een verdachte in een civielrechtelijke context (lees: de mediation) kunnen mogelijk tegen de verdachte gebruikt worden in

het strafproces. Ingeval de verdachte geen schade durft te vergoeden uit angst dat dit zal worden opgevat als bekennen, is het verstandig om verdachte met zijn advocaat te laten overleggen. Een oplossing zou gevonden kunnen worden door in de slotovereenkomst op te nemen dat verdachte weliswaar bereid is om in de onderlinge verhouding met het slachtoffer een bedrag aan schadevergoeding te betalen, maar dat verdachte zich verder op het standpunt stelt dat hem in strafrechtelijke zin geen verwijt kan worden gemaakt. Zie ook hoofdstuk 8: De slotovereenkomst voor de problematiek rond de bekennende verdachte.

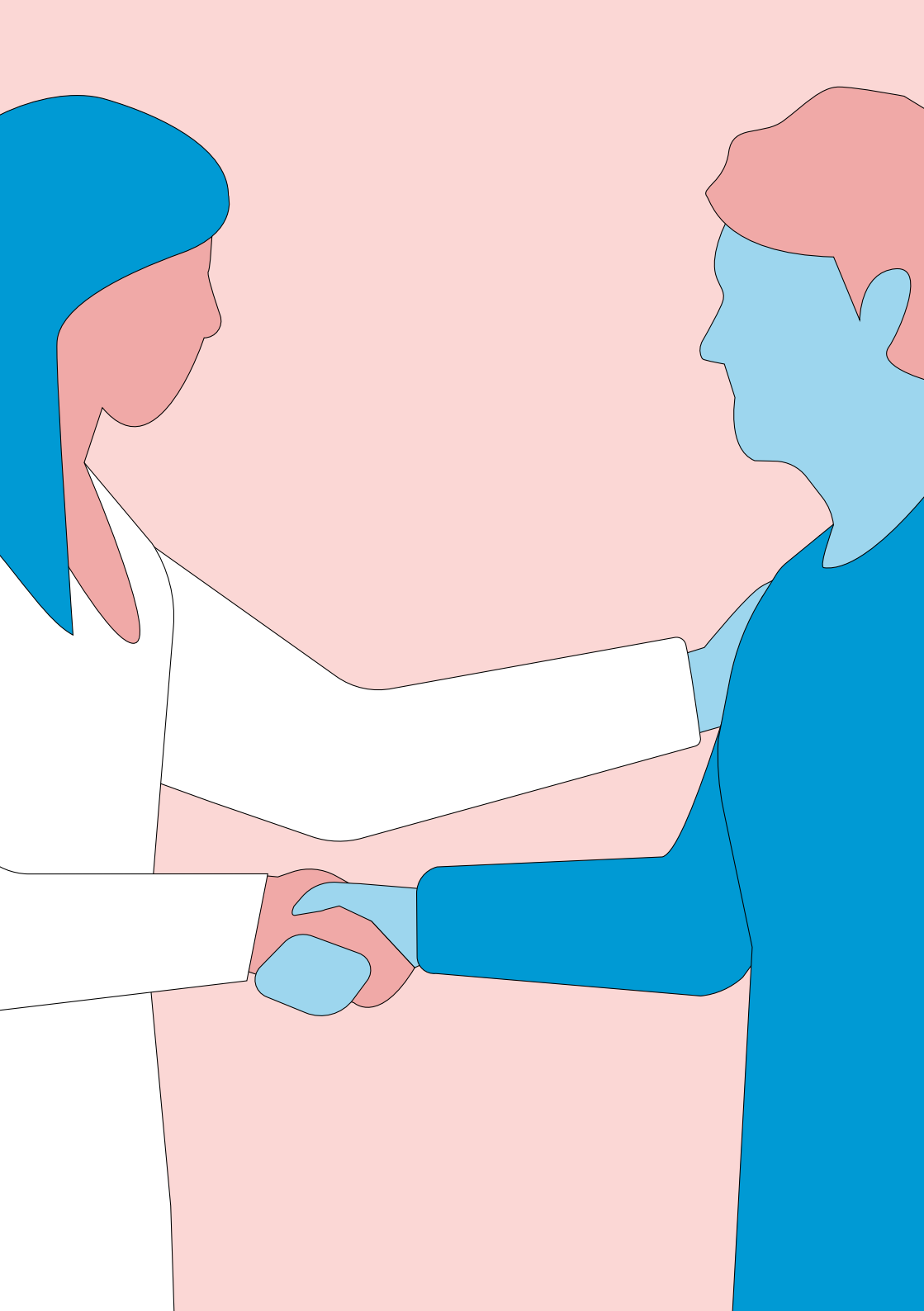

8 DE SLOTOVEREENKOMST

mr. Tanja van Mazijk

8.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk bespreken we de slotovereenkomst. De slotovereenkomst is het sluitstuk van de mediation in strafzaken. Na ondertekening van de slotovereenkomst door partijen en toezending naar justitie is de slotovereenkomst een processtuk en onderdeel van het strafdossier. De slotovereenkomst bestaat voor een deel uit standaardbepalingen en voor een deel uit een door de mediator zelf in te vullen maatwerkgedeelte. Dit maatwerkgedeelte moet de mediator ter plekke schrijven. De mediator beschrijft hierin onder andere of en hoe herstel heeft plaatsgevonden, de afspraken die partijen hebben gemaakt en wat partijen aan de verwijzer willen vragen. De slotovereenkomst moet duidelijk worden geschreven en inhoudelijk/juridisch correct zijn omdat hetgeen is vastgelegd in de slotovereenkomst zowel financiële als juridische gevolgen kan hebben voor partijen.

8.2 DE STARTOVEREENKOMST

Een mediation in strafzaken begint door ondertekening van de startovereenkomst. De startovereenkomst maakt deel uit van de slotovereenkomst door de volgende bepaling die in de slotovereenkomst staat:

> *"De eerder ondertekende startovereenkomst (d.d. ……) waarmee deze mediation een aanvang heeft genomen, maakt onverbrekelijk deel uit van deze slotovereenkomst."*

De startovereenkomst bestaat uit standaardbepalingen. Belangrijke bepalingen uit de startovereenkomst zijn de vrijwilligheid en de geheimhouding.
Zowel in de startovereenkomst als de slotovereenkomst staat dat partijen vrijwillig deelnemen aan het mediationtraject. Vrijwilligheid is de kern van iedere mediation ook van een mediation in strafzaken. In het bijzonder bij een mediation in strafzaken moet de mediator navragen of partijen echt vrijwillig aan de mediation deelnemen en niet deelnemen omdat zij zich onder druk gezet voelen door elkaar of door justitie.

Door ondertekening van de startovereenkomst zijn partijen gebonden aan de geheimhoudingsplicht. Eventuele andere aanwezigen bij de mediation tekenen bij aanvang van de mediation een geheimhoudingsverklaring.

De belangrijke bepalingen uit de startovereenkomst staan ook in de slotovereenkomst daarom bespreken wij de startovereenkomst hier verder niet afzonderlijk. Hetgeen hierna wordt gezegd over de slotovereenkomst geldt ook voor de startovereenkomst.

Zie bijlage B voor een voorbeeld van een startovereenkomst.

8.3 DE SLOTOVEREENKOMST

8.3.1 Een civielrechtelijke overeenkomst in een strafrechtelijk traject

De slotovereenkomst is een civielrechtelijke overeenkomst die onderdeel is van een lopend strafrechtelijk traject. Partijen zijn relatief vrij om samen afspraken te maken en die vast te leggen in de slotovereenkomst. Die afspraken kunnen variëren van elkaar in de toekomst begroeten tot het betalen van schadevergoeding. Belangrijk om te weten is dat deze afspraken in beginsel alleen tussen partijen gelden en dat deze afspraken niet strafrechtelijk maar civielrechtelijk moeten worden afdwongen. Komt één van de partijen zijn afspraak niet na, dan zal de andere partij naar de burgerlijk rechter moeten om de nakoming daarvan af te dwingen, tenzij de officier van justitie of de rechter de afspraken als een (bijzondere) voorwaarde opneemt in een strafbeschikking of vonnis.

Het spreekt hierbij voor zich dat niet alle afspraken juridisch afdwingbaar zijn. Zo zijn afspraken tot het vergoeden van geleden schade wel juridisch afdwingbaar maar elkaar begroeten niet. Hierna bij de bespreking van de voorbeeldovereenkomst wordt verder op deze materie ingaan.

8.3.2 Artikel 51h lid 2 SV

Op het moment dat de slotovereenkomst door beide partijen is ondertekend en is doorgestuurd naar de verwijzer, is de slotovereenkomst onderdeel van het

strafdossier en dus een formeel processtuk. Op grond van artikel 51h lid 2 SV moet de rechter (in de praktijk ook de officier van justitie) rekening houden met de slotovereenkomst.

Artikel 51h Wetboek van Strafvordering:

1. Het Openbaar Ministerie bevordert dat de politie in een zo vroeg mogelijk stadium het slachtoffer en de verdachte mededeling doet van de mogelijkheden tot bemiddeling.
2. Indien een bemiddeling tussen het slachtoffer en de verdachte tot een overeenkomst heeft geleid, houdt de rechter, indien hij een straf of een maatregel oplegt, daarmee rekening.
3. Het Openbaar Ministerie bevordert bemiddeling tussen het slachtoffer en de veroordeelde, nadat het zich ervan heeft vergewist dat dit de instemming heeft van het slachtoffer.
4. Bij algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels worden gesteld betreffende bemiddeling tussen het slachtoffer en de verdachte of tussen het slachtoffer en de veroordeelde.

Betekent dit dat de officier van justitie of de rechter zich naar de wens van partijen moet voegen en moet doen wat partijen vragen? Nee, want uiteindelijk blijft de officier van justitie of de rechter verantwoordelijk voor de afdoeningsbeslissing en/of de op te leggen straf.

8.3.3 Informatiebron voor verwijzer

De slotovereenkomst is een overeenkomst van partijen. Zij zijn immers degenen die deze overeenkomst ondertekenen en daarom is het van belang dat de overeenkomst in voor partijen begrijpelijke taal is opgesteld, zodat verdachte en slachtoffer begrijpen waarmee zij instemmen als zij de slotovereenkomst ondertekenen. Tegelijkertijd is de slotovereenkomst ook bedoeld voor de verwijzer: de officier van justitie of de rechter.

De slotovereenkomst is de enige informatiebron voor de verwijzer over dat wat tussen partijen is gebeurd tijdens de mediation en wat zij daarvan willen terugkoppelen. Alle betrokkenen bij een mediation in strafzaken zijn immers gehouden aan de geheimhoudingsplicht. De mediator op grond van artikel 6 van de MfN Gedragsregels en artikel 7 van het MfN Reglement, verdachte en slachtoffer doordat zij bij aanvang van de mediation de startovereenkomst hebben getekend waarin staat dat zij zijn verplicht tot geheimhouding. Eventuele andere aanwezigen bij de mediation doordat zij een geheimhoudingsverklaring hebben ondertekend.

Omdat de officier van justitie en/of de rechter alle informatie over hoe de mediation tussen verdachte en slachtoffer is verlopen alleen uit de teruggekoppelde slotovereenkomst kunnen halen, moet alle relevante informatie voor de officier van justitie en/of de rechter er ook daadwerkelijk in staan. Dit betekent dat de mediator een goed beeld moet schetsen van hoe de mediation is verlopen en de afspraken tussen partijen duidelijk en goed moet verwoorden anders weet de verwijzer niet waar hij rekening mee kan houden en dat kan gevolgen hebben voor zowel aangever als verdachte.

8.4 DE MEDIATION EINDIGT ZONDER SLOTOVEREENKOMST

Mochten partijen niet tot overeenstemming komen, dan wordt de zaak in de stand waarin deze zich bevond teruggestuurd aan de officier van justitie dan wel de rechter. Gelet op de vertrouwelijkheid van het mediationtraject zal voor hen dan enkel kenbaar zijn dat het traject niet is geslaagd, zonder dat de onderliggende oorzaken hiervan worden toegelicht.

8.4.1 Eenzijdige verklaring

Soms wordt er in een dergelijk geval wel eens gebruik gemaakt van de zogenoemde 'eenzijdige verklaring'. Die verklaring is niet zo eenzijdig als het klinkt, want een eenzijdige verklaring mag alleen door de mediator aan de verwijzer worden toegezonden als beide partijen hiermee akkoord zijn gegaan. Dit voorkomt dat de verdere afdoening van de strafzaak oneigenlijk (ten voordele van een partij) wordt beïnvloed.

Wat kan er zoal in een eenzijdige verklaring worden opgenomen? De verdachte zou bijvoorbeeld zijn spijt kunnen betuigen en aan het slachtoffer te kennen geven dat hij/zij niet meer bang hoeft te zijn. Het slachtoffer zou kunnen vertellen hoe hij/zij het gebeurde heeft ervaren en wat de gevolgen hiervan zijn. Het feit dat beide partijen akkoord moeten gaan met inzending van de eenzijdige verklaring voorkomt dat ongewenste informatie aan de verwijzer zal worden teruggekoppeld. Toch moet de mediator oplettend blijven en erop toezien dat geen wederzijdse beschuldigingen en boosheid aan de verwijzer worden teruggekoppeld.

8.5 INHOUD VAN DE SLOTOVEREENKOMST

Aan de hand van een voorbeeldovereenkomst bekijken we wat er allemaal in de slotovereenkomst moet staan en waarom. We maken hierbij onderscheid tussen de standaardbepalingen en het door de mediator zelf in te vullen maatwerkgedeelte van de slotovereenkomst.

In het standaardgedeelte we een aantal belangrijke bepalingen die in elke slotovereenkomst (moeten) staan ongeacht de onderliggende kwestie. Dit zijn de voorgedrukte bepalingen die de mediator niet ter plekke zelf hoeft in te vullen.

Het maatwerkgedeelte wordt door de mediator ter plekke geschreven. Dit is elke keer anders, omdat elke zaak anders is. Nu is het ook weer niet zo dat elke mediation in strafzaken totaal verschillend verloopt. Een aantal thema's komt bij bijna elke mediation wel aan bod. Die thema's zullen we gebruiken als leidraad bij het maatwerkgedeelte. Zo wil de verwijzer graag weten of er sprake is van herstel, of eventuele schadevergoeding is afgehandeld, of er afspraken zijn gemaakt en of partijen wensen hebben ten aanzien van de verdere afdoening. Bij het hiernavolgende onderdeel Maatwerk worden al deze onderwerpen verder uitgewerkt.

Hieronder staat een voorbeeld van een slotovereenkomst die we artikelsgewijs zullen toelichten en bespreken. Eerst worden de meest voorkomende standaardbepalingen besproken. De standaardbepaling staat in een kader en de toelichting/uitleg staat daaronder. Na bespreking van de standaardbepalingen bespreken we het maatwerkgedeelte van de slotovereenkomst.

8.5.1 Standaardbepalingen

8.5.1.1 Titel

SLOTOVEREENKOMST MEDIATION IN STRAFZAKEN (Tevens vaststellingsovereenkomst?)

A. Is een slotovereenkomst een vaststellingsovereenkomst?
In de praktijk worden de termen slotovereenkomst (soms ook eindovereenkomst genoemd) en vaststellingsovereenkomst door elkaar gebruikt. De slotovereenkomst is echter niet standaard een vaststellingsovereenkomst.

B. Wat is het verschil tussen een slotovereenkomst en een vaststellingsovereenkomst?
Een slotovereenkomst is een onbenoemde overeenkomst, dat wil zeggen een overeenkomst die niet specifiek in de wet genoemd of geregeld wordt. Er gelden dus geen speciale wettelijke regels voor een slotovereenkomst. Behalve onbenoemde overeenkomsten kent de wet ook zogenaamde benoemde overeenkomsten. Dat zijn overeenkomsten die specifiek in de wet benoemd worden en die eigen bijzondere voorwaarden kennen. De vaststellingsovereenkomst is een benoemde overeenkomst en kent dus een eigen specifieke wettelijke regeling die is vastgelegd in artikel 7:900 van het Burgerlijk Wetboek. Volgens

dit artikel is een vaststellingsovereenkomst gericht op het beëindigen of voorkomen van een geschil of onzekerheid over de verhouding tussen partijen.

C. Juridische gevolgen van benaming slotovereenkomst of vaststellingsovereenkomst

Als de slotovereenkomst wordt aangeduid als een vaststellingsovereenkomst heeft dit juridische gevolgen. Dit heeft ermee te maken dat de wettelijke regels rondom de vaststellingsovereenkomst als gevolg hebben dat juridisch afdwingbare afspraken zoals bijvoorbeeld het betalen van schadevergoeding niet of nog slechts in zeer uitzonderlijke gevallen aan te tasten zijn. Stel, verdachte en slachtoffer leggen in de slotovereenkomst vast dat verdachte aan slachtoffer een bepaald bedrag aan schade zal vergoeden aan het slachtoffer. Omdat verdachte het geld niet in één keer kan betalen, en partijen uitdrukkelijk te kennen geven dat zij beiden betaling in termijnen willen overeenkomen, nemen partijen in de overeenkomst op dat de verdachte het bedrag in twaalf maandelijkse betalingen van 1.000 euro zal voldoen. Elke maand te betalen uiterlijk de laatste dag van de maand, met de opmerking dat indien niet tijdig wordt betaald, het overeengekomen bedrag geheel opeisbaar is. Twee weken na ondertekening van de vaststellingsovereenkomst krijgt de verdachte nieuwe informatie over de zaak, waardoor hij vindt dat hij de schadevergoeding helemaal niet verschuldigd is. Verdachte weigert vervolgens te betalen en het slachtoffer gaat naar de burgerlijk rechter om nakoming van de overeenkomst te vragen. In dit geval is de benaming 'vaststellingsovereenkomst' gunstig voor het slachtoffer en niet gunstig voor de verdachte. De rechter heeft op grond van artikel 7:900 BW minder vrijheid om de overeenkomst te vernietigen. Partijen zijn dus strenger gebonden aan datgene wat zij zijn overeengekomen.

D. Hoe moet de mediator in strafzaken hiermee omgaan?

De mediator moet de rechten van beide partijen in de gaten houden. Juist omdat zowel partijen als de mediator het verdere verloop van de (straf)zaak niet kunnen voorzien, verdient het sterk aanbeveling om de slotovereenkomst alleen vaststellingsovereenkomst te noemen als partijen dat uitdrukkelijk zo willen en zo bedoeld hebben. Zo niet, neem dan niet in de slotovereenkomst op dat deze tevens een vaststellingsovereenkomst is.

E. Executoriale titel

Partijen kunnen ook de slotovereenkomst laten registreren bij een notaris. De overeenkomst krijgt hierdoor een executoriale titel, waardoor het verschuldigde bedrag door de deurwaarder kan worden geïnd.

Uiteraard is het, zowel uit financieel als herstelrechtelijk oogpunt, niet wenselijk dat partijen na de mediation alsnog naar de rechter en/of deurwaarder moeten om nakoming van hun afspraken te moeten vorderen. De mediator doet er

daarom goed aan om partijen geen zaken te laten afspreken die achteraf voor problemen kunnen zorgen.

8.5.1.2 Zaaknummer en mediationnummer

Deze zaak is geregistreerd onder:

- Mediationnummer:
- Zaak of proces-verbaalnummer:

Zie de door de mediationfunctionaris toegestuurde stukken voor de in te vullen nummers.

8.5.1.3 Partijen

- Partij A tegen wie aangifte is gedaan: (of: verdachte)
- Partij B door wie aangifte is gedaan: (of: benadeelde)

Vul hier *niet* het adres en de woonplaats van partijen in. Dit in verband met de privacy van partijen. Alleen de naam van partijen is voldoende. Dit geldt uiteraard ook voor de startovereenkomst. In sommige gevallen kan het voorkomen dat partijen zelfs hun naam niet in de overeenkomst genoemd willen hebben, omdat zij niet willen dat de andere partij hun naam te weten komt. In een dergelijk geval is het proces-verbaalnummer, een parket- of rolnummer of het registratienummer van het mediationbureau van de rechtbank voldoende.

Bovenstaande bepaling kan uiteraard worden aangepast als partijen over en weer aangifte hebben gedaan of als er meerdere slachtoffers partij zijn bij de mediation.

Let op: als partijen minderjarig zijn, kunnen zij een mediationtraject alleen aangaan als zij door hun ouder of voogd worden begeleid of wanneer er expliciet schriftelijke toestemming van een ouder of voogd is gegeven voor deelname aan de mediation. Met minderjarige wordt een jongere die nog geen 18 jaar is bedoeld. Wanneer er sprake is van een minderjarige moet de ouder of voogd mee tekenen.

BIJVOORBEELD

"Partij A, tegen wie aangifte is gedaan …….. tijdens dit gesprek begeleid door zijn wettelijk vertegenwoordiger(s)/ouder(s) de heer …… en/of mevrouw …… "

8.5.1.4 Verwijzer

De officier van justitie/de rechter/de rechter-commissaris

Hier wegstrepen wat niet van toepassing is. Zie de door de mediation-functionaris toegestuurde stukken waarin staat wie de verwijzer is.

8.5.1.5 Begeleid door

De mediation is begeleid door mevrouw/de heer…… en mevrouw/de heer …… beiden MfN registermediator.

Deze bepaling behoeft geen nadere toelichting. Wel staat er soms bij de mediator die als tweede wordt genoemd co- of duo-mediator. Dit laatste heeft te maken met terminologie die door de mediationfunctionarissen is geïntroduceerd, waarmee wordt aangegeven dat de mediator, die als 'co' wordt genoemd, nog lerende is en minder dan tien mediations in strafzaken heeft gedaan. Wanneer er sprake is van 'duo', zijn dit in de regel twee ervaren mediators in strafzaken. De voorvoegsels co- of duo- kunnen ook weggelaten worden.

8.5.1.6 Verwijzing startovereenkomst

1. De eerder ondertekende startovereenkomst (d.d. ……) waarmee deze mediation een aanvang heeft genomen, maakt onverbrekelijk deel uit van deze vaststellingsovereenkomst.

Door deze bepaling worden alle bepalingen van de startovereenkomst onderdeel van de slotovereenkomst. De geheimhoudingsbepaling uit de startovereenkomst is dus ook onderdeel van de slotovereenkomst.

8.5.1.7 Informed consent

> 2. Partijen zijn bij aanvang van de mediation voorgelicht over de mogelijke gevolgen van deelname aan deze mediation. Zij weten dat de behandelend officier van justitie of de rechter, bij de verdere afdoening van deze zaak, rekening kan houden met de uitkomst van deze mediation zoals vastgelegd in deze vaststellingsovereenkomst.

Bovenstaande bepaling ziet op het zogeheten 'informed consent'. Pas na gedegen voorlichting door de mediationfunctionaris en de mediator nemen partijen deel aan de mediation en ondertekenen zij de slotovereenkomst. De mediator moet hierbij ook nagaan of partijen alles goed hebben begrepen en of zij weten welke gevolgen deelname en ondertekening van de slotovereenkomst voor partijen kan hebben. Partijen verklaren door ondertekening van de slotovereenkomst dat zij alles begrijpen en instemmen.

8.5.1.8 Verwijzer beslist over verloop strafzaak

> 3. Partijen verzoeken de behandelend officier van justitie, dan wel rechter conform artikel 51h Wetboek van Strafvordering rekening te houden met de uitkomst van deze mediation. Partijen weten dat zij slechts een verzoek doen en dat de officier van justitie of rechter uiteindelijk beslist.

In deze bepaling wordt nog eens aan partijen duidelijk gemaakt dat de verwijzende justitiële instantie uiteindelijk beslist over het verdere verloop van de strafzaak. Partijen moeten weten dat zij de officier van justitie of de rechter niet kunnen dwingen om datgene wat zij samen hebben afgesproken en aan de verwijzer hebben verzocht over te nemen. Partijen mogen de verwijzer wel verzoeken om op grond artikel 51h Sv rekening te houden met de uitkomst van de mediation maar het is aan de verwijzer op welke manier en in welke mate hij dat zal doen.

8.5.1.9 Maatwerkgedeelte

Hier wordt het door de mediator ter plekke geschreven maatwerkgedeelte ingevoegd. In verband met de overzichtelijkheid wordt dit maatwerkgedeelte hierna in subparagraaf 8.5.2 besproken.

8.5.1.10 Bedenktijd en afwikkeling

4. Na ondertekening van deze slotovereenkomst hebben partijen desgewenst 5 werkdagen bedenktijd. Deze bedenktijd biedt partijen de gelegenheid om de slotovereenkomst te bespreken met hun adviseur.

5. Partijen willen in dit geval WEL/GEEN gebruik van de bedenktijd.

6. Als partijen gebruik maken van de bedenktijd zullen zij uiterlijk binnen 5 werkdagen schriftelijk aan de mediators laten weten of de mediators de slotovereenkomst mogen toezenden aan de verwijzer.

7. Toezenden van de slotovereenkomst geschiedt slechts met goedvinden van beide partijen. Indien één van partijen geen toestemming geeft voor inzending, of geen bericht stuurt, wordt de slotovereenkomst niet ingezonden.

8. Indien niet van beide partijen schriftelijke toestemming is ontvangen stellen de mediators een bericht op dat de mediation is geëindigd en sturen zij dit op aan het Mediationbureau. Dit bericht bevat in dat geval geen informatie over de reden van beëindiging.

9. Indien de slotovereenkomst, om welke reden dan ook, niet door de mediators wordt ingezonden, stuurt de mediator daarvan bericht aan partijen. De slotovereenkomst wordt in dat geval geacht niet tot stand gekomen te zijn, c.q. komt in dat geval met onmiddellijke ingang vanaf het moment van deze kennisgeving te vervallen.

10. Partijen zijn er uitdrukkelijk op gewezen dat zij deze slotovereenkomst ter advisering, kunnen voorleggen aan hun advocaat/adviseur.

De slotovereenkomst bij een mediation in strafzaken wordt ter plekke opgesteld en vaak ook ter plekke ondertekend. Dit om praktische redenen, want het voorkomt dat partijen opnieuw voor een tekensessie naar de rechtbank moeten komen. Partijen zitten meestal zonder (juridisch) adviseur aan tafel en hebben, doordat zij ter plekke ondertekenen, doorgaans geen mogelijkheid gehad om met hun (juridisch) adviseur over de inhoud van de slotovereenkomst te overleggen. De hiervoor genoemde bedenktijd, die ingaat na ondertekening van de slotovereenkomst door partijen, is bedoeld om partijen alsnog de gelegenheid te bieden om na te denken of ze er ook echt achter staan, om advies in te winnen of voor te leggen aan een juridisch adviseur. Als tenminste één van de betrokken partijen een bedenktijd wenst, dan is deze van kracht en geldt de bedenktijd ook voor de andere partij. Door gebruik te maken van de bedenktijd

is de slotovereenkomst, ook al is deze al ondertekend, nog niet definitief. De slotovereenkomst wordt pas definitief als beide partijen opnieuw hun akkoord hebben gegeven aan deze overeenkomst, al dan niet na overleg met hun (juridisch) adviseur.

Het gebruik maken van de bedenktijd is een verantwoordelijkheid die niet alleen bij partijen ligt. Als de mediator twijfelt aan bijvoorbeeld de juistheid, haalbaarheid of de mogelijke gevolgen van datgene wat partijen zijn overeengekomen, doet hij er goed aan om partijen op het hart te drukken, gebruik te maken van de bedenktijd en juridisch advies in te winnen alvorens definitief akkoord te gaan met de slotovereenkomst. Niet alleen omdat het onwenselijk dat partijen afspraken ondertekenen waar ze later spijt van krijgen, maar ook om de eigen aansprakelijkheid van de mediator te beperken/uit te sluiten. Gedurende de bedenktijd kunnen partijen kleine aanpassingen of wijzigingen voorstellen, waar beide partijen dan weer akkoord mee moeten gaan of hun goedkeuring aan de al ondertekende slotovereenkomst intrekken.

8.5.1.11 Aandachtspunten bij de bedenktijd

A. Eerst keuze maken wel of geen bedenktijd dan pas ondertekenen

De bepaling inzake de keuze voor de bedenktijd is onderdeel van de slotovereenkomst en hierover moet *eerst* een besluit genomen worden voordat de slotovereenkomst wordt ondertekend. Ter illustratie een voorbeeld:

VOORBEELD 'BETALING ZONDER OVEREENKOMST'

Partijen maken een afspraak in hun slotovereenkomst over een te betalen schadevergoeding. Zij tekenen de slotovereenkomst en verdachte maakt ter plekke het overeengekomen bedrag aan schadevergoeding over aan het slachtoffer. Vervolgens vraagt het slachtoffer om de bedenktijd en deze wordt ook toegekend. Als het slachtoffer tijdens de bedenktijd alsnog zijn goedkeuring aan de overeenkomst onthoudt, is de schadevergoeding door de verdachte betaald, terwijl de slotovereenkomst niet tot stand is gekomen en niet kan worden ingestuurd naar justitie. Slotsom is dat er geen slotovereenkomst naar de verwijzer wordt gestuurd en de verwijzer geen rekening kan houden met de reeds betaalde schadevergoeding bij de verdere afdoening van de strafzaak.

B. Wél bedenktijd

Ingeval partijen wel kiezen voor de bedenktijd, moet de mediator de getekende overeenkomst onder zich houden (nog niet aan partijen en de verwijzer toesturen) omdat de slotovereenkomst nog niet definitief is. Partijen moeten

immers nog hun schriftelijke akkoord geven voordat de mediator de slotovereenkomst kan insturen. Zo voorkomst de mediator dat partijen een getekende slotovereenkomst in hun bezit hebben die nog niet definitief is geaccordeerd.

C. Wél bedenktijd en partijen reageren niet binnen de bedenktijd
Het komt geregeld voor dat partijen kiezen voor de bedenktijd en niet binnen vijf dagen schriftelijk reageren om hun akkoord te geven. In de praktijk zoekt de mediator in dergelijke situaties, telefonisch of per mail, contact met de partij die niet reageert. De mediator kan dan vragen waarom er niet wordt gereageerd, of er meer tijd nodig is en waarom die tijd nodig is. Zo nodig kan de mediator (met akkoord van de andere partij) uitstel verlenen en de bedenktijd verlengen.

D. Geen bedenktijd en alles is afgewikkeld
Ingeval partijen hebben aangegeven dat zij geen gebruik willen maken van de bedenktijd, de slotovereenkomst hebben getekend én afspraken zoals betaling van schadevergoeding ter plekke hebben afgehandeld, is de slotovereenkomst definitief. De mediator kan de slotovereenkomst direct aan partijen en justitie toesturen.

E. Geen bedenktijd maar partijen hebben tijd nodig om een afspraak tot schadevergoeding na te komen
Het kan ook voorkomen dat partijen niet kiezen voor de bedenktijd, omdat zij het helemaal eens zijn met de afspraken in de slotovereenkomst, maar dat zij meer tijd nodig hebben om afspraken na te komen voordat de overeenkomst wordt toegestuurd aan justitie. In deze situaties moet de mediator de slotovereenkomst onder zich houden totdat aan de afspraken is voldaan. Ter illustratie onderstaand voorbeeld:

VOORBEELD 'SCREENSHOT'

De bril van Angela is kapotgegaan door de klap die zij van Rodrigues kreeg. Angela overlegt een rekening van de bril tijdens de mediation en Rodrigues wil deze bril vergoeden. In de overeenkomst is afgesproken dat Rodrigues de kosten voor de bril binnen twee weken na het mediationgesprek aan Angela betaalt. Rodrigues zal het afgesproken bedrag overmaken op de rekening van Angela. In de slotovereenkomst is opgenomen dat de overeenkomst definitief is op het moment dat Rodrigues aan zijn verplichting heeft voldaan. Hij zal een screenshot sturen van de overboeking van de betaling aan Angela naar de mediator. De mediator houdt de getekende slotovereenkomst onder zich tot Rodrigues heeft betaald en de mediator de screenshot van Rodrigues heeft ontvangen. Daarna stuurt de mediator de

slotovereenkomst, inclusief de bijlagen, toe aan partijen en verwijzer en kan hij de mediation afsluiten. Voor de officier van justitie of de rechter is dan duidelijk dat de afspraak omtrent de schade is nagekomen.

8.5.1.12 Aansprakelijkheid mediators

11. Partijen zijn zelf verantwoordelijk voor hetgeen zij met elkaar overeenkomen. De mediators zijn niet aansprakelijk voor hetgeen partijen met elkaar zijn overeengekomen.

12. Wanneer de mediators uit hoofde van beroepsaansprakelijkheid toch worden aangesproken op de inhoud van deze overeenkomst, vervalt de geheimhoudingsverplichting van de mediators, voor zover nodig, om zich tegen deze aanspraken te kunnen verweren. De aansprakelijkheid van de mediators is uit hoofde van hun beroepsaansprakelijkheidsverzekering altijd beperkt tot het bedrag dat in het betreffende geval door de beroepsaansprakelijkheidsverzekering wordt uitgekeerd.

Bepaling 11 en 12 zijn niet los van elkaar te lezen. In deze bepalingen sluit de mediator zijn aansprakelijkheid uit. In artikel 10.1 van het MfN Reglement staat dat de mediator ervoor moet zorgen dat hetgeen partijen zijn overeengekomen deugdelijk, al dan niet door of met behulp van een deskundige derde, in een overeenkomst wordt vastgelegd. Maar voor de inhoud van de overeenkomst zijn en blijven de partijen met uitsluiting van de mediator zelf verantwoordelijk. In vervolg daarop staat in artikel 10.2 dat de mediator niet aansprakelijk is voor de inhoud van de door de partijen af te sluiten overeenkomst en de eventueel hieruit voortvloeiende schade.

Bepaling 12 is overgenomen uit artikel 7.6. van het MfN Reglement. Hierin staat dat indien een klacht-, tucht- of aansprakelijkheidsprocedure tegen de mediator wordt gevoerd de geheimhoudingsplicht komt te vervallen voor zover dat nodig is om zichzelf tegen de vorderingen te verweren en/of een beroep te doen op zijn beroepsaansprakelijkheidsverzekering.

Op grond van het MfN Reglement zijn mediators niet verplicht om een beroepsaansprakelijkheidsverzekering af te sluiten, maar een voorwaarde om voor de rechtbank te kunnen mediëren (ook in strafzaken) is dat mediators ingeschreven staan bij de Raad voor Rechtspraak. Inschrijving bij de Raad voor de Rechtspraak vereist een aansprakelijkheidsverzekering. De mediator in strafzaken moet dan ook dergelijke verzekering hebben afgesloten. De verzekeraar stelt

vervolgens de eis dat de mediator zijn schade zoveel mogelijk moet voorkomen en beperken. Als de mediator wel een dergelijke verzekering heeft, dan stelt de verzekeraar de eis dat de mediator zijn schade zoveel mogelijk moet voorkomen en beperken. Aansprakelijkheid uitsluiten kan niet, beperken veelal wel, maar uiteindelijk zal de rechter oordelen of en voor welke bedrag de mediator aansprakelijk is. Rechtszaken waarin de mediator aansprakelijk wordt gehouden door de rechter zijn er (nu nog) bijna niet. Er zijn tot nu toe twee (gepubliceerde) zaken bekend waarin een mediator aansprakelijk is gesteld doordat er verkeerde informatie is verstrekt met nadelige financiële gevolgen voor partijen. Beide zaken betroffen echtscheidingskwesties en geen strafzaken.

De mediator in strafzaken heeft ook te maken met afspraken die financiële en juridische gevolgen kunnen hebben voor partijen. Zeker als partijen geen gebruik maken van hun bedenktijd en geen juridisch advies inwinnen is het nog maar de vraag of de mediator in strafzaken eenvoudigweg door bovenstaande bepaling zijn/haar aansprakelijkheid kan uitsluiten of beperken.

8.5.1.13 Voorleggen aan de rechter

13. Het staat partijen vrij om de startovereenkomst en de slotovereenkomst indien nodig in rechte te overleggen.

Door deze bepaling kunnen partijen de slotovereenkomst overleggen bij de burgerlijk (civiele) rechter om nakoming van de andere partij af te dwingen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan in de slotovereenkomst overeengekomen schadevergoeding die niet door de verdachte wordt betaald of andere juridisch afdwingbare afspraken die niet worden nagekomen.

In artikel 10.3 van het MfN Reglement staat dat partijen gezamenlijk bepalen in hoeverre de inhoud van de af te sluiten overeenkomst vertrouwelijk blijft. In elk geval mag de inhoud van de afgesloten overeenkomst aan de rechter worden voorgelegd indien dat noodzakelijk is om nakoming daarvan te vorderen.
In artikel 3 van deze slotovereenkomst staat dat de overeenkomst door de mediator zal worden toegezonden aan het mediationbureau van de rechtbank. Het mediationbureau verzoekt vervolgens de verwijzer om de slotovereenkomst te voegen in het strafdossier.

8.5.1.14 Geen bekentenis

14. Al hetgeen is vastgelegd in deze overeenkomst is uitdrukkelijk geen bekentenis in strafrechtelijke zin.

Het is niet de bedoeling dat de slotovereenkomst tegen de wil van partijen gebruikt kan worden als bewijs in de strafzaak. Wat wordt vastgelegd in de slotovereenkomst zou mee kunnen wegen als bewijs in de verdere strafprocedure. Bovendien kan een bekentenis ook nog van invloed zijn als er sprake is van schade die eventueel zal worden vergoed door een verzekeringsmaatschappij. De mediator moet er dus op letten dat er geen zaken in de slotovereenkomst worden opgenomen die, ongewild, negatieve gevolgen kunnen hebben voor de positie van de verdachte in het strafproces. Neem daarom bijvoorbeeld niet de volledige omschrijving van het delict uit het proces verbaal over. Dit zou onbedoeld kunnen worden opgevat als bekentenis door de verdachte.

Hoe zit dat dan met het nemen van verantwoordelijkheid door de verdachte of het aanbieden van excuses? Is dat niet ook een vorm van bekennen? Dat zou kunnen. Daarom moet de mediator er altijd op alert zijn dat hij de excuses en het nemen van verantwoordelijkheid door de verdachte zo verwoordt dat het geen bekentenis is. Schrijven dat een verdachte spijt heeft van het gebeurde zegt nog niets over wat hij precies heeft gedaan en is dus geen bekentenis. In de praktijk zal de mediator telkens weer de juiste woorden en formuleringen moeten kiezen bij het opschrijven van dat wat partijen beweegt en wat partijen overeenkomen; daarbij indachtig dat de mediator een zorgplicht heeft voor beide partijen.

8.5.1.15 Ondertekening voor akkoord

15. Partijen gaan akkoord met de inhoud van deze overeenkomst en bevestigen dit door ondertekening van deze overeenkomst.

Ondertekend:

Plaats: ..... Datum: .....

Partij A: ..... Partij B: .....

Mediators .....
(paraaf voor gezien)

Normaal gesproken is de ondertekening van een slotovereenkomst de bezegeling van de afspraken en het einde van een (mediation) traject. Bij een mediation in strafzaken wordt het traject pas beëindigd met het 'afgeven' van

de getekende overeenkomst aan partijen en het insturen van de stukken (start- en slotovereenkomst) naar justitie. Als er sprake is van een minderjarige (leeftijd tot 18 jaar) moet de ouder of voogd van deze minderjarige mede ondertekenen.

8.5.2 Het maatwerkgedeelte van de slotovereenkomst

8.5.2.1 Inleiding

> *Resultaat van het gezamenlijke gesprek*
> Partijen hebben het volgende besproken en afgesproken en zij willen dit ter kennis van de officier van justitie en/of de rechter brengen:

Met bovenstaande bepaling begint het maatwerkgedeelte van de slotovereenkomst. Het maatwerkgedeelte is dat deel van de slotovereenkomst dat de mediator ter plekke, eigenhandig, moet schrijven. Omdat elke zaak anders is, bestaan hier geen voorgedrukte standaardbepalingen voor. De mediator zal, elke keer opnieuw, zelf de juiste bewoordingen moeten vinden om de resultaten van de mediation zo goed mogelijk weer te geven voor zowel de verwijzer als voor partijen.

Een aantal thema's komt bij bijna elke mediation aan bod. Die thema's zullen we gebruiken als leidraad bij het bespreken van het maatwerkgedeelte.

8.5.2.2 Algemene tips voor het schrijven van het maatwerkgedeelte

- Gebruik duidelijke en eenvoudige taal. Niet alleen de verwijzer moet begrijpen wat partijen hebben willen vastleggen. Partijen zelf moeten ook begrijpen wat zij zelf hebben afgesproken. Gebruik geen ; 'gewichtige' woorden als dat niet nodig is.
- Gebruik geen juridische termen als het niet hoeft en al helemaal niet als je zelf niet weet wat het precies betekent en wat de gevolgen ervan zijn.
- Maak de afspraken tussen partijen zo SMART mogelijk. SMART is een afkorting die staat voor Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdsgebonden. Eenvoudig gezegd betekent dit dat duidelijk moet zijn wat partijen met de afspraak willen bereiken en dat het een realistisch en haalbare afspraak is.
- Controleer datgene wat je hebt opgeschreven op taalfouten voordat je het aan de verwijzer toezendt.

8.5.2.3 Leidraad bij het schrijven van het maatwerkgedeelte

Hieronder volgt een leidraad voor de mediator bij het schrijven het maatwerkgedeelte. Deze leidraad bestaat uit een indeling van het maatwerkgedeelte aan de hand van thema's die de verwijzer, waar mogelijk, wil terugzien in de slotovereenkomst. De volgende thema's komen hierbij aan de orde:

- De onderlinge relatie van partijen en de voorgeschiedenis van het incident
- Het herstel tussen partijen
- De gemaakte afspraken
- Schade en schadevergoeding
- Betrokkenheid van omgeving/hulpverlening
- Verzoek aan verwijzer

Tot slot zijn ter illustratie een aantal voorbeeldovereenkomsten bijgevoegd.

A. Beschrijf kort de onderlinge relatie van partijen en de voorgeschiedenis van het incident

Het beschrijven van de onderlinge relatie van partijen en de voorgeschiedenis heeft tot doel de context van het gebeurde weer te geven. Het maakt uit of partijen al twintig jaar buren zijn of dat ze elkaar bij het uitgaan toevallig tegen het lijf zijn gelopen. Zie de voorbeelden hierna.

B. Beschrijf het herstel tussen partijen

Eenvoudig gezegd is herstellen 'iets wat kapot is gegaan repareren of weer goed maken'. Herstel bij mediation in strafzaken is een breed begrip. Je kunt denken aan herstel van de verhouding tussen partijen, maar ook aan, en dat kan ook bij slechts één partij het geval zijn, herstel van vertrouwen, herstel van pijn door erkenning, herstel van vrijheid en veiligheid doordat angst afneemt enzovoort. De beleving van partijen en de impact die het gebeurde op hen heeft gehad is daarbij leidend.

C. Schets een reëel beeld

Besef dat herstel niet altijd mogelijk is, maar dat afspraken over hoe met elkaar om te gaan ook heel waardevol kunnen zijn, rust kunnen brengen en escalatie kunnen voorkomen. Maak het niet mooier dan het is en beschrijf datgene wat tijdens het gesprek is gebeurd zo eerlijk mogelijk. Ook twijfel of moeite mogen een plek hebben. Uiteindelijk moeten partijen erachter kunnen staan en wil de verwijzer graag een eerlijk beeld.

VOORBEELD 'EERLIJK BEELD'

"Anne is nog steeds van slag en kan niet zomaar over het gebeurde heen stappen. Toch is zij blij dat dit gesprek met Bas heeft plaatsgevonden" of "Ook al is Anne niet helemaal overtuigd door de excuses van Bas, toch is zij blij dat dit gesprek heeft plaatsgevonden".

D. Vragen die behulpzaam zijn bij het verwoorden van herstel

- Waarom heeft de aangever aangifte gedaan, wat wilde aangever daarmee bereiken?
- Wat maakt dat partijen willen deelnemen aan de mediation en het gesprek? Wat willen zij met het gesprek bereiken?
- Wat vindt verdachte terugkijkend op het incident van hetgeen er is gebeurd?
- Neemt hij verantwoordelijkheid voor het gebeurde, heeft hij spijt en wil hij excuses aanbieden?
- Hoe heeft de benadeelde het incident beleefd?
- Wat is er volgens benadeelde gebeurd?
- Hoe kijkt hij daar nu op terug?
- Indien excuses zijn aangeboden, aanvaardt hij deze?
- Is er door het gesprek meer begrip over en weer ontstaan?
- In hoeverre willen partijen afspraken maken over bijvoorbeeld schade of omgang in de toekomst?
- Hoe was de sfeer tijdens het gesprek?
- Hoe kijken partijen terug op het gesprek? (bijvoorbeeld: "Partijen geven aan dat ze zijn opgelucht en schudden elkaar de hand na afloop.")

E. Tips voor het omschrijven van herstel

- Beschrijf kort en kernachtig wat partijen hebben verteld over de betekenis voor partijen van het incident.
- Beschrijf indien mogelijk de geuite emoties en sfeer tijdens de mediation.
- Beschrijf of en hoe verdachte zich verantwoordelijk voelt voor de gevolgen van het incident.
- Beschrijf of en hoe verdachte zijn excuses aanbiedt.
- Beschrijf of er (wederzijds) begrip is ontstaan. En zo ja, wat begrijpen partijen dan van elkaar?
- Beschrijf het herstel bij het slachtoffer (bijvoorbeeld het slachtoffer is minder bang, durft weer over straat enzovoort).
- Beschrijf eventueel hoe de mediation wordt afgerond.
- Beschrijf eventueel de sfeer aan het einde van de mediation (bijvoorbeeld hoe partijen uit elkaar gingen, afscheid namen enzovoort).

F. Gemaakte afspraken

De mediator moet de afspraken die partijen maken goed en duidelijk vastleggen. De mediator moet beseffen dat niet alle afspraken juridisch/praktisch afdwingbaar zijn. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de afspraak dat partijen elkaar zullen begroeten als zij elkaar tegen komen. Partijen zijn tijdens het mediationgesprek vrij om te spreken en vrij om afspraken te maken. Hierdoor kunnen zij tot creatieve oplossingen komen die een rechter niet zou kunnen opleggen. Denk bijvoorbeeld aan twee voetballers die met elkaar hebben gevochten en

die afspreken om samen naar elkaars team gaan om excuses aan te bieden aan de andere teamleden. Het hiervoor genoemde voorbeeld van de twee voetballers is een *niet* juridisch afdwingbare afspraak. Afspraken over bijvoorbeeld het vergoeden van schade zijn *wel* juridisch afdwingbare afspraken. Als die afspraken niet worden nagekomen, dan heeft dat wel juridische gevolgen. Daarom is het belangrijk dat deze afspraken juridisch correct worden vastgelegd zodat partijen achteraf geen problemen hierover krijgen. Maak alle afspraken tussen partijen waar mogelijk SMART.

G. Schadevergoeding

Het betalen van schadevergoeding aan diegene die schade heeft geleden is ook een vorm van herstel. Als partijen de schade afhandelen tijdens de mediation, kan dit voordelen voor beide partijen hebben. Partijen kunnen samen overleggen (eventueel na advies met hun adviseurs) over de hoogte van de schade en direct akkoord geven of de bereidheid aangeven om de schade te vergoeden. Soms kan dit voor de verdachte het voordeel opleveren dat de officier van justitie de zaak hierna seponeert. Voor het slachtoffer kan het voordelig zijn omdat het slachtoffer de strafbeschikking of de uitspraak van de rechter niet hoeft af te wachten en direct zijn schade krijgt vergoed.

De mediator moet kennis hebben van schade en schadevergoeding omdat de mediator ten aanzien van dit onderwerp fouten kan maken die ongewilde juridische en financiële gevolgen kunnen hebben voor partijen. Belangrijke onderwerpen hierbij zijn bijvoorbeeld de betaling van schadevergoeding in termijnen en het gebruik van de term finale kwijting in de slotovereenkomst. Omdat schade en schadevergoeding een complex onderwerp is wordt dit onderwerp apart behandeld in hoofdstuk 5: Schade en schadevergoeding.

Noem in de slotovereenkomst of er sprake is van schade of schadevergoeding en wat partijen hierover hebben afgesproken.

H. Betrokken omgeving/hulpverlening

Het is belangrijk om bij aanvang van de mediation bij partijen te informeren of en welke instanties betrokken zijn. Bij instanties moet je denken aan de reclassering, Veilig Thuis, de wijkagent de woningbouwcorporatie, de begeleiding van mensen met een lichte verstandelijke beperking enzovoort. Deze instanties kunnen steun bieden en helpen bij het nakomen van de afspraken die partijen hebben gemaakt. Vraag dus aan partijen of je de gemaakte afspraken aan deze instanties mag terugkoppelen en of zij mogen ondersteunen bij de naleving ervan, en leg dit vast in de slotovereenkomst. Zie voor de rol van de reclassering hoofdstuk 4: De rechter.

Schrijf ook op dat verdachte bereid is om therapie of hulp te aanvaarden als dat het geval is. De mediator kan dan bijvoorbeeld schrijven dat verdachte bereid is of beide partijen bereid zijn om hulp van een therapeut of echtscheidingsbemiddelaar te zoeken, een agressietraining te volgen enzovoort. De verwijzer zou dit mogelijk kunnen meenemen in de verdere afdoening van de zaak.

I. Verzoek aan verwijzer

Zoals hiervoor gezegd zal geen enkele afspraak die tussen partijen wordt gemaakt, per definitie strafrechtelijk afdwingbaar zijn, omdat de officier van justitie/rechter bepaalt op welke wijze hij al dan niet rekening zal houden met de afspraken in de slotovereenkomst. Dat neemt niet weg dat partijen hun wensen ten aanzien van het verdere verloop van de procedure kenbaar kunnen maken. Dat hoeft niet alleen een verzoek tot verdere vervolging het afzien van vervolging dan wel tot wel of niet bestraffen te zijn. Partijen kunnen hier ook kenbaar maken dat zij een contactverbod willen afspreken of een gedragsveranderende interventie wensen, zoals opname in een zorginstelling, het volgen van een agressietraining enzovoort. Zie in dit kader ook hoofdstuk 4: De rechter over de rol van de reclassering.

Als het gesprek goed is verlopen vragen partijen meestal aan de officier van justitie of hij niet verder wil vervolgen of aan officier van justitie/rechter om geen straf op te leggen. Partijen moeten zich realiseren dat een dergelijk verzoek niet altijd reëel is. Denk hierbij met name aan zwaardere zaken, zaken met maatschappelijke impact of een verdachte met een (uitgebreid) strafblad. Bij de verdere afdoening van de zaak spelen deze en andere factoren een belangrijke rol.

Partijen kunnen ook vragen om verdere vervolging dan wel een vonnis omdat zij wel willen dat de verdachte wordt bestraft of dat de rechter een oordeel geeft, bijvoorbeeld vanwege de ernst van het feit. Ook kunnen partijen de officier van justitie of de rechter vragen om de schade te beoordelen/af te handelen omdat zij er onderling niet uitkomen of omdat de schade te complex is.

Probeer in ieder geval het verzoek van partijen aan de verwijzer zo persoonlijk mogelijk te maken. Twee voorbeelden ter illustratie:

VOORBEELD 'VERZOEK NIET TE VERVOLGEN'

"Claudia geeft aan dat het gesprek haar goed heeft gedaan en dat er wederzijds begrip is ontstaan. Zij kan deze kwestie nu positief afsluiten. Zij wil de officier van justitie dan ook verzoeken om Ellen niet verder strafrechtelijk te

vervolgen, maar zij weet ook dat het aan de officier van justitie/de rechter is om te besluiten of er al dan niet tot verdere vervolging overgegaan wordt."

VOORBEELD 'VERZOEK OORDEEL JUSTITIE'

"Peter geeft aan dat hij door het gesprek meer duidelijkheid heeft gekregen en hij is blij dat John zijn excuses heeft aangeboden. Peter wil graag justitie verder laten oordelen over de zaak."

8.5.3 Voorbeelden maatwerkgedeelte van een slotovereenkomst

De perfect geschreven slotovereenkomst bestaat niet. Het schrijven van het maatwerkgedeelte blijft persoonlijk: iedere mediator heeft zijn/haar eigen stijl en elke situatie is weer anders. De mediator zal hier elke keer weer zijn/haar eigen professionele keuzes in moeten maken en, waar mogelijk, de hierboven genoemde componenten in het maatwerkgedeelte van de slotovereenkomst beschrijven. Hierna staan zes eenvoudige voorbeelden van hoe de mediator het maatwerkgedeelte van de VSO zou kunnen schrijven. Deze voorbeelden dienen ter illustratie en zijn bewerkingen van bestaande slotovereenkomsten uit de praktijk. Alleen de teksten in de kaders zijn daadwerkelijk deel van de slotovereenkomst.

CASUS 1: PAKKETBEZORGER

Uitleg achtergrond (maakt geen deel uit van de slotovereenkomst)
Hans is pakketbezorger. Ruud kwam aanrijden in zijn auto en was opgefokt. Hij vond dat Hans de weg versperde met zijn busje en is naar Hans toegelopen, heeft de portier van het busje opengetrokken en wilde Hans uit de auto trekken. Hij heeft erg naar Hans staan schreeuwen. Er waren veel omstanders uit de buurt die Hans goed kennen bij aanwezig en die hebben Ruud weggetrokken. Ruud vertelt tijdens de intake dat hij zich kapot schaamt. Ruud is verslaafd en heeft meerdere psychische aandoeningen waar hij al jaren voor onder behandeling is. Ruud geeft ook aan dat hij dat niet wil gaan noemen omdat hij dit zelf geen reden vindt om zijn gedrag goed te praten. Hij heeft Hans ook al een brief met zijn oprechte excuses geschreven.

Partijen hebben het volgende besproken en afgesproken dat zij ter kennis van de officier van justitie en/of de rechter willen brengen:

A. *Onderlinge relatie van partijen en voorgeschiedenis van het incident*
Hans Hofe (aangever) en Ruud Roor (verdachte) kennen elkaar niet. Hans was ten tijde van het gebeurde werkzaam als pakketbezorger bij UPS. Het was in de drukke kerstperiode dat Hans de straat even blokkeerde en dat Ruud heel boos werd hierover. Hans wilde de straat vrijmaken door een blokje om te rijden maar werd weer door een andere auto geblokkeerd. Toen werd Ruud heel boos en ging naar Hans toe.

B. *Tijdens de mediation*
Ruud heeft erge spijt. Hij had niet naar Hans toe moeten lopen waardoor Hans erg schrok. Ruud vindt het erg fout van zichzelf maar hij was gespannen, wat hijzelf overigens geen goede verklaring vindt. Ruud heeft hierover al een excuusbrief geschreven aan Hans, die Hans via de wijkagent heeft gekregen. Hans heeft de brief van Ruud gelezen en door deze brief was het voor Hans eigenlijk al goed.

Ruud zegt ook dat hij het heel erg zou vinden als Hans door het gebeurde bang zou zijn. Hans geeft aan dat Ruud zich geen zorgen hoeft te maken. Hij is niet bang, en dat was hij toen ook niet.

Hans zegt dat de buurt waar hij bezorgt hem goed kent en graag mag, waardoor de omstanders het gebeurde een beetje hebben overdreven. Hans is eigenlijk naar het gesprek gekomen voor Ruud; omdat het gebeurde een beetje werd overdreven door de omstanders, wil hij ook dat Ruud het goed kan afsluiten

Ruud vertelt dat hij tijdens het gebeurde erg gestrest was. Ruud heeft psychische problemen. Hij slikt daar medicijnen voor en is onder behandeling, maar hij geeft aan dat dit geen rechtvaardiging is voor zijn gedrag destijds. Het raakt Hans dat Ruud zo'n spijt heeft en voor Hans is het echt goed zo. Hij zegt nogmaals tegen Ruud dat het echt goed met hem gaat.

Beiden zijn blij dat ze elkaar hebben kunnen zeggen dat het goed is. Ze zijn opgelucht en Ruud is geëmotioneerd. Hij is Hans erg dankbaar.
Ze geven elkaar de hand en kloppen elkaar op de rug. Het is goed zo.

C. *Gemaakte afspraken*
Partijen hebben aangegeven dat afspraken niet nodig zijn.

D. *Schade en schadevergoeding*
Ruud heeft aangegeven dat hij alle schade, als die er is, wil vergoeden. Hans zegt dat dat echt niet hoeft omdat hij geen schade heeft geleden.

E. *Verzoek aan de verwijzer*
Hans wil de officier van justitie verzoeken om Ruud niet verder te vervolgen. Hans en Ruud hebben een goed gesprek gevoerd en de zaak is wat Hans betreft goed afgerond door dit gesprek. Hans en Ruud weten beiden dat dit besluit uiteindelijk aan de officier van justitie is.

CASUS 2: DE SNACKBAR

Uitleg achtergrond (maakt geen deel uit van de slotovereenkomst)
Paul (minderjarig) heeft met een groep vrienden overlast veroorzaakt op en rond het terras van de snackbar van Jos. Toen Jos hem daar de tweede keer op aansprak, werd Paul zo boos dat hij een tafel om heeft geschopt en heeft geroepen dat hij Jos zou vermoorden met een mes. Dit ging Jos te ver en hij heeft aangifte gedaan.

Partijen hebben het volgende besproken en afgesproken dat zij ter kennis van de officier van justitie en/of de rechter willen brengen:

A. *Onderlinge relatie van partijen en voorgeschiedenis van het incident*
Jos is eigenaar van een snackbar. Paul gaat naar school in de straat waar de snackbar van Jos is gevestigd. Paul hangt regelmatig met een groepje vrienden rond bij de snackbar van Paul. Enkele weken voor het incident was er al wat voorgevallen op het terras voor de snackbar van Jos. Paul was daar met vrienden en ze maakten wat lawaai met muziek. Eigenlijk hadden ze daar niks te zoeken. Jos sprak de groep aan en vroeg hen weg te gaan. Paul is toen brutaal tegen Jos geweest. Dat irriteerde Jos. Jos heeft toen tegen de jongens gezegd dat ze niet meer in de snackbar mochten komen. Paul had dit niet opgevat als een snackbar/terrasverbod, zoals, nu blijkt, Jos het wel bedoeld had.

Paul kwam daarna gewoon nog in de snackbar zich onbewust van het verbod, anders wat hij niet meer naar de snackbar toe gegaan. Toen Jos, na enkele weken vakantie, weer in de snackbar aan het werk was, zag hij Paul weer op het terras en wilde hij Paul alsnog een snackbar-/terrasverbod uitreiken. Dit viel verkeerd bij Paul. Vervolgens is het uit de hand gelopen en heeft Paul alsnog een snackbar-/terrasverbod van een jaar gekregen.

B. *Tijdens de mediation*

Op 2 juli 2019 spraken Paul Potter en Jos Janssen met elkaar naar aanleiding van de gebeurtenissen op 4 april 2019. De vader van Paul, de heer T. Potter, was tevens bij het gesprek aanwezig.

Paul heeft spijt en biedt zijn excuses aan voor wat hij heeft geroepen, zowel de eerste als de tweede keer. Hij legt uit dat als hij boos wordt, hij verbaal dan heel sterk/agressief wordt. Hij kan zich dat daarna niet goed herinneren, maar hij weet wel dat hij te ver gegaan is en dat hij echt niet meent wat hij roept als hij boos is.

Jos zegt dat hij gelooft dat Paul niet meende wat hij riep maar dat hij aangifte heeft gedaan om een grens te stellen. Hij wil dit mediationgesprek graag voeren, zodat Paul er wat van leert. Hij vindt het niet nodig dat hij straf krijgt.

De vader van Paul geeft aan dat hij het ook fijn vindt dat er zo open wordt gesproken en zegt tegen Jos dat hij hem altijd mag aanspreken in de toekomst, mocht hij last ondervinden van de jongeren. Vader geeft ook aan dat hij dit gesprek eerder had willen hebben; dan had de kwestie vast eerder of anders opgelost kunnen worden.

Paul zegt tegen Jos dat hij een taart voor hem wil kopen om zo excuses aan te bieden. Jos vindt dat een goed idee en zegt dat Paul die dan zelf moet komen brengen naar de snackbar. Paul vindt dat prima.

Jos vindt dat het mediationgesprek goed is verlopen. Hij waardeert de excuses en vindt het niet nodig dat Paul verder strafrechtelijk wordt vervolgd. Ook vindt hij het niet nodig dat het snackbar/terrasverbod nog langer geldt. Officieel geldt dit tot 12 augustus 2020.

C. *Afspraken*
De vader van Paul en Jos spreken af dat Jos hem zal aanspreken mocht hij in de toekomst toch nog last ondervinden van Paul. Zij wisselen daartoe hun telefoonnummers uit. Paul koopt een taart voor Jos en die gaat hij Jos brengen in de snackbar.

D. *Schade en schadevergoeding*
Er is geen sprake van schade.

E. *Verzoek aan verwijzer*
Jos verzoek het OM om Paul niet verder te vervolgen. De zaak is wat Jos betreft goed afgerond door het mediationgesprek. Jos verzoekt de politie/het Openbaar Ministerie ook om het snackbar/terrasverbod op te heffen. Partijen spreken af dat ingeval dit verzoek wordt toegekend, Paul zich de eerste keer dat hij weer in de snackbar komt, zal melden bij Jos. Zij zullen dan samen aan het overige personeel vertellen dat hij weer welkom is.

Na afloop van het gesprek is iedereen opgelucht. Iedereen kan weer verder. Paul is weer welkom in de snackbar van Jos. Het doel van het gesprek was om elkaar beter te begrijpen en dat is gelukt. Na afloop schudden partijen elkaar de hand en spreken af dat zij als zij elkaar tegenkomen op straat zij elkaar zullen groeten.

CASUS 3: VRIENDSCHAP VAN KORTE DUUR

Uitleg achtergrond (maakt geen deel uit van de slotovereenkomst)
Johnny en Marc waren kortstondig bevriend, maar hebben ruzie gekregen doordat Marc ervan overtuigd was dat Johnny zijn nieuwe iPhone had gestolen. Uit de stukken blijkt dat Johnny Marc met een boksbeugel heeft geslagen. Hoewel hier bewijs van is, geeft Johnny dit tijdens het gesprek niet toe. Marc baalt hiervan en is nog steeds woedend op Johnny, maar wil tegelijkertijd toch het gesprek, omdat hij niet meer bang wil zijn voor Johnny of zijn vrienden. Beide jongens zijn minderjarig en daarom zijn de moeders van beide jongens aanwezig bij het gesprek.

Partijen hebben het volgende besproken en afgesproken dat zij ter kennis van de officier van justitie en/of de rechter willen brengen:

A. *Onderlinge relatie van partijen en voorgeschiedenis van het incident*
Johnny en Marc waren voorheen vrienden. In juni 2018 is Marcs nieuwe iPhone verdwenen, tijdens een avond bij vrienden thuis. Marc verdenkt Johnny ervan deze gestolen te hebben. Sindsdien is de sfeer tussen hen omgeslagen. In maart 2019 is het tot een escalatie gekomen toen de jongens elkaar troffen. Als gevolg hiervan heeft Marc flink letsel opgelopen, waarvan hij aangifte heeft gedaan. Hierop heeft Johnny later tegenaangifte gedaan.

B. *Tijdens de mediation*
Op 6 juni 2019 spraken Johnny van Roer en Marc van Bosse met elkaar naar aanleiding van de gebeurtenissen. De moeders van beide jongens waren bij de intakegesprekken aanwezig en hebben zich, nadat de jongens eerst samen gesproken hebben, later weer bij hen gevoegd.

Het incident heeft flinke impact op Marc gehad en nog steeds. Hij had een hersenschudding en moest daarom toetsen missen. Uiteindelijk heeft hij zijn mavo-examen wel gehaald. Hij wilde eigenlijk door naar de havo op dezelfde school, maar hij kwam 0,1 punt te kort. De school heeft hem daarom niet toegelaten, mede door het gedoe met Johnny. Daar baalt hij van en mede daarom is hij nog steeds boos en geïrriteerd.

Johnny biedt aan om school te zeggen dat het niet meer zal gebeuren, maar de vraag is of het zin heeft en iets zou toevoegen bovendien is het nu te laat. Johnny geeft aan dat het nooit had mogen escaleren. Johnny wilde Marc geen ernstig letsel toebrengen. Marc betwijfelt dit. Volgens Johnny moest hij zich verdedigen. Hiervan hebben ze beiden een andere beleving.

Het was een hele stap om met elkaar aan tafel te gaan. Hoewel het niet volledig kan worden opgelost, was het toch goed om vandaag met elkaar te spreken.

C. *De gemaakte afspraken*
Het is moeilijk om afspraken te maken over hoe het nu verder moet. Marc is eigenlijk nog te boos en heeft weinig vertrouwen in de toekomst. Johnny geeft aan dat hij niet meer in Dronten en Eemland komt.

Dat geeft Marc wat rust. Als ze elkaar in de toekomst tegen komen, zullen ze elkaar met rust laten. Ze zullen ook hun vrienden zeggen de ander met rust te laten, niet op te zoeken, uit te lokken en uit te dagen. Sowieso is de vriendengroep van destijds uit elkaar gevallen.

D. *Schade en schadevergoeding*
Partijen geven aan dat zij de schade niet aan tafel willen afhandelen maar dat aan justitie willen overlaten.

E. *Verzoek aan verwijzer*
Marc wil het oordeel over de zaak graag aan justitie overlaten. Marc voegt toe dat hij aangifte heeft gedaan vanwege de ernst van het letsel.

Na afloop van het gesprek wisselen de moeders telefoonnummers uit en schudden partijen elkaar de hand. De moeders geven aan dat het gesprek hun beiden meer opheldering gegeven heeft. Mocht dat in de toekomst nodig zijn dan kunnen zij elkaar bellen.

CASUS 4: BURENRUZIE

Uitleg achtergrond (maakt geen deel uit van de slotovereenkomst)
Antje, Shelley en Janita wonen – in de hiervoor genoemde volgorde – al jaren naast elkaar. Dit ging in het begin goed, maar de laatste tijd is de verhouding verslechterd. Dit heeft geleid tot een incident waarbij Shelley Antje behoorlijk heeft mishandeld. Ze wonen in een oude buurt in een grote stad en Antje is een nieuwkomer die met argwaan wordt bekeken. Er is ook duidelijk een verschil in achtergrond. Shelley heeft een hekel aan Antje en vindt Antje een 'kakwijf' dat op haar en haar familie neerkijkt. Shelley is al vaker in contact geweest met de politie, Antje niet. Toen Shelley Antje mishandelde, stond Janita erbij en heeft Antje geholpen. Zij heeft toen ook een paar klappen van Shelley gekregen, maar Janita heeft geen behoefte aan schadevergoeding.

De rechter heeft deze zaak ter zitting naar mediation verwezen. Antje en Janita hebben geen vertrouwen in een goede oplossing, maar willen toch deelnemen aan de mediation omdat de situatie zoals die nu is onleefbaar is en de mediation wellicht enige verbetering kan brengen.

Partijen hebben het volgende besproken en afgesproken dat zij ter kennis van de rechter willen brengen:

A. *Onderlinge relatie van partijen en voorgeschiedenis van het incident*
Antje, Shelley en Janita wonen – in de hiervoor genoemde volgorde – al jaren naast elkaar. Dit ging in het begin goed maar de laatste tijd is de

verhouding door onderling geroddel verslechterd. Dit heeft geleid tot het incident op 5 februari 2019.

B. *Tijdens de mediation*
Shelley geeft aan dat zij spijt heeft van haar optreden. Zij was boos en geeft aan dat zij dacht dat Janita en Antje over haar stonden te roddelen onder haar raam. Ze hoorde hen heel hard lachen en hoorde haar naam. Dat heeft haar heel boos gemaakt.

Janita en Antje geven aan dat zij niet onder het raam van Shelley hadden moeten gaan staan lachen en dat het helemaal niet hun bedoeling is geweest om Shelley boos te maken.

Allen geven aan dat zij last hebben van de slechte onderlinge verhouding. Vroeger was de relatie ontspannen en dat missen zij allemaal. Shelley wil graag dat het weer zou zijn als vroeger, maar Antje en Janita geven aan tijd nodig te hebben om het gebeurde een plek te geven.

C. *Partijen maken de volgende afspraken:*
Iedereen is het met elkaar eens dat er rust met komen. Dat willen zij bereiken met de volgende afspraken:

1. Zij laten elkaar met rust en roddelen niet meer over elkaar.
2. Partijen benaderen elkaar niet rechtstreeks maar via de wijkagent Jan van Harmelen of Bo Knokke van 'Rust in de Buurt'.
3. Partijen zullen de rest van de buurt niet (meer) bij (eventuele) strubbelingen betrekken.
4. Als andere buren vragen naar het incident dan wordt gezegd dat dit in onderling overleg is opgelost.
5. De wijkagent en Bo Knokke van 'Rust in de Buurt' worden door de mediators op de hoogte gebracht van de gemaakte afspraken.

6. De woningbouwvereniging 'Woon Fijn' (in de persoon van Janneke Smit) wordt ook door de mediators op de hoogte gesteld van de gemaakte afspraken.

G. *Schade en schadevergoeding*
Antje haar bril is stuk en het raam in haar voordeur is kapot. Antje overlegt de facturen van de reparatiekosten. Shelley toont zich bereid de schade aan de bril en de voordeur van Antje te vergoeden. Zij heeft het bedrag van 550 euro ter plekke aan Antje overgemaakt. De mediator zal het bewijs van de betaling bij deze overeenkomst voegen. Antje vraagt ook nog om immateriële schadevergoeding, maar die wil Shelley niet betalen en aan het oordeel van de rechter overlaten.

H. *Verzoek aan de verwijzer*
Antje en Janita willen dat de rechter deze zaak en de immateriële schadevergoeding verder afhandelt. Shelley heeft aangegeven dat een eventuele veroordeling geen invloed heeft op de nakoming van afspraken die in deze overeenkomst zijn vastgelegd.

TWEE VOORBEELDEN VAN MOGELIJK TE GEBRUIKEN TEKST BIJ BURENRUZIES

Rick en Ron spreken af dat Rick niet meer op het erf van Ron komt. Beiden verzoeken het Openbaar Ministerie en/of de rechtbank deze afspraak mee te nemen bij een eventuele (voorwaardelijke) veroordeling, dan wel andere afdoeningsbeslissing.

Jemmie en Brian spreken af dat ze elkaar voortaan rustig zullen aanspreken en groeten. Jemmie zal na 23.00 uur zijn radio niet harder zetten dan stand 3. Als Brian toch overlast van Jemmie ondervindt, zal hij dat bespreekbaar maken met buurvrouw Annie, die vervolgens contact op zal nemen met Jemmie. Buurvrouw Annie die aanwezig is bij het gesprek heeft aangegeven hiermee akkoord te gaan.

CASUS 5: TWEE VRIENDINNEN

Uitleg achtergrond (maakt geen deel uit van de slotovereenkomst)
Claudia en Ellen zitten op dezelfde middelbare school. Ze waren eerst vriendinnen, maar door geroddel in de vriendinnengroep hebben ze ruzie gekregen. Dat heeft tot een trek- en duwpartij geleid waarbij Ellen Claudia tegen de grond heeft geduwd en de telefoon van Claudia kapot is gevallen.

Partijen hebben het volgende besproken en afgesproken dat zij ter kennis van de officier van justitie en/of de rechter willen brengen:

A. *Onderlinge relatie van partijen en voorgeschiedenis van het incident*
Claudia en Ellen zitten bij elkaar op school op het ABC College, een

vmbo, in Vissedrecht. Sinds twee jaar zijn ze al vriendinnen. Maar ze hebben ruzie gekregen doordat er veel werd geroddeld in hun vriendinnengroep. De ruzie is uit de hand gelopen en tijdens het incident is de mobiele telefoon van Claudia kapot gevallen.

B. *Tijdens de mediation*
Claudia vindt het moeilijk om het gesprek met Ellen te voeren. Claudia is sinds het incident bang voor Ellen. Zij slaapt slecht en durft niet meer naar school omdat zij bang is dat zij Ellen tegenkomt. Ze hoort van anderen dat Ellen nog steeds boos is en haar wil pakken. Als Ellen dit hoort wordt zij stil en zegt dat dit nooit haar bedoeling was en dat ze Claudia helemaal niet wil pakken. Ellen was zeker wel boos omdat Claudia haar niet belachelijk had mogen maken in hun vriendinnengroep, ze vertrouwde Claudia, maar ze heeft er spijt van dat ze Claudia zo hard heeft geduwd. Dat wilde ze niet en ze wilde al helemaal niet dat Claudia haar mobiel kapot zou vallen.

Claudia is blij dat Ellen niet meer boos is en spijt heeft van het gebeurde. Claudia begrijpt ook wel dat Ellen boos was en ze heeft spijt dat ze zo lelijk over Ellen heeft gesproken, daar schaamt ze zich ook voor want ze hebben het altijd leuk samen gehad.

C. *Afspraken*
Ze spreken samen af dat ze naar hun wederzijdse vrienden zullen zeggen dat het nu goed is en dat ze niet meer willen doen aan alle geroddel. Als ze elkaar tegenkomen begroeten ze elkaar en misschien dat ze in de toekomst weer samen wat gaan drinken.

D. Schade en schadevergoeding
De kosten voor de reparatie van de telefoon van Claudia bedragen 85 euro. Ellen heeft dit bedrag ter plekke aan Claudia overgemaakt. De mediator heeft de factuur en het bewijs van betaling bij deze slotovereenkomst gevoegd.

E. Verzoek aan de verwijzer
Voor beiden is de zaak nu op een goede manier afgesloten. Ze zijn blij dat ze met elkaar hebben kunnen praten en dat het weer goed is. Claudia verzoek de officier van justitie dan ook om Ellen niet verder te vervolgen. Als ze had geweten dat ze haar aangifte niet kon intrekken, dan had ze helemaal geen aangifte gedaan. Zowel Claudia als Ellen beseffen dat dit besluit uiteindelijk aan de officier van justitie is.

CASUS 6: ALCOHOLVERSLAAFDE BROER

Uitleg achtergrond (maakt geen deel uit van de slotovereenkomst)
Jim en Michael zijn broers. Jim is alcoholverslaafd. Hij is gescheiden en heeft zijn baan verloren. Hij is agressief en hierdoor al vaker in aanraking gekomen met justitie. Jim bedreigt sinds een tijdje ook zijn ouders die al in de tachtig zijn. De laatste keer dat Jim bij zijn ouders was, belde zijn vader Michael om te vragen of wilde komen omdat ze bang waren voor Jim. Dat heeft Michael gedaan. Hij heeft aan Jim gevraagd of hij wat rustiger tegen hun ouders kan doen omdat zij bang worden van zijn gedrag. Jim werd toen nog bozer en heeft Michael bedreigd, zijn vader omvergeduwd (die daarbij een scheur in zijn heup heeft opgelopen) en een stoel kapotgeslagen tegen de muur. Michael heeft daarop in overleg met zijn ouders aangifte gedaan, omdat ze hopen dat Jim op deze manier tot inkeer komt. Zij kunnen Jim niet meer bereiken. De zaak is doorverwezen door de officier van justitie.

Partijen hebben het volgende besproken en afgesproken dat zij ter kennis van de officier van justitie willen brengen:

A. Onderlinge relatie en voorgeschiedenis van het incident
Jim en Michael zijn broers. Michael heeft aangifte gedaan tegen zijn broer Jim vanwege een incident d.d. 4 juni 2019 bij hun ouders thuis.

B. *Tijdens de mediation*

Michael vindt het heel erg dat hij aangifte heeft moeten doen tegen zijn eigen broer maar hij vindt dat hij geen andere keuze heeft. Michael wil dit gesprek met Jim graag voeren omdat hij hoopt dat hij Jim kan bereiken en dat er goede afspraken komen. Hij wil niet dat Jim wordt gestraft maar wel dat Jim wordt geholpen. Het kan zo niet verder wat betreft Michael.

Jim begrijpt dat Michael aangifte heeft gedaan. Hij vindt zelf ook dat hij echt te ver is gegaan. Hij vindt het verschrikkelijk dat hij zijn vader tegen de grond heeft geduwd en dat zijn eigen ouders bang voor hem zijn geworden. Jim geeft ook aan dat het zo niet langer kan. Na de scheiding en het verlies van zijn baan is Jim steeds depressiever geworden en zoekt hij zijn heil nog vaker in de alcohol. Hij wil wel stoppen maar dat is tot op heden nog niet gelukt.

C. *Gemaakte afspraken*

Jim erkent dat hij een alcohol- en agressieprobleem heeft en zal hier hulp voor zoeken. Michael vindt het erg belangrijk dat hier controle op zal zijn. Jim geeft aan dat hij akkoord gaat met die controle omdat het hem in zijn eentje niet lukt. Jim heeft geen bezwaar tegen toezicht door de reclassering en wil zich laten opnemen in een kliniek.

D. *Schade en schadevergoeding*

Er is geen sprake van schade.

E. *Verzoek aan verwijzer*

Jim en Michael zijn het met elkaar eens dat Jim hulp nodig heeft en partijen vragen de officier van justitie om de afspraak tussen partijen mee te nemen bij de verdere afdoening van deze zaak.

VERANTWOORDING EN GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Aan dit boek hebben verschillende auteurs een bijdrage geleverd. Auteurs worden steeds vermeld onder de titel van hoofdstukken of paragrafen die zij hebben geschreven.

Hoofdstuk 1

- H. Bianchi: *Ethiek van het straffen*. Nijkerk: G.F. Callenbach 1965.
- H. Bianchi: 'Alternatieven voor of in het strafrecht'. In: V.H. Davelaar-van Tongeren, N. Keijzer & U. van de Pol (red.), *Strafrecht in Perspectief. Een bundel bijdragen op strafrechtelijk gebied ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan der Vrije Universiteit te Amsterdam*. Arnhem: Gouda Quint 1980.
- H. Bianchi: *Gerechtigheid als vrijplaats. De terugkeer van het slachtoffer in ons recht*. Baarn: Ten Have 1985.
- H. Bianchi: 'Strafrecht en herstelrecht'. *Festus* 2010 (2), p. 19-20.
- J. Braithwaite: 'Restorative Justice'. In: M. Tonry (ed.), *The Handbook of Crime and Punishment*, New York: Oxford University Press 1998.
- E.J.M.F.C. Broers: *Geschiedenis van het straf- en schadevergoedingsrecht*. Apeldoorn/Antwerpen: Maklu 2012.
- R.C. van Caenegem: *Geschiedkundige inleiding tot het recht, deel II: publiekrecht*. Deurne: Kluwer 1994, p. 29
- R.C. van Caenegem: 'Straf of verzoening'. *Millennium* 2001 (1), p. 18-29.
- J. Claessen: *Misdaad en straf*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2010.
- J. Claessen: 'Misdaadconflicten, sanctiedoelen en mensbeelden. Een historisch overzicht in
- vogelvlucht'. in: J. Ouwerkerk, Th. de Wit, J. Claessen, P. Jacobs & S. Meijer: *Hoe te reageren op misdaad? Op zoek naar de hedendaagse betekenis van preventie, vergelding en herstel*. Den Haag: SDU 2013.
- J. Claessen, J. Blad, G.J. Slump, A. van Hoek, A. Wolthuis & Th. de Roos: *Voorstel van Wet strekkende tot de invoering van herstelrechtvoorzieningen in het Wetboek van Strafvordering, inclusief Memorie van Toelichting*. Oisterwijk: Wolf Legal Publishers 2018.
- J. Claessen, 'Herstelrechtvoorzieningen in het (nieuwe) Wetboek van Strafvordering: geen luxe maar noodzaak met het oog op de realisering van een humane rechtspleging'. *Tijdschrift Modernisering Strafvordering*, 2, p 81-91.
- T. Dean: *Misdaad in de Middeleeuwen*. Amsterdam: Pearson Education Benelux 2004.
- F. Denkers: *Oog om oog, tand om tand en andere normen voor eigenrichting*. Den Haag: Koninklijke Vermande, Den Haag 1985.
- Dierx & Van Hoek: *Mediation in strafzaken. De praktische toepassing van restorative justice en herstelrecht*. Den Haag: SDU 2012.

- M. Foucault: *Discipline, toezicht en straf. De geboorte van de gevangenis.* Groningen: Historische uitgeverij 2007.
- R. Foqué & A.C. 't Hart: *Instrumentaliteit en rechtsbescherming. Grondslagen van een strafrechtelijke waardendiscussie.* Arnhem/Antwerpen: Gouda Quint/Kluwer 1990.
- D. Garland, 'Wat is er met de doodstraf gebeurd?' *Justitiële Verkenningen* 2011 (1), p. 11-30.
- C. Glaudemans: *Om die wrake wille. Eigenrichting, veten en verzoening in laatmiddeleeuws Holland en Zeeland.* Hilversum: Verloren 2004, p. 311.
- S. Gutwirth & P. De Hert: 'Een theoretische onderbouw voor een legitiem strafproces. Reflecties over procesculturen, de doelstellingen van de straf, de plaats van het strafrecht en de rol van slachtoffers'. *Delikt & Delinkwent* 2001, p. 1048-1087.
- S. Gutwirth & P. De Hert: 'Grondslagentheoretische variaties op de grens
- tussen het strafrecht en het burgerlijk recht. Perspectieven op schuld-, risico- en strafrechtelijke aansprakelijkheid, slachtofferclaims, buitengerechtelijke afdoening en restorative justice'. In: K. Boonen, C.P.M. Cleiren, R. Foqué & Th.A. de Roos (red.): *De weging van 't Hart. Idealen, waarden en taken van het strafrecht*, Deventer: Kluwer 2002, p. 121-170.
- H. van Hall: 'Van private naar publieke bestraffing en de rol van opgelegde bedevaarten in een laatmiddeleeuws Limburgs rechtsboek'. In: B. Van Hofstraeten e.a. (red.): *Ten definitieven recht doende… LouIs BERkvens AMICORUM*, Maastricht: Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap 2018, p. 105-117.
- R. Lesaffer: *Inleiding tot de Europese rechtsgeschiedenis.* Leuven: Universitaire Pers Leuven 2008.
- R. Martinage: *Geschiedenis van het strafrecht in Europa.* Nijmegen: Ars Aequi Libri, 2002.
- H. Zehr: 'The little book of restorative justice'. In: *The big book of restorative justice.* New York: Good Books 2015.

Hoofdstuk 2

- Astor, H. (2007): 'Restorative justice practice'. *Social & legal studies.* 16, 221–239.
- Blaauw, E., & Roozen, H. (2015): *Handboek forensische verslavingszorg.* Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Fischer, A., Schalk, van der, J. & Hawk, S. (2009): 'Het ontstaan van collectieve emoties via emotionele besmetting'. *Sociologie*, 2, 165–179.
- Geenen, M. J. (2017): *Reflecteren. Leren van je ervaringen als professional.* Bussum: Coutinho.
- Groen, M. (2006): *Reflecteren: de basis. Op weg naar bewust en bekwaam handelen.* Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Herrman, M. S., Hollett, N., Eaker, D. G., Gale, J., & Foster, M. (2002):

'Supporting accountability in the field of mediation'. *Negotiation Journal*, 18, 29–49.
- Jones, T., & Bodtker, A. (2001): 'Mediating with heart in mind: Addressing emotion in mediation practice'. Negotiation Journal, 17, 207–244.
- Onderzoeksrapport SIA Raak onderzoek (2019) strafrechtmediation: geborgd in kwaliteit.
- Kalff, S. & Uitslag, M. (2007): *Het hoe en wat van Mediation*. Utrecht: Hogeschool Utrecht
- Moore, C. W. (2014): *The mediation process: Practical strategies for resolving conflict, 4th edn*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Oyen & de Waart (2017): 'Betrokkenen'. In A. Brenninkmeijer, D. Bonenkamp, K. van Oyen, & H. Prein (Eds.): *Handboek Mediation* (pp. 235–258). Den Haag: Sdu.
- Prein, H. (2017): 'Taken en competenties van de mediator'. In A. Brenninkmeijer, D. Bonenkamp, K. van Oyen, & H. Prein (Eds.), *Handboek Mediation* (pp. 217–234). Den Haag: Sdu.
- Roe, R.A. (2002): 'Competenties: Een sleutel tot integratie in theorie en praktijk van de A&O-psychologie'. *Gedrag en organisatie*, 15, 203–221.
- Vliet, van J. & Menger, A. (2015): *Dader en slachtoffer een paar apart?* Amsterdam: SWP.

Hoofdstuk 4, hoofdstuk 5 ((m.u.v. paragraaf 5.5), Hoofdstuk 6 t/m 8

- Harte, J.M., Malsch, M., Dijk, D. van & Vergouw, S.J. (2014). *De voorwaardelijke straf: stok achter de deur of vrijbrief voor de verdachte?* Amsterdam: NSCR.
- https://www.slachtofferhulp.nl
- LOSV, Slachtoffer en de Rechtspraak
- Arrest van de HR 28 mei 2019, ECLI: NL:HR2019:793
- https://www.rijksoverheid.nl
- Dierx, J. en Panis, M (2018). 'Risico's rondom de eindovereenkomst in strafzaken'. *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2018, nr 18.
- https://www.strafrechtadvocatennetwerk.nl
- https://www.reclassering.nl

Paragraaf 5.5

- www.schadefonds.nl - Zie onder andere de Letsellijst en de Beleidsbundel.
- Janny Dierx en Marlene Panis: 'Risico's rondom de eindovereenkomst bij mediation in strafzaken. Over (de)juridisering, strijdige belangen en management van verwachtingen'. *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2018 (18) 2, p. 25-42.
- Jent Bijlsma en Janny Dierx, *Nederland Mediation* 2016, nr. 2, p. 22-25.

BIJLAGE A - COMPETENTIEPROFIEL

De mediator in strafzaken beheerst de volgende competenties:

COPETENTIE A: DE MEDIATOR IS IN STAAT OM EEN CORRECTE EN VOLLEDIGE SLOTOVEREENKOMST TE SCHRIJVEN.

De mediator is in staat om een slotovereenkomst te schrijven:

- die administratief juist is
- waarvan de lay-out duidelijk en verzorgd is
- die geschreven is in duidelijke, begrijpelijke taal
- die aangeeft hoe gewerkt is aan herstel
- waarin de afspraken S-M-A-R-T zijn beschreven
- die geen juridische onjuistheden bevat
- die inzicht biedt in de voorgeschiedenis van het incident en onderlinge relatie tussen partijen
- waarin de totstandkoming van afspraken is beschreven
- waarin een bedenktijd is vermeld vóór ondertekening door partijen
- die inzicht geeft in hoe de mediation is verlopen
- waarin staat vermeld dat partijen in staat zijn gesteld een advocaat/ adviseur te raadplegen
- waarin staat vermeld dat partijen geïnformeerd zijn over de rol van de rechter en de officier van justitie

COMPETENTIE B: DE MEDIATOR IS IN STAAT OM DADER-SLACHTOFFER-DYNAMIEK TE HANTEREN.

De mediator is in staat:

- een veilige sfeer te creëren
- volwaardige deelname voor beide partijen te garanderen
- zowel verdachte als slachtoffer te empoweren
- psychische problematiek te hanteren
- secundaire victimisatie te voorkomen
- in te spelen op ongelijkheid
- partijen te confronteren

COMPETENTIE C: DE MEDIATOR IS IN STAAT OM COMMUNICATIE TUSSEN PARTIJEN TE REGULEREN.

De mediator is in staat:

- de mediation te structureren
- socioculturele verschillen te hanteren

COMPETENTIE D: DE MEDIATOR IS IN STAAT OM OP ZIJN EIGEN PROFESSIONEEL HANDELEN TE REFLECTEREN.

De mediator is in staat:

- te reflecteren op het eigen moreel oordeel
- zichzelf te blijven ontwikkelen en te blijven leren

COMPETENTIE E: DE MEDIATOR IS IN STAAT OM HOUDBARE AFSPRAKEN TE GARANDEREN.

De mediator is in staat:

- waar nodig de omgeving te betrekken bij het mediationproces

COMPETENTIE F: DE MEDIATOR IS IN STAAT OM EEN GOEDE ADMINISTRATIE TE VOEREN.

De mediator is in staat:

- de mediation voor te bereiden
- zich te houden aan de termijnen van het strafrecht

COMPETENTIE G: DE MEDIATOR IS IN STAAT OM PARTIJEN TE INFORMEREN.

De mediator is in staat:

- verwachtingen over de rol van rechter, officier van justitie te managen
- de consequenties van de gemaakte afspraken te laten inzien
- een realistisch beeld te schetsen over de juridische fasering, schadevergoeding et cetera
- een goede inschatting te maken over de mogelijkheden van het mediationproces

COMPETENTIE H: DE MEDIATOR IS IN STAAT OM SAMEN TE WERKEN MET EEN CO-MEDIATOR.

De mediator is in staat:

- zaken aan de orde te stellen als hij ziet dat de co-mediator die niet heeft gezien
- op het spoor te blijven van de co-mediator
- aan te voelen wat nodig is en ruimte te geven aan de co-mediator
- verbinding te maken met de co-mediator
- afspraken te maken over de rolverdeling tussen de mediatoren

COMPETENTIE I: DE MEDIATOR IS IN STAAT OM TE COMMUNICEREN MET DE ADVOCAAT VAN DE PARTIJEN.

BIJLAGE B - STARTOVEREENKOMST

STARTOVEREENKOMST MEDIATION IN STRAFZAKEN

Parket-/Proces-verbaalnummer:
Mediationnummer:

DE ONDERGETEKENDEN:

De navolgende partij tegen wie aangifte is gedaan:
A: [Naam partij 1]
en
de navolgende partij die aangifte heeft gedaan:
B: [Naam partij 2]

EN DE MFN-REGISTERMEDIATORS:

C: [Naam mediator 1]
en
D: [Naam mediator 2]

Inleiding

- Partijen zijn door het OM/de rechter verwezen naar mediation.
- Het doel van deze mediation is dat partijen met elkaar in gesprek gaan over de gebeurtenis die aanleiding tot de aangifte heeft gegeven om zo mogelijk afspraken te maken over herstel, de toekomst en/of afdoening van geleden schade.

KOMEN HIERBIJ OVEREEN:

Uitgangspunten van mediation

1. De mediators zijn neutraal, onafhankelijk en zijn er voor alle partijen. De mediators hebben met instemming van partijen inzage gehad in respectievelijk het proces-verbaal van de aangifte en het proces-verbaal van het eerste verhoor.
2. Partijen nemen vrijwillig deel aan het mediationtraject. Partijen en ook de mediators kunnen de mediation op elk moment beëindigen.
3. Alles wat tijdens de mediation besproken wordt is vertrouwelijk. De ondertekening van deze mediationovereenkomst betekent dat alle

partijen zich verplichten tot geheimhouding. De informatie die tijdens de mediation wordt uitgewisseld en die zonder de mediation bij partijen niet bekend zou zijn, kan daarbuiten niet bekend worden gemaakt zonder instemming van alle partijen en ook niet worden gebruikt in de lopende strafzaak, of in een andere procedure of rechtszaak.

4. De mediators zorgen ervoor dat personen en adviseurs die geen partij zijn maar toch bij de mediation worden betrokken, een geheimhoudingsverklaring tekenen. Dit geldt niet voor advocaten omdat zij op grond van het tuchtrecht tot geheimhouding verplicht zijn.
5. Partijen beslissen zelf over de uitkomsten van de mediation. Zij hebben het recht om eventuele afspraken grondig door te lezen en met behulp van een eigen advocaat of adviseur te controleren alvorens tot ondertekening over te gaan.
6. Deelname aan de mediation kan niet worden uitgelegd als bekentenis van een strafbaar feit.

Het resultaat van de mediation

7. Afspraken worden schriftelijk vastgelegd in een slot- of vaststellingsovereenkomst.
8. De slot- of vaststellingsovereenkomst is bindend en kan een verzoek aan de officier van justitie of de rechter bevatten. Uit de slotovereenkomst blijkt wat er tijdens de mediation is besproken en op welke overwegingen partijen hun afspraken baseren.
9. Partijen worden voor de ondertekening in de gelegenheid gesteld om zich te laten adviseren door hun advocaat of adviseur. Partijen zien erop toe dat ook hun adviseurs zich daarbij houden aan de geheimhoudingsplicht.
10. De slot- of vaststellingsovereenkomst is na ondertekening openbaar in die zin dat deze via het mediationbureau wordt toegezonden aan de rechtbank en/of de behandelende officier van justitie en wordt toegevoegd aan het lopende strafdossier.

Afronding van de mediation

11. Binnen vijf werkdagen na ontvangst van de ondertekende slot- of vaststellingsovereenkomst stuurt de mediator deze naar het mediationbureau van de rechtbank.
12. Als er geen slot- of vaststellingsovereenkomst wordt gesloten, stellen de mediators een bericht op dat de mediation is beëindigd en sturen dit aan het mediationbureau. Dit bericht bevat geen informatie over de reden

van beëindiging, tenzij alle partijen daarover iets kenbaar willen maken.

13. Het beëindigingsbericht kan vergezeld gaan van verklaringen die partijen via de mediator aan het strafdossier willen toevoegen.
14. Het beëindigingsbericht wordt aan het strafdossier toegevoegd.

Overige bepalingen

15. De mediators zijn aangesloten bij de Mediatorsfederatie Nederland (MfN) en moeten de gedragsregels en het reglement van de MfN daarom naleven. Deze regels zijn te raadplegen op http://mfnregister.nl /login-registermediator/condities/ (en evt. verwijzing naar eigen website).
16. De mediators zijn tot geheimhouding verplicht, tenzij zij door de mediation kennis verwerven over mogelijke toekomstige strafbare feiten.
17. Door ondertekening van deze overeenkomst geven partijen de mediators toestemming om, slechts voor zover voor het resultaat van de mediation van belang, contact op te nemen met hun advocaat of adviseur.
18. Persoonsgegevens – In het kader van de mediation is het noodzakelijk dat de mediator persoonsgegevens verwerkt die relevant zijn voor de onderhavige kwestie, door deze op te nemen in het dossier. Het kan daarbij ook gaan om gevoelige en/of bijzondere persoonsgegevens van partijen. Door ondertekening van deze overeenkomst geven partijen uitdrukkelijk toestemming aan de mediator om hun persoonsgegevens te verwerken conform de privacyverklaring van de mediator (de privacyverklaring van de mediator hebt u reeds per mail ontvangen). Deze toestemming is noodzakelijk om de mediation te kunnen starten. Zoals reeds onder punt 12 genoemd, worden na afronding van deze mediation in strafzaken de stukken ingestuurd naar de mediationfunctionaris die er vervolgens voor zorgt dat de stukken bij het strafdossier worden gevoegd. Verdere informatie wordt niet verstrekt aan het mediationbureau tenzij daarvoor toestemming is gegeven en deze toestemming schriftelijk is vastgelegd.

Ondertekening

In tweevoud opgemaakt en ondertekend te [plaastnaam] op [datum}

mediator A: [Naam mediator 1]	partij C: [Naam partij 1]
mediator B: [Naam mediator 2]	partij D: [Naam partij 2]